A photograph of a rural landscape in Österbotten, Finland. In the foreground, a green field with sheep grazing is visible. In the middle ground, there are several houses, including a prominent dark blue house with a red roof and white trim. Large, leafy trees are scattered throughout the scene. The sky is clear and blue. The overall atmosphere is peaceful and rural.

Kenneth Nordberg, Karin Sandell
och Magnus Enlund

Rurala stannare

En studie av stannandets dynamik
i Österbotten, Finland

Rurala stannare

En studie av stannandets dynamik i
Österbotten, Finland

Kenneth Nordberg, Karin Sandell och Magnus Enlund

MIGRATIONS-
INSTITUTET

2023

Forskningen har finansierats av

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

**Aktion
Österbotten**

Gustaf Svanljungs Stiftelse

**Svenska
kulturfonden**

Publikationer 47

Migrationsinstitutet
Centret för Svenskfinland

Copyright: Migrationsinstitutet & författarna

Denna publikation är licensierad under en Creative Commons
Namn 4.0 International. Se licensen på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Omslagsbild: pixabay.com

Layout: Kirsi Sainio

ISBN 978-952-7399-29-3 (bin.)

ISBN 978-952-7399-30-9 (pdf)

ISSN 2343-3507 (tryckt)

ISSN 2343-3515 (eBook)

Painosalama Ab, Åbo 2023

Innehållsförteckning

Förord	5
Sammanfattning	6
1. Inledning	9
2. Den rurala stannaren	13
2.1 Varför stannar människor på landsbygden?	13
2.2 Kollektiv kapabilitet	16
2.3 Indikatorer på stannande och modeller för att stärka den kollektiva kapabiliteten	19
2.4 Invandrare som stannare	21
3. Material och metodik	24
4. Presentation av byarna	27
4.1 Jeppo	30
4.2 Maxmo	39
4.3 Molpe	46
4.4 Munsala	55
4.5 Terjärv	65
4.6 Sammanfattning: byarnas karaktär	73
5. Analys av stannande	78
5.1 Jeppo	78
5.2 Maxmo	83
5.3 Molpe	87
5.4 Munsala	95
5.5 Terjärv	100
5.6 Invandrare i de österbottniska byarna	106
5.7 Sammanfattning och slutsatser	112
6. Slutsatser och utvecklingsförslag	117
6.1 Bygdeting, en modell för lokal utveckling	120
Tiivistelmä	123
Litteraturlista	126

Figurer

Figur 1. Den procentuella minskningen av befolkningen i Jeppo, Maxmo, Munsala, Terjärv och Molpe mellan tidpunkterna 1922–1960, 1960–1994 och 1994–2021.

Figur 2. Struktur för bygdeting som utvecklingsmodell. Bygdetingen samlas årligen och diskuterar behov och möjliga lösningar, samt vilken form lösningen bör ta.

Tabeller

Tabell 1. Indikatorer som antas påverka människors beslut att stanna på landsbygden.

Tabell 2. Befolkningsutvecklingen i Jeppo, Maxmo, Munsala, Terjärv och Molpe mellan 1922 och 2021.

Tabell 3. Befolkningsmängd, åldersstruktur, arbetsplatser och utbildningsnivå i Munsala, Jeppo, Terjärv, Maxmo och Molpe 2020 och 2021.

Förord

Förflyttningen mellan det rurala och det urbana brukar beskrivas med hjälp av begreppet urbanisering, som beskriver den allmänna befolkningsmässiga förtätningen av samhället över tid. Vi har onekligen bevittnat en kraftig befolkningsomflyttning från landsbygd till städer under det senaste århundradet. Ändå fortsätter stora delar av landsbygden att vara befolkad. Upprinnelsen till den här rapporten var ett gemensamt intresse i landsbygds- och migrationsforskningen att vända på frågeställningen: i stället för att fråga sig varför människor flyttar till staden riktar vi frågorna till de som väljer att stanna. Den här frågeställningen visade sig vara fruktsamt och synliggjorde ett nytt perspektiv på landsbygdsutvecklingen och flyttningsrörelser.

Boken är ett resultat av det LEADER-finansierade projektet *STRATEGI: Stan- nare för hållbar utveckling på landsbygden*, som har genomförts under åren 2021–2023. Projektet har finansierats av LEADER-programmet genom Aktion Österbotten, med medfinansiering av Svenska kulturfonden, Gustaf Svanljungs Stiftelse, samt Svenska Kulturfonden i Österbotten. Projektet genomfördes som ett samarbete mellan Åbo Akademi, Migrationsinstitutet och Yrkehögskolan Novia. Förutom bokens författare har följande personer utfört uppgifter i projektet: Dan Sundblom, Kristian Strandin, Ida Haapamäki, Joonas Kananen och Eveliina Paimala. Tack för era insatser!

Boken bygger på ett omfattande material av intervjuer med lokalbefolkning och tjänstepersoner, samt material från workshoppar som arrangerades i byarna. Ett varmt tack till alla som medverkat, särskilt de ordsbor som satt sin fritid på att delta!

Kenneth Nordberg

Forskardoktor, Åbo Akademi/Regionalvetenskap

Magnus Enlund

Projektledare, Migrationsinstitutet/Centret för Svenskfinland

Sammanfattning

Föreliggande rapport undersöker det rurala stannandets dynamik, med andra ord vilka faktorer som inverkar i människors beslut att stanna i landsbygdsområden. Utgångspunkten i rapporten är ett underskott av liknande studier, eftersom migrationsforskningen snarare handlat om att studera varför människor flyttar snarare än stannar kvar. Antagandet har varit att stannande är en passiv handling, medan flyttandet är en dynamisk och därför mest intressant att studera. Tidigare forskning lyfter fram att den här negligeringen gjort att vi inte vet så mycket om den process som stannande innebär, men att stannande ändå är ett beslut som tas om i olika livsskedet och att olika faktorer inverkar på stannande på olika platser, i olika tider och för olika människor. Stannandet som frågeställning blir på så sätt ytterst relevant för landsbygdsutvecklingen, som med en bättre förståelse för stannandet kan utveckla metoder för att främja landsbygdens utveckling.

Rapporten definierar stannare bredare än vad som gjorts i tidigare forskning, där definitionen begränsats till personer som inte lämnat sin hemort. Anledningen är att en sådan smal definition till stora delar blir blind för den nutida befolkningsstrukturen på landsbygden, som karaktäriserats av omflyttning, inte minst av invandrad arbetskraft till primärnäringar och industri. Rapportens definition av stannare omfattar därför personer som i något skede av sitt liv tagit beslutet att stanna på landsbygden, oavsett personens härkomst. Definitionen möjliggör en bredare syn på vilka faktorer som gör att människor vill stanna på landsbygden, och gör att forskningen samtidigt får större samhällsrelevans.

Studien tar avstamp i två huvudhypoteser. Den första är att stannande har att göra med tillgång till arbete, den andra att den sociala sammanhållningen är viktig. Den första hypotesen utgår från att arbete är en grundläggande faktor för var människor väljer att bosätta sig – finns det inget jobb flyttar människor någon annanstans. Det här är ett klassiskt antagande från urbaniseringsforskningen, där till exempel 1900-talets industrialisering

drevs på av att människor flyttade in till städer där det fanns jobb i fabriker. Hur är förhållandet mellan arbetsplatsutbudet och stannande på landsbygden idag? Den andra hypotesen utgår från antagandet att socialt rika samhällen är attraktiva för boende, att samhällen med ett aktivt föreningsliv erbjuder sociala sammanhang och aktiviteter som lockar människor att stanna. Det här antagandet kan härledas till landsbygdsforskningen, som lyfter fram att landsbygdens alltmer begränsade utbud av offentlig service kompenseras av tredje sektorns aktivitet.

Studien har genomförts i regionen Österbotten på västkusten i Finland under åren 2021–2023. Projektet har omfattat fem fallstudier, fem utvalda byar som är tänkta att representera olika förutsättningar och typer av landsbygd. Studien har omfattat allt från intervjuer, workshops och intervjuer till analys av historiska källor och statistiskt material. För att kontextualisera de intervjuer som genomförts med lokala informanter har det varit nödvändigt att göra en grundlig analys av de historiska orsakerna till att byarna ser ut som de gör idag.

Tidigare forskning på stannande har särskilt lyft fram två typer av faktorer som avgörande, dels de som har att göra med platsanknytning, som familj, vänner, närhet till naturen och lugn och ro, dels strukturella faktorer, som boende, arbetsmöjligheter, service, vägar, internet och så vidare. Här identifierar rapporten en svaghet, då tidigare forskning inte lyckats omfatta dynamiska faktorer i stannande, nämligen sådana faktorer som är avgörande då människor agerar för att göra det möjligt att stanna. Rapporten lyfter fram Amartya Sens begrepp *capability*, eller kapabilitet, och senare forskares vidareutveckling till kollektiv kapabilitet, vilket används som teoretisk referensram i analysen av det empiriska materialet.

Stannande på landsbygden är inte en passiv handling. De intervjuade beskriver sitt stannande som ett aktivt val, att de i stor utsträckning haft andra alternativ och att det funnits värden i platsen som har övervägt till stannandets fördel. Studien styrker tidigare antaganden om att platsanknytning och strukturella faktorer är betydande för beslutet att stanna: familj, vänner, närhet till naturen, lugn och ro, tillgång till service och arbetsplatser är alla väsentliga för beslutet att stanna.

Fallstudierna visar att förutsättningarna för stannande varierar enligt de geografiska förutsättningarna. Det tidsmässiga avståndet till regioncentrum är en avgörande faktor. Närhet till havet har historiskt givit fördelar genom möjligheten till fiske och transport. Nu ser vi hur havet blir attraktiva boen-

demiljöer och starka trumfkort för kustnära byar. Samtidigt är inte boendemiljöerna attraktiva utan en viss nivå av lokal service. Studien visar också att alltmer av den lokala aktiviteten, serviceutbudet och samlingsplatser hänger på föreningarnas aktivitet.

Angående invandrare så verkar deras stannade på många sätt vara likadant som för befolkningen över lag, tyngdpunkten ligger på liknande faktorer. Det som skiljer är regelverken och hur de påverkar möjligheten att stanna, även om vi ser bara ett fåtal antydningar till det i vårt begränsade material. Det finns även kulturella skillnader, som språk och traditioner, som kan bromsa att invandrare blir en del av de lokala samhällena. Samtidigt tyder materialet på att små samhällen har en potential att stå för en effektiv integration, om nykomlingarna ges inträde i de lokala sammanhangen.

Angående arbetsplatsernas betydelse kan vi konstatera att de är viktiga, men de behöver nödvändigtvis inte finnas tillgängliga lokalt. Lokala företag och arbetsplatser ger en egen vitalitet, men för stannare är tillgången till lokal service viktigare. Här finns det en avgörande skillnad i geografisk placering, där mer perifera landsbygdssamhällen tvingas vara mer självförsörjande på arbetsplatser.

Den mest centrala slutsatsen i rapporten är den dominerande roll som sammanhållningen har för stannande i byarna, med Molpe och Terjärv som framstående exempel. Det här syns särskilt i de färgstarka beskrivningarna av respektive byar, vad byarnas identitet betyder för individerna och deras stannande och den hängivenhet som stannarna visar upp gentemot sina lokala samhällen.

Resultaten tyder på att sammanhållning producerar företagsamhet snarare än tvärtom. Undersökningen visar på mekanismer – som har att göra med känslan av gemenskap – som gör att den här entreprenörskapsandan upprätthålls och vidareutvecklas. I flera av fallstudierna hittas beskrivningar av hur gemensamma projekt har sammansvetsat de lokala samhällena, att arbeta för att möta ett gemensamt behov och utveckla det lokala samhället. Rapporten mynnar ut i en utvecklingsmodell för landsbygden, kallad bygdeding, där en lokal process har förmåga att samla lokala aktörer för att ta tag i gemensamma behov.

1. Inledning

Varför stannar människor på landsbygden? Frågan kan te sig som både oväntad och aningen provocerande. Vissa kan tycka att det är en naturlig och oundviklig utveckling att befolkningen förtätas och att en berättigad fråga i stället kunde vara varför människor ännu håller sig kvar i områden som avfolkas och där livschanserna långsamt försvinner. Andra kan tänka att frågeställaren har ett stadscentrerat perspektiv som inte beaktar de värden som är beständiga på landsbygden.

Ur en mer vetenskaplig synvinkel öppnar dock frågeställningen upp den process som stannande innebär, och det är faktiskt så att den här processen till stora delar har negligerats i forskningen. Intresset har i stället riktats mot migration och utflyttning eftersom det har ansetts vara den dynamiska handlingen, medan att stanna tolkats som ett statiskt och passivt tillstånd (Stockdale & Haartsen 2018; Stamböl et al. 1997, 1999; Heikkilä & Korhonen 2001). Flyttarnas perspektiv har således varit det intressanta. Ekonomiska förutsättningar och jobbtillgänglighet lyfts fram som starkt påverkande faktorer för att flytta från rurala till urbana områden, liksom dragningen till det urbana livet (Boyle et al. 1998). En känsla av platstillhörighet har samtidigt beskrivits som bromsande, det vill säga existensen av familj och vänner, tillhörighets- och säkerhetskänsla, social position etcetera.

Den än så länge blygsamma litteraturen om stannande på landsbygden argumenterar dock för att förhållandena är mer komplexa än så. Barcus & Brunn (2009) motsätter sig antagandet att platstillhörighet och benägenhet att flytta är faktorer som påverkar varandra på ett linjärt sätt. I stället kan platstillhörigheten leva kvar starkt också hos utflyttare, medan stannare kan ha låg platstillhörighet men av någon anledning ändå stanna kvar. Hjälms (2014) visar att handlingen att stanna inte är statisk utan är ett beslut som tas om igen i olika livssituationer.

Att ställa frågan varför människor stannar på landsbygden öppnar därför upp för att studera de processer som är väsentliga för individer att ta beslu-

tet att stanna på landsbygden. Vi kan anta att besluten att stanna är mångfacetterade, att de skiljer sig från plats till plats, att de berör allt från sociala aspekter till rent ekonomiska. Vi kan också anta att besluten att stanna varierar över tid, både för den enskilda individen och parallellt med de breda samhällsförändringarna. Här tänker vi särskilt på hur landsbygden och dess roll för samhället som helhet skiftat, och fortsätter att skifta, över tid. Undersökningen som föreligger i den här rapporten kommer därför att gå på djupet, både tidsmässigt (vilka är de historiska orsakerna till den karaktär som gör det möjligt att stanna) och socialt (vilka samtida sociala aktiviteter bidrar till de faktorer som gör det möjligt att stanna).

Studien utgår från två huvudhypoteser. Den första är att stannande har att göra med tillgång till arbete, den andra att den sociala sammanhållningen är viktig. Den första hypotesen utgår från att arbete är en grundläggande faktor för var människor väljer att bosätta sig – finns det inget jobb flyttar människor någon annanstans. Det här är ett klassiskt antagande från urbaniseringsforskningen, där till exempel 1900-talets industrialisering drevs på av att människor flyttade in till städer där det fanns jobb i fabriker. Hur är förhållandet mellan arbetsplatsutbudet och stannande på landsbygden idag? Den andra hypotesen utgår från antagandet att socialt rika samhällen är attraktiva för boende, att samhällen med ett aktivt föreningsliv erbjuder sociala sammanhang och aktiviteter som lockar människor att stanna. Det här antagandet kan härledas till landsbygdsforskningen, som lyfter fram att landsbygdens allt mer begränsade utbud av offentlig service kompenseras av tredje sektorns aktivitet. Håller hypotesen att den sociala sammanhållningen är avgörande för människors stannande på landsbygden?

Det är även nödvändigt att definiera vad en stannare är. I tidigare forskning definieras *stannande* som en kontinuitet i en individs rumsliga belägenhet över tid (Schewel 2019,329), och att stannande bygger på ett medvetet beslut och en pågående process som kan förändras under en människas livstid (Adams & Komu 2021). Stannande har således att göra med att inte flytta sig, och det är inte ett beslut som tas vid en tidpunkt i livet, utan beslutet tas om igen i olika livsskederna. *Stannare* definieras som sådana personer som inte har lämnat eller som bara temporärt lämnat sin hemregion (Stockdale et al. (2018,1).

Vi vill dock argumentera för en betydligt bredare definition av stannande och stannare. De senaste årtiondena har karaktäriserats av mobilitet, med

tilltagande omflyttning av människor. Även landsbygden har på sina håll sett en hel del inflyttare, och vi ser nu landsbygdsområden som är socialt väsentligt mer komplexa än vad de varit historiskt. Schewel (2019) ser här ett problem i den smala definitionen av stannare genom att till exempel immigranter ofta inte betraktas som stannare ens i andra eller tredje generationer, och liknande tendenser kan även finnas för inrikes omflyttning. Inflyttningen är samtidigt en viktig framtidsfråga för landsbygden, eftersom befolkningsantalets utveckling är avgörande för att kunna upprätthålla service och för att fylla arbetsplatser. En definition av stannare på landsbygden som endast motsvarar personer som är födda på platsen gör således att stannarna motsvarar inte på långt när den befintliga befolkningen i många landsbygdsorter, samt att den samhällseliga relevansen av forskningen urvattnas.

På grund av de här faktorerna introducerar vi följaktligen en bred definition av stannare: en stannare är en person som i något skede av sitt liv tagit beslutet att stanna på landsbygden, oavsett personens härkomst. Här inkluderas således personer som har bott kontinuerligt på orten sedan födseln, sådana som är födda på platsen men har temporärt flyttat bort och senare återvänt, liksom personer som inte har någon anknytning till orten sedan tidigare men tagit beslutet att stanna där. Den senare gruppen kan inkludera personer födda på landsbygden på annan ort, stadsbor som flyttat ut till landsbygden, samt personer från andra länder. Det här är en definition som möjliggör ett helhetsgrepp av stannande på landsbygden och som vi menar är det mest relevanta för landsbygdens utveckling.

Den studie som ska presenteras i det följande har genomförts inom ramen för det LEADER-finansierade projektet *STRATEGI - Stannare för hållbar utveckling på landsbygden*. Studien har genomförts i regionen Österbotten på västkusten i Finland under åren 2021–2023. Projektet har omfattat fem fallstudier, fem utvalda byar som är tänkta att representera olika förutsättningar och typer av landsbygd. Studien har omfattat allt från intervjuer, workshops och intervjuer till analys av historiska källor och statistiskt material. För att kontextualisera de intervjuer som genomförts med lokala informanter har det varit nödvändigt att göra en grundlig analys av de historiska orsakerna till att byarna ser ut som de gör idag. Analyserna av stannandet i byarna görs i två skeden och kapitel, dels som en historisk genomgång, dels som en analys av lokalbefolkningens beskrivningar idag.

Rapporten fortsätter som följer. Nästa kapitel behandlar tidigare forskning på stannande, vilket också inkluderar en vidareutveckling av teorin

mot en mer dynamisk förståelse av stannade. Här beskrivs också specifika faktorer för stannare med härkomst i andra länder. Kapitel tre beskriver det utnyttjade materialet och vetenskapliga metoder, medan kapitel fyra omfattar en historisk beskrivning av byarnas karaktär. Kapitel fem analyserar sedan stannandet utgående från de intervjuer som genomförts. Kapitel sex fokuserar på invandrarnas stannande, medan det sjunde och sista kapitlet drar slutsatser och ger utvecklingsförslag.

2. Den rurala stannaren

2.1 VARFÖR STANNAR MÄNNISKOR PÅ LANDSBYGDEN?

Vad säger tidigare forskning om varför människor stannar i landsbygdsområden? Stockdale & Ferguson (2020) särskiljer mellan två orsaker. Den första berör personliga orsaker och har att göra med relationen till familjen, till vänner i lokalsamhället och till fysiska faktorer i området i fråga, som till exempel möjligheter till hobbyer i naturen. Den andra faktorn berör det som kallas strukturella faktorer, till exempel tillgång till utkomstmöjligheter och boende. Här kommer följaktligen även tillgänglighetsfaktorer in, som infrastruktur som möjliggör pendling eller distansarbete. Författarna påpekar att forskningen på stannande över lag mer koncentrerat på den första faktorn. Vi kommer att utgå från att bägge faktorerna är väsentliga för individens beslut att stanna.

Även andra forskare lyfter fram dessa två faktorer, med tyngdpunkt på den första. Här används ofta begreppet platsanknytning, *place attachment* på engelska, vilket beskriver på vilket sätt människor utvecklar en känsla för platsen (*sense of place*) och en känsla av tillhörighet till platsen (*sense of belonging*). Rönnlund (2019) beskriver till exempel studier som utforskar relationen mellan platsen, platsens identitet, individens identitet och hur platser och människor utvecklas och förändras tillsammans genom en gemensam skapandeprocess, på engelska *place-making*. Rönnlund (2019) fokuserar själv på begreppet *identification with place*, det vill säga hur människor identifierar sig med platsen. Det här begreppet förutsätter att människans identifiering med en plats som kallas ett hem skapas både genom en självmedveten process och genom omedvetna handlingar i vardagen. Det här betyder att platsens egenskaper, som till exempel dess geografi och naturens egenskaper, utvecklas tillsammans med människan och det lokala samhället. Ett historiskt exempel kan vara det sätt på vilket jordbruket förändrade landskapet, samtidigt som landskapet gav förutsättningar för vilket jordbruk som kunde utvecklas.

Adams & Komu (2021) beskriver studier gjorda i finska Lappland, där de visar hur sociala relationer, familj, hobbyer, närhet till naturen och en "vara sin egen husbonde-livsstil" är de viktigaste faktorerna då människor beslutat sig för att stanna. Schewel (2019) identifierar faktorer som familj, lokala föreningar och existensen av mötesplatser i vardagen som viktiga, vilka kan sägas vara faktorer som lyfter fram betydelsen av sociala relationer för beslutet att stanna. Adams & Komu (2019) menar att vi här har två faktorer som är särskilt framträdande för just rurala områden, nämligen de starka sociala banden samt närheten till naturen och det lugn, frihet och möjligheter till hobbyer som det erbjuder.

Även om de här mer personligt närliggande faktorerna har legat i fokus i forskningen så ser vi även allt fler försök att också studera de strukturella faktorerna. En första strukturell faktor är den som varit mest påtaglig för utvecklingen under senare årtionden, nämligen tillgängligheten till högskoleutbildningar. Till exempel Venhorst et al. (2011) och Venhorst & Cörvers (2018) visar vilken stark påverkan den här faktorn har på ungas flyttningsrörelser. Landsbygdsområden som är närliggande till städer med högskolor har därför varit mer attraktiva för stannande på landsbygden.

Även andra strukturella faktorer är viktiga. Maersk et al. (2021) använder begreppet *Location-Specific Insider Advantages* (LSIA) för att belysa dem, det vill säga faktorer som ger fördelar åt invånare som känner sitt område. Med hjälp av LSIA är det möjligt att identifiera arbetsrelaterade faktorer som tillgång till arbetsmarknaden, samt faktorer som har att göra med fritiden och det personliga välmåendet, exempelvis tillgången till bostad och till socialt stödnätverk. Forsberg (2017) använder inte begreppet LSIA men kommer till en liknande slutsats, att sådana strukturella faktorer ger en särskild typ av kapital för en individ i sin uppväxtmiljö (*high spatial capital*) och att dessa är avgörande faktorer för att människor stannar. Schewel (2019) lyfter på ett liknande sätt fram ekonomiska faktorer som avgörande, som tillgången till billigt boende till exempel genom arv. Stockdale & Ferguson (2020) bidrar med en studie av hur myndigheternas policy vad gäller bostadsbyggande inverkar på invånarnas möjlighet att stanna och drar slutsatsen att offentlig bostadspolicy ofta missgynnar tillgången till förmånligt boende på landsbygden.

De här faktorerna förklarar på så sätt stannandebeteendet på landsbygden, men korrelationen mellan faktorerna och stannande är inte så simpel som det kan framstå. Stockdale & Ferguson (2020) beskriver i stället en

komplex process där strukturella faktorer som boende- och arbetsmöjligheter sammanvävs med exempelvis individens platsanknytning, familjeband och sociala nätverk. Rönnlund (2019,133) pekar på en tvetydighet då unga personer uttrycker en uppskattning för sina sociala nätverk och närheten till naturen samtidigt som de också kritiserar brister i kollektivtrafik och serviceutbud, vilket ytterligare demonstrerar att beslutet att stanna innefattar många variabler.

De fallstudier som Rönnlund studerar i norra Sverige visar också på betydelsen av den geografiska placeringen i förhållande till större städer. Ungdomar i en mer perifert placerad by uttryckte mer missnöje med bristen på alternativ, jämfört med den andra byn som låg närmare en större stad, vilket gjorde att ungdomarna beskrev sig själva mer som att de är individer som gör aktiva val för sin framtid. Även könsskillnader påverkar, som att män och kvinnor kan ha olika orsaker att stanna relaterat till könsnormer angående familjens behov och karriärsutveckling (Cooke 2008; Schewel 2019). Det finns också en tidsdimension att beakta, eftersom människor tenderar att bli mer investerade i en plats ju längre de bor där, till exempel genom direkta ekonomiska investeringar eller genom olika typer av samhälleligt engagemang (Schewel 2019), vilket även förklarar varför äldre personer byter boplatser mer sällan än yngre.

Maersk et al. (2018) visar på ett liknande sätt att det är ett större och svårare val att flytta till landsbygdsområden än till mer urbana sådana, eftersom det finns större brist i urvalet av arbetsplatser samt tillgång till förmånligt boende. Författarna visar också att landsbygdsbors "hembygds kapital" är en faktor här, till exempel genom att tillgången till bostäder beror på att mark och bostäder går i arv och att det byggs få bostäder för uthyrning, samt att de lokala sociala nätverken kan verka utestängande också då det gäller möjligheter att få arbete.

Ytterligare en faktor som kan vara att räkna med är individens personliga egenskaper, till exempel att vissa personer är mer riskbenägna, har större benägenhet att se möjligheter någon annanstans och ha större motivation att åstadkomma något, med andra ord egenskaper som gör individer mer benägna att flytta snarare än att stanna (Schewel 2019). De här personliga egenskaperna är säkerligen viktiga för beslutet att stanna, men i rapportens sammanhang kommer de att hamna i bakgrunden, då vi framför allt är intresserade av mer övergripande samhälleliga tendenser. Skillnader i personliga egenskaper kommer alltid att finnas där och vara värda att beakta, men

de kommer att få olika utslag i olika samhällsliga utvecklingsskeden, vilket är det intressanta här.

2.2 KOLLEKTIV KAPABILITET

Forskningen tecknar således en komplex bild av människors beslut att stanna. Det den beskrivna forskningen är överens om är ändå att stannande "inte är något som bara händer" (Stockdale et al. 2018, 8, vår översättning), utan det är ofta ett högst medvetet beslut. Den forskning på stannande som gjorts så här långt har dock en avgörande begränsning, och det är att den har tagit ett snävt perspektiv utgående från individen, och därmed ignorerat det lokala samhällets perspektiv på stannande. Den här begränsningen visar sig till exempel i Schewels (2019) konstaterande att människors beslut att stanna ofta har samband med känslor av förpliktelse gentemot lokalsamhället och en vilja att främja lokalsamhällets utveckling.

Det här anknyter således till den forskning som studerar lokalsamhällets utveckling, där mobiliseringen av resurser och aktörer kan vara avgörande för livsförutsättningarna i landsbygdsområden (Nordberg 2020). Det är även så att processer som samlar människor i lokalsamhället för att utveckla någonting gemensamt samtidigt gör att de sociala nätverken och människors platsanknytning också utvecklas, vilket ger lokalsamhället större kapacitet att reagera på behov och problem också i framtiden (Neumeier 2017). Att inte beakta det här kollektiva perspektivet på stannande gör därför att den dynamiska aspekten på stannande hamnar i skymundan, med andra ord hur människor tillsammans agerat för att göra det möjligt att stanna. För att inkludera det kollektiva perspektivet på stannande kommer vi att använda oss av begreppet *capability*, det vill säga människans kapacitet att vidta åtgärder.

Begreppet *capability* utvecklades av ekonomifilosofen och Nobelprisivinnaren Amartya Sen under senare delen av 1900-talet. En direkt översättning till svenska är svår. Begrepp som "handlingsförmåga" har använts (Casson 2015). Vi kommer dock att använda ordet "kapabilitet", en konstruktion som utgår från adjektivet "kapabel". Sen var intresserad av individens kapabilitet och vad som gör att fattiga områden har svårt att få till stånd en gynnsam utveckling. Sens huvudtes var att kapabilitet är en avgörande faktor för människans frihet. Sen motsatte sig dock att se kapabilitet som något kollektivt, och därför har förståelsen för den kollektiva kapabiliteten utvecklats först på senare tid.

I korthet handlar individuell kapabilitet om de faktorer som gör det möjligt för människor att ta tag i sin egen utveckling, vilket i sin tur har samband med de möjligheter som finns tillgängliga för individen, som till exempel personlig hälsa, utbildning, ekonomiska resurser, personliga egenskaper och tillgång till sociala nätverk (Sen 1985;1999;2005; Nussbaum 1995;1997; Ziegler 2010). Det är således fråga om faktorer som samspelar med individens aktivitet, exempelvis genom att tillgången till hälsovård och utbildning ger individen möjlighet att utveckla sig själv och på så sätt utveckla sin kapabilitet. Utvecklingen av individens kapabilitet kan på så sätt bli en god cirkel då en växande kapabilitet ger förmåga att reflektera över problem, hitta lösningar på dem och på så sätt ytterligare utveckla kapabiliteten. Det är därför också fråga om en lärandeprocess där individen lär sig att hantera till exempel sociala normer och offentliga regler (Ibrahim 2017 refererande till Freire 1972). Allt det här är också avgörande för den kollektiva kapabiliteten, men här tillkommer ytterligare några aspekter.

Kollektiv kapabilitet kan definieras som en kvalitativ ökning av val och möjligheter som en grupp kan tillskansa sig genom gemensamma insatser (D'Amato 2020). En viktig faktor är de synergier som skapas genom de olika individernas enskilda kapabiliteter i det gemensamma åtagandet. Förståelsen av kollektiv kapabilitet utgår från insikten att tillhörigheten till en grupp, om det så är fråga om samhörigheten i en landsbygdsort eller en socioekonomisk grupp, har stark påverkan på individens kapabilitet. Ibrahim (2006) menar därför att den traditionella kapabilitetsforskningen har en avgörande brist genom att den negligerar det ömsesidiga beroendet mellan individens kapabilitet och sociala strukturer.

Ibrahim (2006) menar att en viktig skillnad till den individuella kapabiliteten är att den kollektiva ger fördelar åt hela gruppen. Murphy (2014) menar att den kollektiva kapabiliteten erbjuder en väg till frihet som den individuella kapabiliteten inte kan uppnå. Ibrahim (2017) stöder det här argumentet och tillägger att den kollektiva kapabiliteten ger ytterligare valmöjligheter också för individen, det vill säga, den ökar människans frihet. D'Amato (2020) tar argumentet ett steg längre genom argumentet att individuell kapabilitet inte kan nås utan att ett minimum av kollektiv kapabilitet uppnås först.

Det verkar således finnas anledning att beakta också den kollektiva kapabiliteten. Det som särskiljer den kollektiva kapabiliteten från den individuella är framför allt hur den skapas, eftersom det handlar om att aktiviteter görs gemensamt. Här lyfter forskarna fram begreppet Social Innovation (SI)

för att beskriva hur nya sociala relationer kan utgöra grunden för gemensamma utvecklingsaktiviteter, vilket i sin tur leder till att den kollektiva kapabiliteten utvecklas (Ibrahim 2017; Nordberg 2020; Ziegler 2010). I praktiken betyder det att individer, med sina individuella kapabiliteter, går samman för att nå ett gemensamt mål. Ibrahim (2017) lyfter fram att en central faktor är hur självintresset hos individerna kan smälta samman till det gemensamma målet. Här återkommer vi till lärandeaspekten som inryms i kapabilitetsbegreppet. För att uppnå kollektiv kapabilitet krävs en lärandeprocess där individer lär sig på vilket sätt de gemensamt kan åstadkomma målsättningar, framför allt förmågan att definiera gemensamma mål och hur gruppen gemensamt kan agera för att uppfylla dessa mål (Ibrahim 2017).

Ibrahim (2017) lyfter fram socialt kapital som en första tröskel för att utveckla den kollektiva kapabiliteten. Socialt kapital är det kapital som utvecklas då människor träffas och lär känna varandra. Genom det sociala kapitalet föds tillit till andra personer och grupper, vilket senare kan användas till exempel då en grupp människor vill åstadkomma något gemensamt. Ibrahim (2017) föreställer sig en process där en dialog förs lokalt för att ta fram en gemensam vision samt formulera en uppfattning om allmänhetens bästa, och kanske än mer viktigt, där ett gemensamt ansvar tas för hur den egna gruppen utvecklas. Ibrahim argumenterar på så sätt för att den gemensamma dialogen inte bara ska föras för att möta ett specifikt behov, även om det kan vara den faktor som möjliggör att dialogen dras i gång, utan samtidigt bör ansvar för den långsiktiga utvecklingen av det lokala samhället också ligga i förgrunden. Här kommer Ibrahim (2017) därför in på faktorer som stannandeforskningen också fokuserat på, nämligen betydelsen av att utveckla både individernas och gruppens känsla av tillhörighet till platsen.

Utvecklingen av den kollektiva kapabiliteten handlar dock inte enbart om att utveckla samspelet inom gruppen i fråga, utan också om att inkludera det omgivande samhället. Det här relaterar till den bredare landsbygdsutvecklingsforskningen, som tydligt rekommenderar att det lokala samhället utvecklar en förmåga att etablera samarbetsnätverk också med externa aktörer, särskilt för att få tillgång till kompetenser och andra resurser (Bosworth et al. 2016). Här lyfter forskarna fram behovet av att knyta ihop olika typer av individuella kapabiliteter, både inom den egna gruppen och med externa aktörer. Den *sociala entreprenören* blir en nyckelfigur. Social entreprenör är en modern benämning, men sådana personer har alltid funnits och agerat för att möta behov i det lokala samhället (Steiner et al. 2022). So-

ciala entreprenörer har förmågor som liknar entreprenörens, men de agerar inte enbart för den egna nyttans skull, utan har det lokala samhällets eller gruppens bästa som drivkraft.

Det som forskningen alltså tecknar en bild av är att den kollektiva kapabiliteten utvecklas genom att individer går samman för att möta gemensamma behov, och att det ofta finns särskilt drivande personer i den här gemenskapen vilka agerar för att utveckla den lokala gemenskapen och nätverken med externa aktörer. Här blir det då intressant att studera vilka faktorer som gör att vissa lokala samhällen har drivkraft att utveckla den kollektiva kapabiliteten. Steiner et al. (2022) lyfter fram två typer av faktorer som centrala: 1) moralregler och 2) procedurregler.

Moralregler handlar om karaktären på den lokala sociala kulturen. Den lokala kulturen kan innehålla element som främjar en benägenhet att hjälpa andra, att ställa upp på frivilligarbete och att stödja aktiviteter som utvecklar det egna grannskapet. Steiner et al. (2022) menar att den sociala kulturen på så sätt inte enbart påverkar benägenheten att individer agerar, utan också att det lokala samhället utvecklar förmågan till gemensamma utvecklingsaktiviteter. *Procedurregler* handlar i sin tur om de regler och normer som myndigheter etablerar och som kan vara både fördelaktiga och ofördelaktiga för socialt entreprenörskap. Finns det till exempel regler som hindrar lokalsamhället att utveckla någonting gemensamt, eller finns det resurser som stöder lokalsamhället? Steiner et al. (2022) lyfter samtidigt fram en ömsesidighet i de här båda faktorerna. Medan procedurregler kan påverka lokala samhällens och sociala entreprenörers handlingsutrymme så påverkar också moralreglernas och den sociala kulturens beskaffenhet procedurreglerna genom att aktiviteter kan omvandla normer och även regelverk på sikt.

2.3 INDIKATORER PÅ STANNANDE OCH MODELLER FÖR ATT STÄRKA DEN KOLLEKTIVA KAPABILITETEN

Den hypotes som läggs fram i den här rapporten är att den kollektiva kapabiliteten har stark påverkan på människors beslut att stanna. Vi vill undersöka lokalsamhällets kapabilitet och på vilket sätt den utvecklats över tid. Här blir Ibrahims (2006; 2017) argument intressant, att en lärandeprocess är nödvändig för kapabiliteten att utvecklas. De fallstudier som följer kommer följaktligen att analyseras både baserat på de faktorer som stannandeforskningen lyft fram, särskilt strukturella och personliga faktorer, samt på de

faktorer som kapabilitetsforskningen identifierar, särskilt social kultur och möjligheter samt förmågan till socialt lärande. Tabell 1 sammanfattar de indikatorer som kommer att användas i analysen.

I tabellen framgår både de faktorer som kan kallas dynamiska, som har att göra med kapabiliteten att förändra, samt sådana som kan kallas statiska, som de strukturella faktorerna. Här kan vi konstatera att de dynamiska faktorerna och dess förutsättningar hittills negligerats av forskningen på stannande. Samtidigt finns det en omfattande forskning som varit intresserad av förutsättningarna för utveckling av landsbygdsområden. Vi har redan berört en del av den här forskningen ovan genom begreppet social innovation, men det finns samtidigt en bredare forskning som dragit slutsatsen att en fördelaktig utveckling måste samtidigt bygga på en lokal aktivitet, samt att det lokala samhället samarbetar också med externa aktörer. Samlingsbegreppet för den här forskningen är nyendogen utveckling (*neoendogenous development*, se ex. Bosworth et al. 2016), ett forskningsfält som varit intresserat av faktorer som aktiverar det lokala samhället. I den här forskningen särskiljer man på möjlighetsdrivna (*opportunity-driven*) och behovsdrivna (*adaptive-driven*) utvecklingsprocesser, där de förra är processer som initierats då möjligheter uppstått, medan de senare är svar på uppkomna behov, ofta på grund av att lokal service lagts ner. De behovsdrivna processerna kan på så sätt vara nog så nyttiga genom att de kompenserar nedmontering av service, och samarbetet som processen etablerar kan öppna kanalerna för ytterligare insatser längre fram i tiden. Samtidigt så är det de möjlighetsdrivna processerna som kan vara mer kreativa och samhällsförändrande och som därmed kan bryta en negativ utvecklingspiral innan den uppkommer.

I projektet STRATEGI har det varit intressant att testa lokala samhällens beredskap till gemensamma åtgärder, något som också lyfts fram i tidigare forskning. Till exempel Thuesen (2015) visar att det inte är socioekonomiska faktorer som gör att vissa byar är mer aktiva än andra, utan att det snarare har att göra med sammanhållningen. Samtidigt finns det många modeller för hur det lokala arbetet ska struktureras. I England finns till exempel en modell för sockenplanering (*parish planning*), där lokala samhällen som ligger under den lägsta administrativa nivån ges möjlighet att bidra till markplaneringen (Gallent et al. 2008).

Senare i rapporten kommer en motsvarande österbottnisk modell att presenteras, kallad bygdeting, som bygger på antagandena i den nyendogena utvecklingsmodellen. Bygdetingen är visserligen inte menade att ge di-

Tabell 1. Indikatorer som antas påverka människors beslut att stanna på landsbygden.

Strukturella faktorer	Indikatorer
Strukturella begränsningar	Arbetsstillfällen, boende, utbildning, service Maktstrukturer, regler, lagstiftning
Sociala faktorer	
Sociala faktorer	Individuella faktorer: känsla av tillhörighet, platsanknytning Sociala värden och normer Social kultur: benägenhet till frivilligarbete, stödja lokalsamhället
Sociala möjligheter	Sociala möjligheter att delta i sociala nätverk, samt politiska eller ekonomiska system Socialt kapital, resurser för att uppfylla mål (humana och finansiella resurser) Tillgängliga resurser genom offentlig policy
Faktorer som främjar kapabilitet	
Socialt lärande	Lära att reflektera över gemensamma problem och hitta lösningar Lära att agera för att nå gemensamma mål, ta ansvar för lokalsamhället

rekt inspel direkt till markplaneringsprocesser, utan kan vara ett forum för det lokala samhället att dels utveckla sin kollektiva kapabilitet, dels knyta band till externa aktörer för att förverkliga målsättningar som det lokala samhället identifierar. Modellen för bygdeting beskrivs närmare i det avslutande kapitlet.

De här antagandena gäller för stannare över lag. Vi är dock även intresserade av en särskild grupp stannare, nämligen de som kommer från andra länder. Vi kommer därför att i det följande se på vilka faktorer som är särskilt utmärkande för deras stannande.

2.4 INVANDRARE SOM STANNARE

Omflyttningen av människor från andra länder har ökat kraftigt under det senaste årtiondet (UNHCR 2022). Det här gäller flyktingar, men även annan typ av invandring ökar, och på senare år har underskottet av arbetskraft varit en väsentlig faktor för invandring i utvecklade länder. Här är landsbygden på intet sätt undantagen (Bock et al. 2016). I många europeiska länder, till exempel Finland, Italien, Sverige, Tyskland och Österrike, har det varit en uttalad strategi att allokera flyktingar till landsbygdsområden i hopp om att

dessa ska motverka den problematiska demografiska utveckling som sådana områden upplever (Weidinger 2018; Golebiowska et al. 2011). Rurala områden uppvisar också inflyttning av arbetskraft, huvudsakligen till primärnärningar, men även till exempel till vårdbranschen (Natale et al. 2019; Rye and O'Reilly 2020; Green et al. 2009; Scott & Brindley 2012). Invandrare är mobila och särskilt flyktingar väljer ofta att senare flytta någon annanstans än den plats de tilldelats vid ankomsten till landet. Vissa väljer dock att stanna på landsbygden. Skiljer sig deras anledningar att stanna från befolkningen över lag?

Det första vi kan konstatera är att gruppen invandrare på landsbygden är mångfacetterad, vilket är helt naturligt då anledningen för inflyttningen varierar, men vi kan i alla fall identifiera två huvudgrupper (Rauhut et al. 2023). Dels finns det flyktingar, som mot sin vilja tvingats lämna sitt hemland och som ofta inte heller kunnat välja var de hamnar. Dels har vi arbetsinvandrarna, som flyttat in för att få utkomst och möjligheten till ett bättre liv. Utöver dessa huvudgrupper tillkommer också personer som flyttat in av andra anledningar, som livsstilsflyktingar från metropoler eller personer som flyttat in av personliga relationer, till exempel en livspartner.

Vägen till integrering i landsbygdssamhällena har ofta varit arbetsförhållanden – ofta är det fråga om sådan anställning som varit oattraktiv för den fast bosatta befolkningen (Danson & Jentsch 2009). Immigranter återfinns ofta i en eller ett fåtal typer av arbetsplatser på landsbygden, till exempel i djurhållning eller i växthusbranschen (Sahai & Lum, 2013). På den europeiska landsbygden har också jobb i äldreården blivit allt vanligare (Benerdal 2021; Osti & Ventura 2012). Samtidigt hänger arbetsmarknadsintegrationen också ihop med de möjligheter som regelverken sätter, det vill säga angående frågor som har att göra med tillstånd att vistas, arbeta och bli en del av det lokala samhället också på längre sikt (Flynn & Kay 2017).

Flynn & Kay (2017) framhåller dock att jobbmöjligheter visserligen kan vara en tröskelfråga för möjligheten att etablera sig på en ny plats, men att det ofta är andra faktorer som gör att invandrarna sedan vill stanna på landsbygden. Författarna identifierar en emotionell anknytning till platsen som liknar platsanknytningens roll för stannande: landskapets skönhet, sociala kontakter, trygghetskänsla och lugn och ro kan vara avgörande faktorer. För de sociala kontakterna är också barnens aktiviteter avgörande, vilket i sin tur medför att integrationen av familjer ofta är enklare än av migranter utan familj (Baker & Benjamin 1997). Det här hänger framför allt samman med

att barnen enklare integreras genom skola och hobbyer och att barnen drar med också resten av familjen i den integreringen. Bock et al. (2016) argumenterar här för att lokala och regionala myndigheter har en viktig roll att spela här, att se till att det finns resurser för både skolor och fritidsaktiviteter lokalt på landsbygden.

Ett förhållande som i vissa fall utmärker invandrargrupper är social segmentering, som kan vara mer eller mindre ogenomträngliga för olika institutioner och lokal service (Patacchini & Zenou, 2012). Det kan både handla om att den bofasta befolkningens sociala nätverk är så starka och inåtvända att de svårligen inkluderar andra, och att de inflyttade på ett liknande sätt vänder sina nätverk inåt. Det finns exempelvis fall där en invandrargrupp föredragit att fokusera på kontakterna inom gruppen i stället för att satsa på att bli integrerade (Osti & Ventura, 2012). För beslutet att stanna är dock utfallet av den sociala segmenteringen inte given, även om den kan föra med sig problem för det lokala samhället som helhet.

Sammanfattningsvis visar litteraturen att stannandet för invandrare är beroende av i huvudsak sex faktorer, som delvis överlappar stannandet över lag: 1) arbetsmöjligheter, 2) regelverk, särskilt angående framtidsutsikter för att stanna, 3) landsbygdens kvalitet som boendemiljö, inklusive landskap, natur, trygghet, lugn och ro, 4) sociala kontakter, 5) familjeförhållanden, specifikt förekomst av barn i familjen, 6) lokal social segmentering. De här faktorerna kommer att utgöra utgångspunkt för en analys av hur eller om invandrarnas stannande skiljer sig från stannare över lag på landsbygden.

3. Material och metodik

Analysen av stannande görs på basen av ett mångsidigt material. Projektet använder i huvudsak kvalitativa metoder (Yin 2014). Fem fallstudier väljs ut på så sätt att variation skapas geografiskt samt angående förväntningar på platsernas hållbarhet. Olika landsbygdstyper representeras (utgående från Miljöministeriet 2018), till exempel platser präglade av pendling eller perifer position, särskilda näringar (ex. turism, tillverkning, odlingsverksamhet beroende av utländsk arbetskraft), samt kulturell karaktär (ex. språk). Den typ av landsbygd som i någon mån undantas här är den riktigt stadsnära, eftersom den är starkt beroende av en centralort för både arbete och service. Vi har velat studera lokala samhällen som i någon mån måste vara självförsörjande, då stannandet då förutsätter en lokal vitalitet som den riktigt stadsnära landsbygden i vissa fall till och med kan klara sig utan. Däremot har byar inom pendlingsavstånd till en större stad inkluderats.

Projektet identifierar fallstudier på bynivå, eller enligt den vetenskapliga definitionen av platser, för att möjliggöra en sammanhållen bild av det lokala samhället över en längre tid. De utvalda byarna är Jeppo, Maxmo, Molpe, Munsala och Terjärv. Med undantag av Molpe motsvarar alla fallstudier tidigare kommuner och förväntas därför ha en historisk samhörighet. Molpe är å andra sidan det befolkningsmässigt minsta av våra fallstudier och består av en sammanhållen struktur.

Tecknandet av byarnas karaktär i kapitel fyra görs genom en historisk översikt med tre tidsnedslag, det första kring sekelskiftet 1900, det andra under efterkrigstiden 1950–1970 och det tredje kring millennieskiftet 2000. De här tidsnedslagen är tänkta att belysa olika utvecklingsskedan i landsbygdens modernisering (se inledningen av kapitel fyra), med förhoppningen att tidsnedslagen tillsammans tecknar en fullödlig bild av byarnas karaktär. Den historiska genomgången ger dels en bakgrund till den följande stannareundersökningen, dels är den viktig i sig genom att beskriva de faktorer som förklarar varför byarnas utveckling skiljer sig åt. Som material för det

här används kommunhistoriker, enskilda rapporter och lokala och regionala tryckalster men också tidningsurklipp från 1990–2000-talen, eftersom det i stor utsträckning saknas annat skrivet material för det sista tidsnedslaget. En avgränsning som gjorts angående tidningsurklipp är att fokus läggs på det som anses vara samhällsrelevant för den byns utveckling. Det nämnda materialet kompletteras med de intervjuer som genomförts med lokalbefolkningen inom ramen för projektet.

Materialet till undersökningen av stannande består av fokusgruppsintervjuer med lokalbefolkning och kommunala tjänstepersoner, samt enskilda intervjuer med lokalbefolkningen och pensionerade kommunala tjänstepersoner. Fokusgruppsintervjuer ger förståelser och uttryck om de intressanta företeelserna som gruppodynamiken i intervjusituationen ger upphov till (Frey & Fontana 1991). Genom att samtidigt intervjua respondenter med olika erfarenheter och uppfattningar stimuleras en mångfacetterad diskussion om stannarnas perspektiv fram.

Fokusgruppsintervjuer med lokalbefolkningen genomförs med tre ålderskohorter: 30–45 år, 46–64 år samt 65+ år. Personer under 30 år utelämnas eftersom deras beslut att stanna inte kan anses vara definitivt, samt för att 30–45-åringar redan i stor utsträckning täcker in tidsepoken efter millennieskiftet. I texten används termerna "yngsta gruppen", "mellangruppen" och "pensionärsgruppen" för respektive ålderskohort. Lokala informanter används för att identifiera personer med olika typer av perspektiv, till exempel företagare och pendlare, barnfamiljer och ensamstående, föreningsaktiva och mindre aktiva. Tre fokusgrupper per fallstudie har arrangerats med tre till fem personer i varje grupp, totalt 62 personer. Den huvudsakliga frågeställningen i fokusgruppsintervjuerna var varför deltagarna valt att stanna, och indelningen i ålderskohorter gjorde därför att det var tre olika tidsepoker som grupperna behandlade. Andra frågor utgick från hypotesen att sammanhållning och företagande är fördelaktiga för stannande. Grupperna reflekterade också över byns nuvarande utveckling och framtid. Fokusgruppsintervjuerna kompletteras med intervjuer med så kallade eldsjälar, det vill säga en person per fallstudie som identifierats som en individ med god lokalkännedom. Eldsjälsintervjuerna berörde byns nutida karaktär och gav en bakgrund till den resterande studien.

Fokusgruppsintervjuer har också riktats till kommunala tjänstepersoner. Byarna omfattar kommunerna Kronoby (Terjärv), Nykarleby (Jeppo och Munsala), Vörå (Maxmo), samt Korsnäs (Molpe). I intervjuerna deltog två

till tre tjänstepersoner per grupp. Målsättningen med intervjuerna var dels att få en bild av kommunernas bild på byarna och deras utveckling, dels de utvecklingsstrategier som kommunerna antagit gentemot byarna. Dessa intervjuer kompletterades med individuella intervjuer med pensionerade tjänstepersoner för att få ett längre tidsperspektiv på kommunernas roll för utvecklingen.

Fokusgruppsintervjuer har ytterligare omfattat personer inflyttade från andra länder, en invandrargrupp per by med tre till fyra personer. Totalt deltog 16 personer. Ambitionen i valet av intervjuerpersoner i invandrargruppen var att ha en jämn fördelning av ålder, kön, sysselsättning och bakgrund, samt att byarnas särdrag vad gäller stannande immigranter beaktas. Att få invandrare att ställa upp på intervju visade sig dock vara utmanande, vilket har gjort att den beskrivna representativiteten inte uppfylldes i Munsala, där invandrargruppen dominerades av skandinaviska invandrare. Som helhet är urvalet av invandrare i byarna ändå mångsidigt och representativt för den invandrade befolkningen.

Intervjuerna transkriberas och analyseras genom tematiska innehållsanalyser, både induktivt och deduktivt (Elo & Kyngäs, 2008), där materialet kategoriseras i enlighet med teorier om de olika typerna av landsbygdsutveckling och stannande på landsbygden.

Ett ytterligare material som använts är det som producerades i en serie workshops som arrangerades i projektets regi. En workshop arrangerades för varje fallstudie, med undantag av Jeppo och Munsala som arrangerades gemensamt då de riktade sig till samma kommun. Deltagandeantalet varierade mellan 12 och 18, totalt deltog 55 personer. Workshoparnas målsättning var att gruppvis diskutera bygdens behov och utmaningar och försöka hitta lösningar på dem. Anteckningar gjordes under diskussionerna och sammanställdes som SWOT-analyser, impact effort-analyser och case-analyser, där både behoven och möjliga lösningar dokumenterades.

4. Presentation av byarna

Målsättningen med det här kapitlet är att kontextualisera dagens situation i våra fallstudiebyar och försöka identifiera de historiska orsakerna till den. Vi kommer att studera byarnas utveckling under de senaste 150 åren, med nedslag kring sekelskiftet 1900, årtiondena genast efter andra världskriget samt tiden kring millennieskiftet 2000. De här tidpunkterna beskriver tre väsentligt olika skeden i landsbygdens utveckling, vilket förhoppningsvis möjliggör en identifikation av de faktorer som har haft stark påverkan på hur byarna utvecklats. För att kunna spegla byarnas utveckling behöver vi dock först inleda med en beskrivning av den övergripande utvecklingen av landsbygden i Finland under den här tidsperioden.

Kring sekelskiftet 1900 var ännu över 90 procent av den finska befolkningen bosatt på landsbygden. Finland kännetecknades av det agrara samhället, dominerat av primärnäringsar, med små inslag av andra näringar, och där sammanhållningen byggde på traditionellt samarbete i primärnäringsarna. Tiden kring sekelskiftet var dock även tiden för ett samhälleligt uppvaknande, med ett begynnande föreningsliv, kvinno- och nykterhetsrörelser, nya religiösa strömningar, bildande av politiska partier, och även nya ekonomiska former som andelslag. De här rörelsernas omfattning och betydelse för landsbygdssamhällena kom att bli alltmer påtaglig under en stor del av 1900-talet. Lantdagens återöppnande 1863 och Alexander II:s ambitioner att modernisera Finland fick också direkta effekter för landsbygden. Bildandet av kommunväsendet 1865 gav en viktig plattform för medborgerliga yttringar och folkskolor kom nu att införas även i landsbygdsområden (Meinander 2006).

Industrialiseringen i Finland gick dock långsamt i jämförelse med i andra västländer. Ännu under 1960-talet kan Finland sägas ha varit ett i huvudsak agrart samhälle, med en politik som stödde utvecklingen av primärnäringsar (Oksa & Rannikko 1988). Industrialiseringen började ändå komma igång, vilket ledde till en omflyttning av befolkningen till städer särskilt från

de glesast bebodda områdena. En betydande utflyttning skedde också till Sverige, som lockade med fler och bättre betalda arbetstillfällen, något som svenskspråkiga Österbotten var särskilt utsatt av. Förflyttningen drevs inte enbart på av dragningskraften till industriarbeten i urbana områden, utan den snabba mekaniseringen av både jord- och skogsbruk innebar att arbetstillfällena på landsbygden minskade snabbt.

Parallellt med att industrialiseringen tog fart inledde staten även en ny regionalpolitik som syftade till industrialisering av hela landet, vilket gjorde att även mindre orter fick del av både infrastruktursatsningar och utbyggnaden av industrier. Årtiondena efter andra världskriget, särskilt 1960-1970-talen, innebar en markant positiv utveckling för landsbygdsområdena i Finland också på ett annat sätt. I stället för en allomfattande urbaniseringsvåg innebar de här årtiondena konstruktionen av det som kallats den rurala välfärdsstaten (Eklund & Andersson 1999), som framför allt karaktäriserades av utbyggnaden av samhällliga funktioner på landsbygden. Det kommunala självstyret i små landsbygdskommuner hade här en särskild roll i att se till att tjänsterna nådde ut även i små byar. Utbildningsväsendet (inte minst landsbygdsgymnasierna), hälso- och socialvård och kultursektorerna (ex. bibliotek) byggdes ut i landsbygdskommunerna och innebar förutom att utbilda arbetskraft och ge service även att utbildade kvinnor fick arbetstillfällen. Den här utvecklingen innebar således att också familjer med en modernare, eller icke-agrar, livsstil erbjöds möjligheter att etablera sig och stanna kvar på landsbygden. Det var av avgörande betydelse för landsbygdskommunernas demografiska utveckling och innebar i förlängningen att utflyttningen minskade och befolkningen stabiliserades.

Framåt 1980-talet framkom nya företeelser i det moderniserande samhället. Det som kallas kunskapssamhället växer fram, det vill säga ett samhälle där kunskap och kompetens är den huvudsakliga drivkraften för samhällets utveckling (Nordberg 2017). Den mest påtagliga inverkan på landsbygden blev således den rent geografiska placeringen av universitet och högskolor, vilket i stor utsträckning avgjorde vilka områden som utvecklades positivt och fick en inflyttning av unga människor snarare än utflyttning. Här är de påverkande omständigheterna egentligen rätt enkla att förstå: ungdomar flyttar till universitetsstäderna för utbildning, samtidigt som företag och industrier väljer att placera sig i områden där den kompetenta arbetskraften produceras, vilket betyder att ungdomarna inte har någon anledning, eller kanske inte ens möjlighet, att flytta tillbaka till de rurala om-

råden där de vuxit upp efter utbildningen. Den här utvecklingen har ytterligare drivits på av den statliga utvecklingspolitiken vid den här tiden, vilken satsat på att större regionala tillväxtcentra (på engelska growth poles) är den bästa placeringen för investeringar i samhällsutveckling.

Under den här tiden innebar samtidigt en allt högre levnadsstandard och bättre vägnät att allt fler hushåll på landsbygden ägde en eller flera bilar och att arbetspendlingen som en följd växte i betydelse. Den stadsnära landsbygden kom därför att få en skjuts av att ligga i universitetsstädernas närhet, medan de perifera och mer glesbebyggda delarna av landet sett en snabb avbefolkning. Den allt äldre befolkningen i de här områdena har samtidigt gjort att underlagen för grundläggande service som dagis, skolor och matbutiker minskat med nedläggningar som följd.

I landsbygdsforskningen beskrivs samtidigt den här perioden som en övergång från produktion i landsbygdsområden till konsumtion av landsbygden, med andra ord det skifte som inneburit att endast en bråkdel av landsbygdsbefolkningen numera livnär sig på primärnäringsar, medan konsumerande aktiviteter, framför allt besöksnäringsar och fritidsboende, har fått allt större betydelse (Marsden, 1999). Fritidsboendet upplevde en explosiv utveckling under de sista årtiondena av 1900-talet, och numera är Finland det land med flest fritidshus per capita i världen (Adamiak et al. 2015). Betydelsen fortsätter också att öka: antalet personer som vistas i fritidshus ökar och likaså antalet vistelsedagar per person och år (från 79 till 103 mellan åren 2016 och 2021, se Voutilainen et al. 2021), delvis pådrivet av coronapandemin.

Landsbygden har på så sätt utvecklat nya ben att stå på i takt med att primärnäringsarnas arbetstillfällen minskat. Turism och fritidsboende är två faktorer, men även mer utvecklade matprodukter och småskalig produktion har fått betydelse (Andersson 2007). Inte minst har utvecklingen av nya energilösningar som vindkraft på senare år inte bara drivit in nya skatteintäkter, utan också visat sig ha stark dragningskraft på nya miljövänliga industrier. Skillnaden mellan olika typer av landsbygdsområden, från de mest perifera och glesbebyggda till de stadsnära, har vuxit sig allt större, där de förra har stora problem medan de senare utvecklas och är relativt välmående.

Vi övergår nu till att se närmare på de enskilda byarnas utveckling, börjandes med Jeppo.

4.1 JEPPÖ

Jeppo är beläget i inlandet, öster om Nykarleby och Munsala, cirka 70 kilometer norr om Vasa och 35 respektive 60 kilometer söder om Jakobstad och Karleby. Jeppo saknar därmed kust och har därför i det agrara samhället ägnat sig åt jordbruk snarare än fiskeri. Läget är relativt perifert räknat från större regioncentrum, men järnvägen passerar byn, som fram till 1980-talet ståtade med egen järnvägsstation. Jeppo hörde till Nykarleby församling fram till 1865 då kyrkan separerades från kommunen. Som självständig kommun var Jeppo en av de minsta i svenska Österbotten gällande både yta och invånarantal. Under 1900-talets senare del rörde sig folkmängden omkring 1600 personer, cirka 86 procent svenskspråkiga och 14 procent finskspråkiga. Jeppo utgörs av byarna Jungar, Lassila och Överjeppo. Centrumområdet kallas för Silvast. Jeppo slogs samman med Nykarleby kommun 1975 (Nyholm 1988b, 154; Sandberg V. 1988, 183).

Genom Jeppo rinner Lappo å som utmynnar i Bottenviken som Nykarleby älv. I Jeppo har älven två förgreningar som med sina forsar försett kvarnar och sågar med drivkraft sedan medeltiden (Jungar 2020, 7; Sandberg V. 1988, 183). På Holmen mellan älvens förgreningar ligger Keppo gård, en herrgård som på 1950-talet blev den pälsfarm som så småningom utgjorde grunden för ortens största företag – KWH-koncernen (Wester 1993, 66–67; 2003, 73–76). I en intervju med äldre Jeppobor beskrivs KWH:s betydelse för nejden:

Det som är en förutsättning att man skall kunna klara sig på landsbygden är att det skall finnas jobb ... KWH, Keppo, Höglunds- och Mirka-gänget har betytt väldigt mycket för Jeppo, redan från en lång tid tillbaka men också i dagsläget. Mirka är ju bygdens största arbetsgivare, och inte enbart för Jeppo, utan hela Nykarleby och det området.

Innan Jeppo blev känt för sin industri var jordbruk och boskapsskötsel bygdens huvudnäringar. Sädesodlingarna bredde ut sig längs med älvstränderna. Skogsbruk var också en viktig inkomstkälla, trots att arealerna var mindre än genomsnittet i de svenskösterbottniska kommunerna (Sandberg V. 1988, 183–184).

4.1.1 Jeppo omkring sekelskiftet 1900

År 1900 hade Jeppo socken 2794 invånare, men i hembygdsföreningens historik (1988) påpekas att siffran inkluderar flera hundra emigranter. Andelen obesuttna var stor vilket förklaras med att många arbetade på Jeppo ullspinneri och vid järnvägsstationen (Nyholm 1988a, 139), som byggdes 1885 och bidrog till att Jeppo centrum så småningom förflyttades från kyrkan på Stenbacka till Silvast nära stationen (Kronlöf 1988, 318). På Jeppo station fanns också postexpeditionen (Lavast 1988, 322–324).

Näringsliv

Vid sekelskiftet 1900 köpte bonden Johan Eriksson Back kvarnen vid Silvast, 1902 byggdes en såg och 1904 en träullsfabrik. Jeppo Kvarn- och Sågverksandelslag tog över verksamheten 1921. En större generator installerades och med detta elektrifierades Jeppo. (Ikola 1988, 259; Jungar 2020, 21)

Jeppo lantmannagille grundades 1901 för att sprida kunskap om hur man bäst sköter ett jordbruk. Genom lantmannagillet fick bönderna möjlighet att köpa de produkter som behövdes för jordbruket till ett förmånligare pris (Fors 1988, 351). Gillet var en föregångare till handelslaget som grundades 1914 (Nyholm 1988g, 292). År 1905 köptes ett tröskverk och en ångmaskin till Jeppo, tröskbolaget hade 35 delägare. Bolaget delades senare upp och flera andra bolag uppkom strax därefter (Fors 1988, 251).

Carl Otto von Essen köpte Keppo gård med tillhörande såg inklusive Mjöltnars och Tollikko hemman 1838. Sonen Carl Jonathan von Essen köpte senare Mjöltnars fors. Hans morbror Johan Wilhelm Snellman var en av grundsgestalterna för den fennomanska rörelsen. Inspirerad av Snellmans idéer döpte Carl Jonathan platsen till Kiitola (Wester 2003, 9–12). Han hade studerat textil i England och inrättade en anläggning där man rev yllepump. På 1890-talet startade det ullspinneri och -väveri som kom att bli Jeppo ullspinneri. Företaget var verksamt fram till början av 1930-talet och sysselsatte som mest 80 personer, främst kvinnor (Nyholm & Wester u.å., 19, 20–22; Ikola 1988, 255; Nyholm 1988f, 273–276).

Brodern Otto Henrik von Essen blev ny patron på Keppo gård efter sin far Carl Otto. År 1899 såldes Keppo gård till Hugo Grönlund som byggde en klädfabrik (Wester 2003, 12–13). Företagsnamnet blev Jeppo Klädesfabrik i samband med att väveriet tillkom. Fabriken sysselsatte 50 arbetare som till-

verkade tyger, garn, filtar och sjalar. År 1909 brann fabriken ner och verksamheten flyttade till Seinäjoki (Jeppo hembygdsförening 1988, 265–266).

Den första lanthandeln tros ha öppnat i Jeppo 1871 på Mietala. I början av 1900-talet fanns ett bageri i Jungar som också sålde andra livsmedel, det utökades senare med café och pakethandel. I flera gårdar runtom i Jeppo bedrevs handel. En butik på Back blev känd för tillverkningen av Jeppo-färger (Nyholm 1988g, 291–293, 297). Handlarna i Jeppo var redan i slutet av 1800-talet intresserade av att få en telefonförbindelse med Nykarleby. 1895 kom telefonledningen i användning. De första telefonerna fanns hos prästen, posten, Sundells bageri, Modéns handelsbutik, Keppo gård och Kiitola ullspinneri. (Jungar 1988, 327)

På 1890-talet fanns fem mejerier och två skumstationer i Jeppo. Bönderna var oense om prissättningen och man började överväga ett gemensamt mejeri. I början av 1900-talet fanns två mejerier i Jeppo, Jungar andelsmejeri och Jeppo andelsmejeri. (Fors 1988, 330–332)

Sociala aktiviteter

År 1878 inledde Jungar folkskola sin verksamhet, men redan på 1830-talet verkade någon form av skola i Jungar, utöver de ambulerande småskolorna. Åren 1864–1874 var 21 elever från Jeppo inskrivna i Svedbergsska skolan i Munsala. Det blev trångt i Jungars folkskola med 125 elever år 1910, och följande år byggdes sedermera Gunnar skola. Bårs skola byggdes då elevantalet fortsatte att växa, 1921 byggdes ännu en fjärde skola, Måtar skola (Nyholm 1988c, 210–214, 217–226).

Trots bristande läskunnighet fanns det ett intresse för litteratur i Jeppo. På Keppo gård fanns ett privatbibliotek åtminstone sedan 1872 och på 1890-talet en så kallad läsförening för inköp av böcker. Jeppo ungdomsförening grundades 1894 och upprättade ett bibliotek år 1900. Föreningen fick en egen lokal på Furubacken 1910, men byggnaden brann ner 1911. Följande år flyttade föreningen och de böcker som kunde räddas till en nybyggd lokal i Silvast. År 1922 tog kommunen över biblioteksverksamheten (Nyholm 1988d, 240–241).

En idrottsklubb med namnet IK Blixten bildades inom ungdomsföreningen 1914, men enligt Erik Stenwall som sammanfattat verksamheten i Jeppohistoriken är informationen om de första verksamhetsåren knapp. Eventuellt på grund av den stora emigrationen till Amerika. Det dröjde till

1937 innan Jeppo idrottsförening grundades. Dessförinnan hade Jeppoidrottarna varit aktiva inom Nykarlebynejdens idrottsförening (Stenwall 1988, 388–389).

År 1906 blev Jeppo en egen församling efter att ha ansökt om detta i tjuugo år. Kyrkan byggdes dock redan 1861. Invånarna var flitiga kyrkobesökare, bland de flitigaste i hela landet. Man var också generös med kollekten. Den evangeliska väckelserörelsen fick också fäste i Jeppo (Nyholm 1988b, 154–158, 164). Förbundet Evangeliska Unga bildades 1911. Till verksamheten hörde bland annat evangeliefester, möten och en tidning. År 1917 byggde föreningen ett eget bönehus som under ett par år nyttjades av Evangeliska folkhögskolan i Österbotten (Sandberg H. 1988, 438–440). Under 1930-talet hade folkhögskolan sin verksamhet på Keppo gård (Wester 2003, 44).

År 1905 grundades en nykterhetsförening i Jeppo, möten hölls i medlemmarnas hem och senare i ungdomsföreningens hus. På programmet stod bland annat nykterhetssånger, kortare teaterstycken och föredrag. År 1914 gick nykterhetsföreningen samman med ungdomsföreningen och tog namnet Jeppo ungdoms- och nykterhetsförening. Programmet blev mer ungdomligt med maskeradbaler och folkfester. Nykterhetsföreningens tidigare anhängare ville få en egen styrelse och bli en underavdelning till ungdomsföreningen. År 1935 blev avdelningen officiellt Jeppo nykterhetsförening (Nyholm 1988e, 245–246). Jeppo Marthaförening grundades 1912 och delades i tre kretsar 1923 – Silvast, Gunnar och Över-Jeppo – på grund av långa avstånd och dåliga förbindelser (Jeppo hembygdsförening 1988, 443).

Jeppo station fungerade som en samlingsplats för ungdomarna under 1900-talets första hälft, särskilt på lördagskvällarna då posttåget norrifrån anlände och hade med sig en tidningsförsäljare som sålde rikssvenska veckotidningar (Lavast 1988, 321).

4.1.2 Efterkrigstiden 1950–1970

Tillgången till arbetsplatser var rätt god i Jeppo och det förekom därför ingen stor emigration till Sverige vid den här tiden (Sandberg V. 1988, 183). År 1966 lades skolan i Jungar ner, de senaste åren hade den verkat under namnet Jungar högre folkskola. Samma år öppnade den nybyggda centralskolan för alla barn i Jeppo med klasserna 1–6 (Nyholm 1988c, 217, 229, 232). Mellan 1935 och 1977 verkade en finskspråkig skola i Jeppo, med den lades ner på

grund av elevbrist (Malinen 1988, 235-239). Ole Nordström framhåller Jeppos agrara karaktär i början av 1950-talet. Den framkommer exempelvis då Jeppo Kraft Andelslag skulle bygga sin nya såg och delägarna förväntades bidra med dagsverken (med eller utan häst) och stockar (Nordström 2020, 57-59).

Näringsliv

Det dröjde till 1946 innan Jeppo fick sin egen lokala bank, Jeppo Sparbank. Lantmannabanken hade öppnat 1919. Den fusionerades senare med Wasa Aktiebank och fick namnet Ab Unionbanken i Finland. Jeppo Sparbank uppmanade kommuninvånarna att låta sina placeringar stanna på orten. År 1960 byggde Sparbanken en egen lokal, medan Mellersta Österbotten Andelskassa öppnade en filial 1953. I och med bankreformen 1970 blev andelskassan andelsbank (Jeppo hembygdsförening 1988, 298-303).

Keppo gård som bytt ägare ett flertal gånger under 1900-talets första hälft köptes 1954 av Emil Höglund och Karl-Johan Tidström som bildade aktiebolaget Oy Keppo Ab (Jeppo hembygdsförening 1988, 271-272; Wester 2003, 52). Höglund ägde Wiik & Höglund tillsammans med Edvin Wiik, företaget var störst i landet på rundvirkesexport och hade också börjat tillverka plast (Wester 1993, 45; 2003, 56). Höglund och Tidström ägde Finlands största minkfarm, Petsmo Minkgård. År 1962 utgjorde Keppofarmen världens största farm tillsammans med farmen i Petsmo och var en viktig arbetsgivare i kommunen. Samma år flyttade slipmaterialfabriken Mirka från Sockenbacka i Helsingfors till Jeppo och Keppoföretaget köpte samtidigt verksamheten. I slutet av 1970-talet stod det klart att Mirka var den stabila och växande delen inom Keppokoncernen medan pälsdjursuppfödningen var konjunkturkänslig (Jeppo hembygdsförening 1988, 271-272; Nyholm 1988f, 286-287; Wester 1993, 52-53).

Jeppo Kvarn- och Sågverksandelslag bytte namn till Jeppo Kraft Andelslag 1942 och blev främst ett eldistributionsföretag med installationsverksamhet, men upprätthöll också ett sågverk (Ikola 1988, 259; Jungar 2020, 28-35). Efterkrigstiden var mödosam för kraftbolaget då det var både svårt och dyrt att få tag på material. Samtidigt ökade elförbrukningen. Styrelsen för Jeppo Kraft skrev kontrakt med Nykarleby kraftverk om leverans av mer elektricitet. År 1948 kopplades Jeppo andelslagets ledningsnät ihop med riksnätet via Nykarleby kraftverk (Jungar 2020, 38-39). Kvarnverksam-

heten blev dock allt mer olönsam då hushållens behov av att mala gårdens spannmål och gryn minskade i och med att stora kvarnföretag tog över förädlingen och produkterna kunde köpas i butiken. På 1970-talet gick andelslagets kvarnrörelse med förlust och kvarnen lades ner 1981 (Nordström 2020, 62–63).

Efter andra världskrigets slut lastades hö, råg och potatis på järnvägsstationen för transport norrut. Mirka använde sig flitigt av järnvägen för sina varutransporter. Under 50- och 60-talet börjar tåget få allt mer konkurrens av bilar (Kronlöf 1988, 320–321). Jungar Andelsmejeri upphörde med sin verksamhet och fusionerades med Jeppo Andelsmejeri 1951. Man började transportera mjölken med traktor i stället för med häst. Jordbruket mekaniserades i rask takt. I ladugårdarna fortsatte man ännu med traditionella metoder, men i slutet av 60-talet fanns det möjlighet att förvara mjölken i kyllda tankar. Det innebar att mjölken kunde förvaras på gården i ett par dagar och sedan hämtas med tankbil i stället för att mjölkkanorna hämtades av kuskar. Denna övergång tog ändå flera år i anspråk och ledde till en fusion med Mejeriandelslaget Milka i Vasa 1974. (Fors 1988, 332, 340–342)

På 1950-talet etablerades ett bageri med tillhörande café och 1988 var Sundells bageri Jeppos äldsta företag. En sko- och läderaffär med reparationsverkstad hade verksamhet i Lindéns gård under 1950- och -60-talet. Andelsbanken uppförde en fastighet i centrum av Jeppo på 1960-talet (Nyholm 1988g, 294–295). Under några år på 1950-talet hade Jeppo en egen biograf som drevs av Joel Sandberg innan han emigrerade till USA (Nyholm 1988g, 296).

Sociala aktiviteter

Marthorna ställde upp kvinnliga kandidater i kommunalvalet 1945. Två kvinnor valdes in till fullmäktige. 1962 bildade marthorna en hembygdsfond för ett museum. Kapitalet fördes sedan över till hembygdsföreningen (Jeppo hembygdsförening 1988, 444–445). Hembygdsföreningens verksamhet fick sin början som kommunal kommitté med namnet Hembygdsvårdsnämnden. Nämnden hade i uppgift att undersöka förutsättningarna för ett hembygdsmuseum och samla in föremål. År 1968 fick nämnden en gård av kommunen och 1971 invigdes hembygdsgården. Jeppo hembygdsförening grundades 1975 (Ibid., 449–454).

År 1956 firade Jeppo nykterhetsförening sitt femtioårsjubileum. Verksamheten avstannade sakteligen trots försök att starta upp igen under

60-talet. Föreningen upphörde med sin verksamhet 1971. (Nyholm 1988e, 246–247).

Jeppo bygdespelmän grundades 1972 för att ta tillvara bygdens gamla spelmanstradition. Tre spelmän deltog i Finlands Svenska Spelmansförbunds första spelmansstämma i Tenala samma år (Julin 1988, 431). Jeppo Ungdomsorkester grundades 1975. Då hade det redan funnits ett etablerat intresse för blåsmusik i Jeppo sedan början av 1900-talet i och med Jeppo Hornorkester som grundades 1909. Skolnämnden i Jeppo med Pehr Tonberg i spetsen bad kommunen om anslag för en skolorkester 1974. Nämnden framhöll den betydelse en skolorkester skulle komma att ha för ortens kulturliv. Eftersom Jeppo följande år skulle bli en del av Nykarleby kommun gällde det att vara snabb. De första instrumenten köptes på nyårsafton 1974. Ole Nordström som skrivit historiken *20 år med Jeppo Ungdomsorkester* (1995) konstaterar att också Nykarleby tagit väl hand om orkesterns behov. Alla skolelever som var intresserade var välkomna med och 36 elever var med från start (Nordström 1995).

4.1.3 Millennieskiftet 2000

Antalet invånare i Jeppo var 1 116 vid utgången av 1994, en minskning med 15 personer sedan årets början (Sidbäck 31.12.1994). I historiken över Jeppo (1988) konstateras att befolkningsminskningen sedan 1900-talets början beror på att utflyttningen varit betydande (Nyholm 1988a, 139). Tågstationen i Jeppo stängde 1988 (Kronlöf 1988, 321). I ett reportage från 1993 med ett gäng Jeppobor framkommer att de var besvikna på att Munsala- och Nykarlebyborna inte använde tågstationen medan den fanns utan i stället steg på tåget i Bennäs. Invånarna beskrev Jeppo som allt lugnare i takt med att butiker och banker försvann från byn. Två tidigare konkurrenser inom handeln lyfte också att det på en liten ort var viktigt att samarbeta (Svens 22.1.1993).

Näringsliv

Mellan 1988 och 1992 hade Mirka en tillväxt på 95 procent och hörde till de mest lönsamma företagen i Finland. Keppo hade köpt 50 procent av aktierna i Oy Wiik & Höglund Ab och familjen Wiik resterande 50 procent. Wiik & Höglund blev ett dotterbolag till Oy Keppo Ab, tillsammans blev de KWH-koncernen Ab. 1992 var det sista året som koncernen producerade

mink- och rävskind. Därefter producerades huvudsakligen plastprodukter och slipmaterial (Wester 1993, 60–67). År 2003 prisbelönades Mirka för lanseringen av en dammfri sliprondell. Företaget erhöll presidentens innovationspris och miljöpris i England, Frankrike och Tyskland (Bagge 18.5.2003). I januari 1993 skriver Vasabladet om det ”pyttelilla” elverket Jeppo Kraft som planerar att börja konkurrera med ”storebror” Nykarleby elverk. Jeppo Kraft har köpt tilläggset av Nykarleby men kan snart köpa in el från andra bolag i och med att monopolet på elleveranser hävs (Vbl 21.1.1993). Lunchgäster på Café Funkis i Jeppo kommenterar läget och är eniga om att det egna lilla elbolaget har humana priser och ska stå på sig mot Nykarleby. ”Bara vi får vara i fred och ha vårt för oss själva så klarar vi oss riktigt bra” citeras en vid bordet i Vbl (22.1.1993). I september 1993 hade Jeppo Kraft skaffat en dieselmotor på 880 kilowatt för att jämna topparna i elförbrukningen. Direktör Alf Julin ansåg att det lönade sig att starta motorn i stället för att betala Nykarleby kraftverk för tilläggset. Dieselmotorn behövdes under hösten då jordbrukarnas torkar var igång och under de kallaste vintermånaderna då eluppvärmda hus och bilvärmare ökade förbrukningen. Luftföroreningarna uppgavs vara rätt små, ”som tre lastbilar” (Nyberg 22.9.1993).

Jeppo Potatis sysselsatte 20 personer och hade 30 aktiva kontraktsodlare 1994. Den största produkten var kokt och vacuumförpackad potatis. Företagets styrelseordförande Stig-Johan Jungar var orolig för att övergången till EU skulle leda till överproduktion av potatis och fallande priser (Wikman 11.12.1994). Aktiebolaget Jeppo Potatis grundades 1975 för att lagra, sortera och marknadsföra odlarnas potatis (Jeppo hembygdsförening 1988, 371). Jeppo Potatis utsågs till årets företag i Nykarleby 2003. Företaget fortsatte att växa och man byggde en ny lagerhall med plats för 8 000 ton potatis (Forsman 3.8.2003).

I Jungar by i Jeppo är det livligt på byggfronten 1993. Framför allt jordbrukarna satsar och bygger nytt och större. Mjölksproducenter och potatisodlare sägs ha det väl förspant: ”Man kan höra försäljare säga att i Jeppo finns det pengar, där går det att göra affärer. Med det tror Norrgård inte på. Kanske är det bara så att folk är mera djarva här.” (Svens 23.9.1993)

År 2003 kalhöggs stora skogsområden i Jeppo för att bryta ny mark. Svinproduktionen i Jeppo hade ökat i rasande takt och marken behövdes för att sprida dyngan. Det rådde också brist på åkermark för att odla spannmål och potatis (Forsman 22.4.2003).

Sociala aktiviteter

Byrådet i Jeppo skickade ut "värvningsbrev" till utflyttade Jeppobor där man välkomnar dem tillbaka till Jeppo för att hejda den negativa befolkningstrenden i början av 1990-talet. Tack vare att en barnfamilj i samband med detta flyttat tillbaka räddades en lärartjänst i lågstadieskolan. Skolan hade 78 elever och fyra lärare. Byrådets sekreterare Marita Kåla ansåg att bilden av Jeppo var oförtjänt negativ. Infrastruktur och service fanns, det var bara finkläderna som måste köpas på annat håll (Wikman 24.8.1994).

Jeppo församling hade haft problem med att hålla sina präster någon längre tid. Enligt den nya kyrkoherden Mats Edman kunde det bero på att Jeppo låg lite avsidet. Själv planerade han att stanna i åtminstone några år och berättade att han gärna vill tala dialekt med Jeppoborna för att komma dem nära. Frågan om kvinnliga präster kom upp och Edman försäkrade att det inte skulle komma någon kvinnlig vikarie till Jeppo (Svens 1.12.1994).

Jeppo Ungdomsorkester firade sitt 20-årsjubileum 1995. Orkestern hade 126 aktiva musikanter och 62 barn i musiklekskolan, som grundades 1993 för barn under skolåldern och finansierades med terminsavgifter. Den var verksam i Jeppo, Nykarleby och Pensala (Nordström 1995). År 2003 skrev Vbl att ungdomsorkestern varit ute på Europaturné och förberedde sig för två stora konserter med inbjudna artister (Forsman 16.3.2003).

De finskspråkiga barnen i Jeppo har gått i Alahärmä lågstadium, men 1993 beslöt Nykarleby stad att ta hem eleverna. Årskurs 1–2 skulle få undervisning i Jeppo kommundgård och elever i årskurs 3–6 flyttades till Nykarleby finska lågstadium. I kommundgården etablerades också en finskspråkig förskola för att blidka de föräldrar som övervägde att flytta från Jeppo till Alahärmä på grund av ändringen (Wikman 25.3.1993).

4.1.4 Sammanfattning

Vi kan konstatera att Jeppo varit och är en by med stark jordbrukarkaraktär, men där annan företagsamhet också tidigt satte sin prägel på samhället. Här har onekligen geografin och yttre omständigheter spelat en avgörande roll. Byns två förgreningar av Lappo å gav tidigt möjligheter till energikrävande industrier samtidigt som järnvägsstationen erbjöd industrierna en transportkanal till omvärlden, vilket i sin tur lockade till sig investeringar. Det här gjorde att det tidigt fanns arbetsplatser utanför jordbruken, även

för kvinnor. Grunden till dagens stora företag i Jeppo lades på så sätt redan i slutet av 1800-talet. Historiken visar att nyttan av de lokala arbetsplatserna utanför jordbruken fortsatte under efterkrigstiden, men Jeppo upplevde ändå en stadig befolkningsnedgång under hela efterkrigstiden. Genom hela den studerade perioden har Jeppos jordbruk behållit sin viktiga position, under senare årtionden bland annat genom etableringen av Jeppo potatis och grisfarmningens utbyggnad. Det senare har även varit grunden för den betydande inflyttningen av invandrad arbetskraft på senare år.

Socialt kan Jeppo i stort sett sägas likna den typiska österbottniska byn. Folkskolor och föreningar etablerades vid sekelskiftet 1900 och har fortsatt ha en viktig roll sedan dess. Musikintresset, med en tradition av orkestrar är en utmärkande aktivitet som lever kvar än idag. Av de intervjuer som gjorts angående dagsläget i Jeppo verkar grundförutsättningarna för ett gott liv finnas kvar: arbetsplatser, butik, skola, bibliotek och gym.

Sammanfattningsvis kan det sägas att Jeppo genom hela 1900-talet varit en relativt välmående by, särskilt med tanke på den goda tillgången till olika typer av arbetsplatser. De geografiska förutsättningarna som lade grunden för det här, energi från forsarna och transportmöjligheterna genom järnvägen, har gradvis minskat i betydelse, men i alla fall det logistiska läget är fortfarande relativt gott med närhet till större riksvägar. Under senare tid har dock servicen försämrats och befolkningen åldrats, en utveckling som Jeppo delar med landsbygden över lag. Här föreligger således en risk med tanke på framtiden, då en by som haft det väl förspänt och kanske inte haft vana att hantera brister och behov, nu måste lära sig att hantera omfattande förändringsprocesser. Samtidigt verkar det finnas förutsättningar, genom företagargandan och det föreningsliv som trots allt ännu är rätt aktivt.

4.2 MAXMO

Maxmo var en självständig kommun fram till år 2007 då den sammanslogs till Vörå-Maxmo kommun. Sedan 2011 heter kommunen Vörå, då Oravais också anslöts. Maxmo som helhet består egentligen av två delar, fastlandet och skärgården (Glader 1993). Med Maxmo kyrkby hänvisas till den tidigare kommunens centralort mellan Kärklax och Tottesund. Kyrkbyn är placerad i nära anslutning till E8, vilket gör att fastlands-Maxmo rent tidsmässigt ligger relativt nära regioncentrum i Vasa, medan skärgårdsdelen lever under andra omständigheter vad gäller tillgänglighet. Skärgårdsdelen består av

halvöar som sträcker sig ut i havet och här kan nämnas Kvimo, Teugmo, Särkimo, Västerö och Österö.

4.2.1 Maxmo under sekelskiftet 1900

Näringsliv

Till de näringar som var viktiga i Maxmo under 1800-talet kan nämnas fiske, jord- och skogsbruk, jakt, handel och en del småskalig industri. Jord- och skogsbruk idkades mest på fastlandet medan fisket naturligt nog dominerade i skärgården. Man fiskade främst strömming och sik (Åkerblom, 1968, 43–44). Fiskeverksamheten gav upphov till ett flertal fiskelag, som till exempel Österö-Västerö fiskargille som grundades år 1909 (Åkerblom, 43).

Den första ångsågen etablerades i Maxmo, Tottesund och Nabben år 1886, vilket kan jämföras med att den första ångsågen i Finland togs i bruk 1857. Tottesunds hamn vid Nabben blev kommunens kommunikationscentrum. Timmer exporterades till Sverige och det fanns en ångfartslinje från 1890-talet fram till 1920-talet. Export ägde rum även till länder i Västeuropa (Jones 1977, 198). Under 1900-talet har många tillverkande företag varit verksamma i Maxmo, till exempel Maxmo snickeri grundat 1934 (Åkerblom 1968, 101–102). År 1928 etablerades den första minkfarmen i hela svenska Österbotten och det var i Maxmo (Jones 1977, 204). Pälssfarmningen kom med tiden att få en betydande roll för bygdens försörjning, särskilt i Maxmos skärgårdsområden där fisk kunde användas som foder.

Sociala aktiviteter

Av de sociala aktiviteterna innehade emigrationen till Amerika en central betydelse för Maxmos del, liksom för så många andra orter i Österbotten under 1800-talets slut. Emigrationstendensen ses enligt Åkerblom (1968) som ett särskilt svenskösterbottniskt fenomen. Under åren 1893–1922 var det sammanlagt 673 emigranter som sökte sig från Maxmo till Amerika. Beräknat till antal emigranter per 10 000 personer fås jämförelsetalet 106 för Maxmo, vilket ändå är lite lägre än omkringliggande kommuner. För till exempel Vörå var siffran 128 och för Oravais 112 (Åkerblom 1968, 121–122).

Ideologiska strömningar gick igenom svenska Österbotten från 1880-talet och framåt, men påverkan av influenser utifrån syns inte i lika stor utsträck-

ning i Maxmo som det vi skall se senare i Munsala. Ungdomsrörelsen nådde i början av 1900-talet dock Maxmo. Enligt Åkerblom sammankallade kantorn Arthur Damsten ungdomar från byn Kärklax till ett möte och en förening grundades med 29 medlemmar. Föreningen skulle arbeta för ungdomsintresset och nykterheten och kom att heta Ledstjärnan. Föreningen grundades efter en utbrytning från den kristliga nykterhetsföreningen "Stjärnan". På grund av helnykterhetskravet i Ledstjärnan blev medlemsantalet aldrig särskilt stort och ganska få deltog i mötena (Åkerblom 1968, 267, 269). År 1937 grundades senare Kerklax ungdomsförening (Åkerblom 1968, 269).

Åren 1907 och 1908 ordnades omfattande lotterier i Tottesund för att samla in medel för Vörå folkhögskola. Det här var en aktiv tid för sociala rörelser, vilket även är synligt genom att Maxmo Hembygdsförening grundades år 1907 med namnet Hembygds vänner (Åkerblom 1968, 265-266); enligt Åkerblom var entusiasmen stor i början. Dess verksamhetsområde var före detta Maxmo kommun.

Av annan föreningsverksamhet kan nämnas en frivilligbrandkår (skyddskår) som bildades av ortens lantmannagille den 3 juni 1917. Alla män mellan 16 och 60 år skulle tillhöra kåren. Efter inbördeskriget ombildades skyddskårerna i Vasa skyddskårsdistrikt, även i Maxmo. Vidare kan nämnas Martharörelsen som också etablerades i Maxmo. En politisk rörelse växte också fram i form av den liberala falangen av Svenska Folkpartiet, som hette Allmogeförbundet och grundades den 5 oktober 1924. De flesta aktiva i denna förening var från Kerklax och några från Tottesund (Åkerblom 1968, 277-278).

4.2.2 Efterkrigstiden 1950-1970

Näringsliv

Man kan se en klar process av strukturomvandling i Maxmo under efterkrigstiden. Så mycket som 76 procent av den ekonomiskt aktiva befolkningen idkade skogs- och jordbruk ännu under 1960-talet. Nämnas kan att Maxmo på 1970-talet hade den arealmässigt största andelen skog i hela svenska Österbotten (Jones 1977, 204). Piken för timmerexport nåddes på 1950-talet och minskade gradvis från mitten av 1950-talet och framåt (Jones 1977, 198). År 1963 koncentrerades timmerexporten till Hellnäs i Vörå och den sista fartygslasten gick från Tottesund år 1964.

Avsaknaden av större industrier i Maxmo var påtalande direkt efter kriget. Kommunens invånare minskade med närmare 800 personer från 1890-talet fram till år 1977 (Jones 1977, 200). Efter kriget växte dock pälsfarmningen i omfattning. En fjärdedel av skatteintäkterna i Maxmo kom från pälsnäringen år 1970 (Jones 1977, 204). Det fanns totalt 83 minkfarmer i Maxmo år 1967 och 60 av dem fanns i skärgårdsområdet.

Gårdarnas storlek i Maxmo var på 1960-talet i regel små i jämförelse med det övriga landet. Möjligheterna att idka jordbruk framgångsrikt kan således sägas varit svåra speciellt efter den omfattande mekaniseringen av näringen. Detta i sin tur förklarar i viss mån att pälsnäringen kom att spela en betydande roll (Åkerblom 1968, 98–100). Sammanfattningsvis kan det sägas att traditionella fiske-, skogs- och småbruk ersatts över tid av andra näringar, och särskilt då minkfarmning, som var den mest betydande under efterkrigstiden (Jones 1977, 205).

På 1970-talet gav Svenska Österbottens Landskapsförbund ut en inventeringsrapport som handlade om byaplanering i Maxmo, med fokus på byarna Maxmo kyrkby, Kärklax och Tottesund. I rapporten framgår bland annat att Vasa spelar en stor roll för Maxmoborna under den här tiden. Olika typer av anskaffningar som inte fås i Maxmo söker man sig till Vasa för. Pälsfarmare gör inköp, och bönder och fiskare skickar leveranser till Vasa. Rapportens informanter, som bestod av ett urval av lokalbefolkningen, såg enligt inventeringen ljusst på framtiden för Maxmo. Pälsnäringen hade expanderat och småindustri hade etablerats på orten. Den växande ungdomen kommer att stanna, trodde man. En stor inflyttning till kommunen såg dock inte informanterna som möjligt beroende på bristen på storskalig industri. Största inflyttningen kom vid den här tiden till kyrkbyn och en mindre andel till skärgårdsbyarna (Svenska Österbottens landskapsförbund 1979, § 11, § 12).

Sociala aktiviteter

En ökande emigration till Sverige blir synlig under 1950-talet. Åkerblom nämner utvandringen till Sverige som ett nytt skede av utvandring efter Amerikaemigrationen, vilket vi ser motsvarigheter till också i våra andra fallstudier. Många från Maxmo hade gett sig i väg för att arbeta. Här nämns skärgårdsbyn Västerö framför allt (Åkerblom 1968, 120–122).

Åkerblom berättar om ungdomsorganisationernas uppsving under 1960-talet, som också berörde Maxmo. Under 1960–70-talet var Maxmo ung-

domsförening en av de mest framgångsrika dansarrangörerna inom Svenska Österbottens Ungdomsförbund. En viss nedgång observerades dock snart i popularitet för danserna och den negativa trenden har fortsatt på senare tid.

Av verksamma idrottsföreningar kan nämnas Skärgårdens idrottsförening, som grundades år 1962 (Åkerblom 1968, 272–274). Föreningen "Kusten för skärgårdsområdet" bildades i sin tur hösten 1963. Medborgarinstitutet grundades år 1961, och år 1962 hade institutet 39 kurser och 400 deltagare (Åkerblom 1968, 270).

Enligt inventeringsrapporten från år 1979 upplevdes sammanhållningen inom byarna som god. Samarbetet löpte väl mellan byarna, men informanterna menade att talkoandan var på nedgång (§ 10, 1979). Enligt en informant i intervjun med pensionärgruppen i Maxmo gjorde de sociala aktiviteterna att man gärna stannade på orten och i byn vid den här tiden:

Genom att man fick den sociala kontakten och ungdomsföreningen och [hennes man] var engagerad i allt möjligt redan då så jag kom in på något sätt direkt. Jag kände mig hemma ganska fort egentligen, och så förstås engagerad ganska fort själv också i allt möjligt, jag har väl varit ganska så rörlig och aktiv i olika sammanhang. (pensionärgruppen)

4.2.3 Millennieskiftet 2000

Näringsliv

Många sentida samhällsfrågor blev relevanta för den dåvarande kommunen Maxmo först i början av 1990-talet i och med den allmänt ekonomiskt svåra situationen i landet. Enligt boken *En levande kustbygd*, där olika aktörer inom kommunen blev intervjuade, såg situationen osäker ut under början av 1990-talet. Det förekom negativa tongångar med dåliga framtidsutsikter för både päls- och växthusnäringen. Många farmer hade lagts ner på grund av krisen inom pälsnäringen (Glader 1993, 74). Följande citat från en intervju med pensionärgruppen berättar närmare om problematiken den här tiden: Tidigare var det ju så att de här ... pälsdjursfarmarnas, de här barnen stannade kvar och fortsatte med pälsdjursverksamheten men på grund av att det har varit dåliga konjunkturen en lång tid så har de sökt sig till andra näringar. (pensionärgruppen)

Från början av 1990-talet hittas flera samhällsrelevanta tidningsartiklar som berör Maxmo och utvecklingsmöjligheterna i kommunen. Här ser vi

glimtar av kommunala strategier för att utveckla Maxmo. Till exempel i en tidningsannons i *Vasabladet* år 1993 under rubriken "Bygga och bo i Maxmo" räknas olika utvecklingsmöjligheter upp, bland annat stora tomter, kvalitativa företag och entreprenörer, livskraftigt föreningsliv, med idrott, skärgårdsliv samt jakt och fiske (VBL, 23.5.1993). I ett annat urklipp kan noteras en satsning som kommunen tillsammans med åtta lokala företag gjorde år 1993 för att få fart på byggverksamheten. De som byggde hus fick allt från lekstuga till centraldammsugare på köpet och den som köpte en köksinredning från ett snickeriföretag fick en diskmaskin: "Vi måste få tillbaka förtroendet i landet" var devisen (VBL, 2.3.1993).

Nabben var föremål för kommunens målmedvetna satsning på skärgårdsturismen. Turistföretagen genomförde gemensam marknadsföring (VBL, 28.5.1994). En ny turistsatsning ägde rum hos Mendelins på Västerö i Maxmo skärgård (VBL, 10.5.1994), berättades det i pressen. Dessa medvetna gemensamma satsningar hade varierande framgång.

Sommarstugeboendet växte fram i det skärgårdspräglade Maxmo särskilt från och med 1970-talet. Med tiden hade omfattningen av fritidsboende fått en påtaglig betydelse för byn som helhet. I boken *Levande kustbygd* utgiven år 1993 bedömer den pensionerade jordbrukaren Fride Söderström att det då fanns ca 800 sommarstugor i skärgården och att beräkningar visade att det fanns plats för så många som 1 500 stugor, vilket skulle ge ett tillskott till befolkningen sommartid på 2 500–3 000 personer, med andra ord flerfaldigt den fast bosatta befolkningen. Söderström tillade vidare att sommarstugorna utgör en belastning på miljön i skärgården.

Sociala aktiviteter

I boken *Levande Kustbygd* återges bland annat en intervju med fiskaren och pingstpastorn Kaj Kanto. Kanto berättar att ett nybildat byaråd i Särkimo år 1993 hade hunnit dra igång en hel del aktiviteter. Bland aktiviteterna som Kanto nämner ingår en familjefest på skolan i byn Särkimo, anslagstavlor och servering för en större jägarsamling. Typiskt för skärgården är ett starkt inslag av frireligiösa och ett livligt musikliv. I pingstförsamlingen där Kanto verkar har man en egen sång- och musikverksamhet. Enligt en intervju med kantor Anders Bäck är missions- och juniorverksamheten livlig i församlingen vid Maxmo evangelisk-lutherska kyrka. När det gäller framtidsplanerna för skärgårdsbyn Särkimo upplevde man ett behov av en försam-

lingslokal för cirka 100 personer. Ett sådant projekt fanns med i byarådets framtidsplaner, berättar Kanto. I Skärgårdsbyarna bedrevs en aktiv fritidsaktivitet. Särskilt på vintern var samlingslokalen en viktig samlingsplats. Ungdomsföreningen ordnade fester, danser och revyer där och kurser i medborgarinstitutets regi (Levande Kustbygd 1993, 75–76).

Maxmodagarna ordnades i Maxmo under 1990-talet. Bland annat arrangerades fotbollsmatcher mellan fastlandet och skärgården och skärgårdsmarknaden i Österö drog omkring 400–500 personer per år (VBL 12.5.1994). När man betraktar de sociala aktiviteterna i Maxmo, verkar det som att man ännu under 1990-talet hade en framtidstro på den egna byns möjligheter och livskraft. In på 2000-talet pågick en liten nedgångsperiod gällande de sociala aktiviteterna.

4.2.4 Sammanfattning

Geografin har haft en betydande påverkan också på Maxmos utveckling. Maxmos utpräglade skärgårdskaraktär, till skillnad från det över lag platta österbottniska landskapet, syns i att jordbruket varit relativt modest i omfattning. Särskilt skärgården har präglats av fiske och sjöfart, och skogsbruket har haft en viktig roll. Tillgången till fisk möjliggjorde en exceptionellt tidig start för pälsdjursnäringen. Ännu under 1970- och 80-talet var pälsfarmningens betydelse direkt avgörande för byns framgång, medan 1990-talets ekonomiska recession, som drabbade Maxmo hårt, gjorde att pälsnäringen gick tillbaka. Angående näringslivets historia kan även nämnas att den tidigare så viktiga timmerexporten också avstannade.

Tiden kring sekelskiftet 1900 upplevde Maxmo i likhet med resten av landet en begynnande social aktivitet genom nya rörelser, föreningar och skolor. 1960- och 70-talen verkar kännetecknas av en livlig social aktivitet, då bland annat Maxmo ungdomsförening blomstrade med evenemang och danser. Från och med 1970-talet och framåt ser vi hur mer nutida trender får en allt större och betydande roll för Maxmos utveckling. Från och med 1960-talet började närheten till regioncentrumet Vasa växa, genom möjligheten till arbetspendling, tillgång till service och varuutbud, samt som marknad för varor, inte minst fisk. Under samma tid har fritidsboendet vuxit till sig och inneburit att befolkningen växer mångfalt sommartid. Tidningsklipp från 1990-talet visar också på satsningar på turism, vilket även det är ett kännetecken för den nya roll som landsbygden över lag tillskansar vid den här tiden.

Efter pälsdjursnäringens och skogsindustrins nedgång ser Maxmo därför alltmer ut att ha utvecklats mot att bli en pendlings- och fritidsbygd. Här lever dock den geografiska skillnaden mellan skärgårds- och fastladsdelarna kvar genom de större tidsmässiga avstånden till skärgårdsbosättningarna.

4.3 MOLPE

Molpe är en by i Korsnäs kommun, belägen på en udde i kommunens nordligaste del (Ulfvens, J. 1981, 17–18). Läget vid havet präglar byn där invånarna tidigare främst livnär sig på fiske. Namnet Molpe sägs ha finskt ursprung och byn heter Moikipää på finska (Ahlbäck 1981: 74–75). Fram till 1960-talet hette byn också officiellt Moikipää. Korsnäs kommun anhöll om en namnändring och 1964 blev Molpe byns officiella namn (Häggdahl 2006a: 11–12). Molpe har enligt skriftliga dokument från 1500-talet utformats som en så kallad gruppby där hela bosättningen var koncentrerad till ett område med tydligt avgränsade tomter. Hela byn omgärdades av en gårdskrans (Häggdahl 2006b, 14).

Emigrationen från Korsnäs var stor under 1800- och 1900-talet. Levi Ulfvens (1981) refererar till Anders Myrman (1972) som utifrån mängden utskrivna pass uppskattar att 2 255 personer emigrerat från Korsnäs till Amerika under perioden 1893–1924. Som jämförelse kan nämnas att Korsnäs hade 4 014 invånare år 1910. Efter andra världskriget minskade emigrationen till Amerika medan emigrationen till Sverige ökade (Ulfvens, L. 1981, 680–681).

Korsnäs har kallats för världens svenskaste kommun. År 1984 var 99 procent av invånarna svensktalande (Söderling 1988, 21). Under 2020-talet är språkförhållandena förändrade även om svenskan fortfarande är störst. En informant (eldsjälsintervju) berättar att finskan var fjärde eller femte största språket i Korsnäs efter svenska och de olika invandrar språken i kommunen: "Jag vet inte om det håller streck nu men det säger egentligen hur pass svenskspråkig bygd det har varit." När det gäller Molpe konstaterar informanten att "Molpe är lite utanför övriga Korsnäs på det sättet att ... i de södra byarna [av Korsnäs] så har det ju varit betydligt större invandring av bosnier och folk från Balkan och Vitryssland och så vidare."

Molpeborna sägs vara kända för att hålla ihop (Korsbäck 1981, 444). År 2006 valdes Molpe till årets by i Österbotten (Björkas 2010, 60). Molpe anses av invånarna ligga på lämpligt avstånd från Vasa där många har haft och

fortfarande har sina arbetsplatser (Björkas 2010, 60). En person i pensionärsgruppen berättar att "[m]in man som hade jobb i Vasa då, började pendla dit 1960 och gjorde så i nästan 40 år... Han är den första pendlaren från Molpe som gjorde tur-retur till Vasa, varje dag". Talkoandan beskrivs som stark och byarådet har tillsammans med ungdomsföreningen varit viktigt för sammanhållningen och trivseln (Björkas 2010, 60–61, 93).

4.3.1 Molpe omkring sekelskiftet 1900

Tidigt var Molpe tätbebyggt med små tomter. Boningshuset trängdes med förrådshus och djurstallar runt det öppna gårdstunet med brunnen i mitten (Krook 2011, 59). I Bertel Nygårds (1995) kortfattade referat av *Brand stods Bok för Måjkipä By* från 1883–1909 framgår att det fanns gott om fårhus i Molpe. Väderkvarnar nämns 23 gånger i boken, andra typer av kvarnar och en vattenkvarn noteras också. Bland de försäkrade byggnaderna fanns även byns skolhus (Nygård 1995, 53–54). Invånarna var vid denna tid sysselsatta inom fisket och skogsbruket. De byggde hus, arbetade vid ramsågen eller fick sin inkomst som hantverkare (Häggdahl, J. 2006g, 115).

Molpevägen, det vill säga den gamla landsvägen från Molpe in till Korsnäs kyrkby, var ständigt i dåligt skick. Det långa avståndet till kyrkbyn och den dåliga vägen kan ha varit en bidragande orsak till att Molpeborna anlade en egen begravningsplats på Moikipäaskäret på 1890-talet. Vägbyggnads- och underhållsskyldigheten för allmänna vägar övergick till staten och kommunerna år 1921. Molpevägen blev herrelös då ingen ville ta ansvar för den och vägens skick blev allt sämre. Det dröjde ända till 1946 innan staten tog över Molpevägen (Häggdahl, J. 2006c, 28–34). Vägens usla skick gjorde att havet var den viktigaste trafikleden från Molpe in till kyrkbyn ända in på 1940-talet (Björkas 2010, 18–19).

Näringsliv

Strömmingsfisket fick sin början vid Koberget på 1800-talet. På 1890-talet ska 24 båtlag ha fiskat med skötar och ryssjor. På Koberget rensades och saltades fisken innan den fyra, fem gånger i veckan seglades till Vasa och såldes. I början av 1900-talet fiskades även sik, harr och lax med djupkrokar och nät. På 1920-talet började man fiska med ryssjor. Fisktransporterna till Vasa fortsatte ända till slutet av 1930-talet då passagerarbåten Korsnäs trafi-

kerade på rutten Korsnäs-Molpe-Bergö-Vasa. Efter kriget började fisken fraktas med lastbil (Molpe byaforskare 2002, 20–21). Säljakten var en viktig inkomst- och näringskälla i Molpe. I fålan, det vill säga, ute på säljakt, var man 12–15 veckor under vinterhalvåret. Man färdades ute på isarna med hjälp av kälkar och särskilda fälbåtar. På 1920-talet blev kikarsikten allmänna och ökade träffsäkerheten under jakten. Samtidigt hade intresset för säljakten minskat då lantbruk och fiske blivit viktigare. Man började se sälarna som ett problem och man premierades med fem mark per dödad säl (Masalin 1981, 505 – 506, 510, 514, 523–525).

Åtminstone sedan 1870-talet har Molpeborna seglat brännved och sand till Vasa. Först med fälbåtar, ursprungligen avsedda för säljakt, och med större tremastade vedafälbåtar byggda för vedtransport. Omkring 1910 installerade man motorer i de större båtarna. År 1913 byggdes de första haxarna för transport av ved och sand. I början av 1900-talet fanns 12 platser för lastning och lossning längs stränderna i Molpe. Under första världskriget ska mellan 10 och 12 båtar ha skött transporter till Vasa. I slutet av 1920-talet och början av 1930-talet lär ett 50-tal bybor ha varit engagerade i verksamheten (Häggdahl, J. 2006d, 68–70).

Enligt historiken från 2006 utgiven av Molpe byaforskare höll nästan alla familjer i Molpe får, vanligen mellan fyra och tio. Vintertid hölls fåren i fårhus, men sommartid betade de ute på holmarna. Fåren hölls också i skogen på fastlandet under våren och försommaren. Fåren gav invånarna ull, skinn och kött (Häggdahl, S. 2006a, 36–37, 43). Molpes lantmänna- och fiskargille grundades 1930. Den ambulerande lantmänna- och fiskarskolan och kreaturskötarskolan hade sin verksamhet i Molpe i flera omgångar (Korsbäck 1981, 444).

I början av 1900-talet fick en del invånare sina inkomster från försäljning av torkade vassvippor som användes som stoppning i dynor och täcken. Molpeborna sålde vipporna främst i Pörtom och Övermark i utbyte mot säd. I och med detta fick Molpeborna öknamnet tuulavippor (Backgren-Nygård 2006a, 8).

Moikipää Andelshandel grundades år 1905 som den första andelshandeln i kommunen. Sedan tidigare fanns fyra butiker i byn. Utbudet på varor var begränsat, byborna producerade det mesta av sina varor själva. Varorna hämtades vintertid med häst och sommartid med båt. År 1908 byggdes en större butikslokal. Butiken var en viktig mötesplats för byborna, där kunde de både handla och sköta postärenden (Häggdahl, J. 2006e, 90–94). I andelshandelns

mötesprotokoll står att läsa att verksamheten "går nöjaktigt framåt" och att medlemmarna mest vill handla på kredit (Häggdahl, J. 2006e, 94). Under åren 1914–1918 var ryska militärer inkvarterade i byn. John Häggdahl (2006e) konstaterar att byborna fick göra "ett och annat i smyg" (ibid. 95). Andelshandelns stadgeenliga stämmor hölls inte regelbundet och de som var aktiva i verksamheten var inblandade i både lagliga och olagliga ärenden. Verksamheten till sjöss bevakades från det så kallade rysstornet i Finnhamnen. Smugglingen var omfattande. År 1916 togs en bybo fast för kaffesmuggling och skickades till Sibirien. Unga pojkar i värnpliktig ålder rymde med båt över till Sverige och senare vidare till Amerika för att undvika att bli inkallade i den ryska armén. I januari 1918 fördrevs ryssarna av Molpe skyddskår. År 1921 sålde Moikipää Andelshandel sin rörelse till Korsnäs Handelslag. Molpebutiken blev en filial till handelslaget (Häggdahl, J. 2006e, 95–97).

Under förbudstiden på 1920-talet smugglade Molpeborna sprit. Spritkonsumtionen lär ha varit hög bland invånarna. Annat smuggelgods förutom sprit och kaffe var sackarin och cykeldäck som man fick från Sverige (Björkas 2010, 21–22). Molpe rederiaktiebolag var verksamt 1937–1941. Några bondsöner från byn köpte en båt från Sverige för att frakta trävaror mellan hamnarna i Finland (Häggdahl, J. 2006g, 115–119).

År 1920 kom den första telefonen till Molpe genom Korsnäs telefonandelslag. Den fanns hos affärskvinnan Stina Björklund som kunde förena samtal till handelslagets filial i Molpe. Molpes eget telefonandelslag grundades 1930 (Häggdahl, S. 2006b, 111). Molpe elektrifierades 1934 samtidigt som Korsnäs kyrkby och Harrström. Vid den här tiden bodde över 700 personer i byn. Byborna var sysselsatta med transporter till Vasa och ramsågen vid sågaviken (sic.) gick för full kapacitet. Molpe Elektricitetsandelslag bildades av 43 Molpebor som alla skulle delta i arbetet och bidra med två stolpar per hushåll till lågspänningsnätet i byn (Häggdahl, J. 2006f, 105–106).

Sociala aktiviteter

Grundandet av en folkskola i Molpe godkändes 1890, som kommunens tredje folkskola (Björkas 2010, 32–33). Många invånare i Molpe hade anhöriga i Amerika och tyckte det vore bra att kunna skriva, medan andra ansåg att det bara var "herrar" som kunde skriva. Folkskolläraren från Taklax, Isak Kronqvist, lyckades övertyga byborna om nyttan med en skola. År 1892 inleddes skolverksamheten i byggnaden som byggts med gratisdagsverken på

det gemensamma markområdet kallat Soldatgården. När den allmänna läroplikten infördes 1921 blev den gamla skolan för trång. Byggnaden revs och en ny skola stod klar 1923. Vid den tiden var den en av de största skolorna i Österbotten (Österholm 1981, 276–278, 342).

Molpe ungdomsförening grundades 1915. År 1920 byggdes ungdomshuset som ungdomarnas eget dansställe (Backgren-Nygård 2006b, 61; Backgren-Nygård 2006c, 63; Nyman 1981, 361–362). Innan ungdomshuset byggdes träffades man och ”dansade i rior, i portar eller i vägskälet vid andelshandeln” ackompanjerade av munharpa eller dragspel (Backgren-Nygård 2006b, 61). Omkring 1900 fanns två danslavar i byn. Vintertid dansade man i någon bondstuga. Omkring 1907 ska stugan kallad Muttas böllon ha timrats av Kalle Svala. Han hyrde ut den till ungdomarnas danstillställningar. Det kunde vara vilda tillställningar med dans och kortspel. Länsman Hedman försökte stoppa danserna, men Svala motsatte sig detta i Vasa hovrätt (Backgren-Nygård 2006b, 61; Backgren-Nygård 2006c, 63).

År 1925 grundades den första nykterhetsföreningen i Molpe och 1928 inledde föreningen Strandbygdens fyr sitt arbete för nykterhet. Evenemangen lockade också unga, då det inte annars fanns så mycket underhållning i byn (Nyman 1981, 381). På 1930-talet byggdes Molpe bykyrka, ett bönehus som upprätthölls av Molpe Evangelisk-Lutherska Bönehusförening (Molpe u.å.; Nordman 4.11.2017 Vbl). Molpe Marthaförening grundades 1934. Under kriget sydde marthorna snödräkter, underkläder, knäskydd med mera åt frontsoldaterna (Nyman 1981, 375).

4.3.2 Efterkrigstiden 1950–1970

År 1940 bodde 689 personer i Molpe vilket var 22 procent av Korsnäs hela befolkning, 1977 hade antalet invånare sjunkit till 500 personer (Ulfvens, J. 1981, 18). På 1960-talet kunde man ännu möta både hästdragna kärror och kor längs vägarna i Molpe. När grundskolan infördes 1970 hade skolan i Molpe knappt 40 elever och två lärare (Björkas 2010, 39, 41). Tidigare hade skolan haft tre lärare, periodvis till och med fyra (Österholm 1981, 278). 1970-talets Molpe beskrivs som en enhetlig och slutna by med omkring 12 gårdar mitt i byn. Byn som tidigare präglats av fiske började ändra karaktär i och med omfattande satsningar på växthusodling och pälsdjursfarmning. Samtidigt ökade trafiken i hamnen då folk tog sig ut med båt till sina fritidsstugor på Bredskäret och Halsön (Ulfvens, J. 1981, 18).

Redan på 1940-talet började man planera för havsnära boende i Molpe. År 1947 ansågs byn vara för trångbodd och byborna ville ha mera tomtmark och jordbruksmark. Bredskär hade lämpliga markområden för ändamålet. År 1957 invigdes vägen som gick från Molpe by, längs med Bredskär och ut till Bergö (Häggdahl, J. 2006h, 120–123). På 1960-talet byggdes Strandvägen om och samtidigt drogs vägsträckan genom Molpe till kyrkbyn om (Häggdahl, J. 2006c, 34).

Näringsliv

Elnätet hade byggts ut under åren, men under krigsåren rådde brist på koppartråd. Redan i slutet av 1930-talet diskuterades vägbelysning i byn, men det ansågs för dyrt och 1947 beslöt man installera en lampa i vägkorsningen till Sånåkerstået. Det dröjde till 1971 innan frågan om vägbelysning aktualiserades igen. År 1947 elektrifierades cirkelsågen vid Perongatan och 1952 fick ramsågen på Kilen elström. År 1953 fattade Molpe Elektricitetssandelslag beslut om en grundlig renovering av elnätet och utbyggnad av kraftströmsnätet. Under 1950- och 1960-talet anslöt sig allt fler verkstäder, snickerier, fryserier och växthusanläggningar till elnätet. Molpe paviljong fick elström 1957. Molpe frys, byns största strömförbrukare, anslöts 1964. Molpe Vatten grundades 1965 och anslöts samma år till elnätet. Andelslaget överlät sin verksamhet till Vasa Elektriska Ab 1972 (Häggdahl, J. 2006f, 107–109; Molpe Vatten 2019). År 1966 automatiserades telefontrafiken i Molpe och 1972 tog Vasa Telefonaktiebolag över verksamheten. Då fanns 147 abonnenter i Molpe (Häggdahl, S. 2006b, 112–114).

Torghandeln i Vasa var som allra livligast under åren 1945–1950. Molpefiskarna hade rätt att sälja sin egen fångst utan tillstånd (Molpe byaforskare 2002, 22). Mellan 1942 och 1952 hade Vasanejdens Fiskandelslag ett fiskrökeri i Molpe. Det var främst unga flickor från byn som arbetade på rökeriet (Molpe byaforskare 2002, 24–26). Molpe Sparbank inledde sin verksamhet 1952 och 1974 stod det egna bankhuset klart. En andelskassa hade grundats redan 1945 (Södergran 1981, 553, 556).

Växthusodlingen av tomat, gurka och blommor ökade under 1960- och 1970-talet. År 1976 odlades 7 680 kvadratmeter under glas eller plast i Molpe. I Korsnäs kyrkby var antalet kvadratmeter 27 630 (Korsbäck 1981, 423). Också pälsdjursfarmningen expanderade i Korsnäs under 1950-talet,

främst produktionen av minkskinn. Molpe Frys Ab som levererade foder till farmerna i Molpe by grundades 1964 (Korsbäck 1981, 430–432).

Sociala aktiviteter

Molpe idrottsförening grundades 1945 i närvaro av 24 ungdomar. Tidigare hade idrottsverksamheten skett i ungdomsföreningens regi. Idrottsplanen var förlagd bakom ungdomsgården. Föreningen hade en ungdomssektion, en simsektion och en skidsektion. Föreningen inledde sin verksamhet med att förstora idrottsplanen och bygga en siminrättning vid Finnhamnen. Man ordnade tävlingar i simning, skidning och allmän idrott och man tävlade mot andra byar i Korsnäs och mot föreningar i andra kommuner. År 1948 gick Molpe IF samman med Korsnäs Idrottsklubb på grund av att intresset för föreningens verksamhet falnat (Backgren-Nygård 2006d, 88–89).

Det gamla öknamnet för Molpeborna, tuulavippor, blev arbetsnamnet för de bygdespel som Molpe ungdomsförenings amatörteatergrupp uppförde under tio somrar med början under 1970-talet. Sången Tuulavippor med text av Anni Nyström och musik av Kjell Lolax kom att bli byns egen "nationalsång" och öknamnet blev i stället något man bar med stolthet (Backgren-Nygård 2006a, 8; Molpe byaforskare 2006, 9). Ungdomslokalen från 1920 hade börjat förfalla och revs på 1970-talet (Nyman 1981, 364).

Molpe Marthaförening samarbetade med lantmannagillet och ungdomsföreningen då man framförde Österbottniskt bondbröllop under 1960- och 1970-talet. Marthorna arrangerade också studiecirkelar och ordnade sång- och gymnastikverksamhet. År 1967 vävde de 30 hembygdsdräkter och på 1970-talet serverade de soppa vid Molpepaviljongen på söndagar (Nyman 1981, 375–376).

År 1958 grundades en socialdemokratisk arbetar- och småbrukarförening i samband med att gruvföretaget Outokumpu bröt bly i Korsnäs. Som mest arbetade 90 personer i gruvan. Gruvverksamheten lades ner 1973 (Nyman 1981, 388; Enberg 1981, 580).

4.3.3 Millennieskiftet 2000

År 1993 hade Molpe omkring 500 invånare (Lund 19.8.1993). Molpe hörde 1993 till en av fem utvecklingsbyar i Vasa län (Rosbäck 3.4.1993). Byn beskrevs som en "mönsterby för landsbygden" (Sidbäck 6.10.1993). Strand-

tomterna började vara utbyggda och man ville satsa på kolonilotter med små stugor för att locka fler sommargäster. Byborna själva efterlyste också fler arbetsplatser (Rosbäck 3.4.1993). Det var trångt vid kajen i Molpe och Molpe skepparklubb anhöll år 1993 om att få bygga en ny brygga vid Bredskärs fiskehamn för sin räddningsbåt (Sidbäck 28.5.1993). År 2002 breddades vägen från Molpe till Korsnäs och fick ny ytbeläggning (Häggdahl, J. 2006c, 34-35). Skolan firade sitt hundraårsjubileum 1993. Samtidigt var den tredje lärartjänsten hotad då elevantalet såg ut att minska från 36 till 31 följande läsår (Sidbäck 6.10.1993). År 2012 öppnade Molpe daghem "Tulavippan" med plats för 25 barn fördelade på två avdelningar (Korsnäs u.å.).

Näringsliv

Korsnäs sparbanks verksamhet lades ner 1993. Korsnäs andelsbank tog över sparbankens kontor i Molpe (Enholm 23.10.1993). År 2003 förstörde Molpe Industricentral sina utrymmen. Företaget fungerade bland annat som underleverantör till företag inom plast- och metallbranschen. På Industricentralen fanns också Kårkullas enhet där personer med funktionshinder eller andra specialbehov var anställda (Thylin 6.6.2003).

År 2010 fanns det två heltidsfiskare i Molpe, de enda som fick sin huvudsakliga inkomst från fisket i hela Korsnäs kommun (Björkas 2010, 78-79). Småföretagandet är utmärkande för Molpe. En som kombinerat fiske och småföretagande är Camilla Backlin-Björkkvist som grundade företaget Camillas Fiskdelikatess 1994. Företaget började med att sälja fiskinläggningar på olika marknader runtom i Finland (Björkas 2010, 81-82). Företaget har fortfarande sin produktion i Molpe i februari 2023 (Camillas Fiskdelikatess u.å.). Bergfolks mekaniska verkstad grundades 1946 och drivs 2023 av Christian Bergfolk under namnet Bergfolk Car Service (Enberg 1981, 565-566; Bergfolk Car Service u.å.). År 1994 grundades Firma Sam Björkholm som både bygger och reparerar jaktvapen. År 2010 berättade Björkholm om den moderna säljakten i Molpe. Byn hade fyra båtlag som gjorde två, tre jaktresor per år. Säljakten motiverades med att sälarna förstör fiskeredskap och äter av fångsten (Björkas 2010, 82-83).

Molpe Vattens verksamhetsområde omfattades till en början av Molpe by, men utvidgades redan i slutet av 1960-talet till Korsbäck. En vattenledning till Bredskär byggdes 2003, vilket innebar att alla stränder i byn fick vattenledning, vilket var till fördel för det havsnära boendet. År 2019 hade

bolaget 550 abonnenter. Av dessa var 360 fast bofasta och 190 fritidsboende (Molpe Vatten 2019).

I Molpe byggdes Finlands första vindkraftspark år 1991, vilket gav turistströmmar som i sin tur ledde till att restaurangen Strandmölle byggdes vid paviljongområdet. Möllorna monterades ner år 2017 då de blivit föråldrade, men restaurangen fortsätter sin verksamhet.

Sociala aktiviteter

Enligt intervjuerna är föreningslivet utmärkande för Molpe, det är ständigt nya projekt på gång (Korsnäs kommunala tjm; Molpe, 30–45). På 1990- och 2000-talet var det Molpe ungdomsförening som såg till att det fanns ett nöjesliv i byn. I mitten av 1990-talet byggdes puben på danspaviljongen och tack vare den kunde ungdomsföreningen fortsätta med danserna. Lokalen Fias Inn var en samlingsplats för de unga i byn och föräldrarna turades om att övervaka verksamheten. Föreningen ordnade också påskbrasa, knatte-disco, pysselkvällar och festivalen SÖU-Rock. Föreningsverksamheten bygger på frivilligarbete och 2001 utsågs Molpe UF till årets ungdomsförening inom Svenska Österbottens Ungdomsförbund. Åren 2007 och 2009 satte ungdomsföreningen upp en sommarrevy (Björkas 2010, 92–95). Waterloo sportområde har etablerats med skjutbanor, vandringsled och skidspår.

Under hösten och vintern 2003 byggde Molpe byaråd en bastu och ett omklädningsrum med duschar och toaletter på simstranden. Byggprojektet var en del av ett byautvecklingsprojekt. En del av byggandet utfördes på talko och med hjälp av donationer, men de största kostnaderna finansierades av staten och EU (Nordman 31.12.2003).

4.3.4 Sammanfattning

Geografin har spelat en viktig roll även för Molpes utveckling. Molpe är det minsta lokalsamhälle som studeras här, och tillsammans med att bosättningen varit geografiskt koncentrerad verkar det ha bidragit till en stark samhörighet. Det karga landskapet gav inte förutsättningar för jordbruk. Någon betydande mejeriverksamhet är inte heller synlig i det historiska materialet liksom i de andra byarna; molpeborna hade i stället får. De dåliga vägarna och ett långt avstånd till kommuncentrum i Korsnäs gjorde att Molpe var relativt avskilt och har på många sätt därför tvingats klara sig på egen hand.

Havet gav dock möjligheter, genom fiske och säljakt, och också genom den närhet transporter till havs gav till marknaden i Vasa. Den historiska genomgången ger antydningar om att förutsättningarna har gjort Molpeborna till opportunisterna, vilket till exempel visar sig i den aktiva försäljningen till Vasa och annanstans av olika produkter, och även i smugglarverksamheten. Molpe har haft mer besvärliga förutsättningar än många av våra andra fallstudier och har därför tvingats hitta egna lösningar för att klara av sitt uppehälle.

Molpe har i likhet med de andra fallstudierna haft stor emigration, och havet har säkerligen givit möjligheter till att knyta kontakter till omvärlden. Det ter sig därför lite överraskande att Molpe inte visar prov på sociala influenser utifrån i samma utsträckning som vi kommer att se i Munsala, med amerikanska rörelser som syndikalism, baptism och så vidare. I stället uppvisar Molpe kring 1900 en rätt traditionell social rörelse, med begynnande föreningsliv och kommunal verksamhet.

Under efterkrigstiden kompletteras det traditionella fisket och fårhållningen med pälsdjursfarmning och växthusodling. Samtidigt förbättras kommunikationerna utåt rejält när Strandvägen byggs om på 1960-talet, vilket plötsligt ger möjlighet till arbetspendling in till Vasa. Havets betydelse för fritiden börjar också bli synligt genom en medveten satsning på att öka både fritids- och fastboende vid havet. Beskrivningen av Molpe kring år 2000 visar på en by som transformerats till ett småföretagarsamhälle och en pendlingsbygd. Närheten till havet verkar ändå fortsättningsvis vara centralt för byn som har många fritidsboende, som en kommunal tjänsteperson berättar:

Molpe ... är som en egen del, som en egen skärgårdsdel nästan. Du kommer väldigt nära vattnet oberoende var du rör dig... vi har en väldigt stor andel sommarstugegäster som har koppling till Molpe och har Molpe som sitt sommarparadis.

Föreningslivet frodas och verkar bli allt viktigare både för sammanhållningen och för byns utveckling över lag.

4.4 MUNSALA

Munsala blev en självständig kommun 1865 då man separerade den kyrkliga och den kommunala förvaltningen. År 1975 slogs Munsala samman med Nykarleby (Rundt 1992, 3). Munsala finns vid kusten, 65 kilometer norr

om Vasa, samt 60 respektive 30 kilometer söder om Jakobstad. Munsala är en havsnära bygd med de så kallade sjöbyarna i västra Munsala, Hirvlax, Kantlax, Monå, Monäs. Till gamla Munsala kommun hörde också Munsala kyrkby, Harjux, Jussila, Pensala och Vexala (Åkerblom 1972, 7; Huldén m.fl. u.å.). Det gamla kommuncentrumet i Munsala ligger endast tio kilometer från Nykarleby centrum och nära Europaväg 8, medan sjöbyarna ligger längre ut i kustbandet. Läget vid kusten gör att Munsalaområdet påverkas av landhöjningen som i kommunens östra delar förvandlade stora mossar till bördig odlingsmark, medan jorden i skärgårdsbyarna var stenig och karg (Rundt 1992, 55; Åkerblom 1972, 7). Munsala kommun var så gott som enspråkigt svensk. I intervjuerna sägs att nästan ingen kunde finska i Munsala förr: "[Ä]ldre befolkningen kan inte just nån finska alls här ... de har inte likasom stiftat bekantskap med finska sidan så mycket" (Munsala Eldsjäl).

4.4.1 Munsala omkring sekelskiftet 1900

Mellan åren 1893–1930 emigrerade många från Munsala för att aldrig återvända. I förhållande till antalet invånare låg Munsala på andra plats efter Korsnäs bland kommunerna i svenska Österbotten. Under åren 1847–1940 ska 2 033 personer ha emigrerat från Munsala till USA (67 procent), till Kanada, Nya Zeeland, Sydafrika och Australien (Åkerblom 1972, 34–35, 52, 54; jfr Rundt 1992, 76). År 1900 hade Munsala 4 743 eller 5 321 invånare. Siffrorna varierar och är missvisande på grund av att emigranterna räknats med i kyrkobokföringen, samtidigt som en del av befolkningen lämnat den lutherska församlingen för baptistförsamlingen som grundats i Monå i slutet av 1800-talet. Baptistförsamlingen hade också medlemmar från Vörå, Oravais och Maxmo (Åkerblom 1972, 32; jfr Rundt 1992, 100) och är ett exempel på de influenser som tidigt kom till Munsala med återvändare särskilt från USA. Jordägoförhållandena i Munsala var ojämlika och kommunen hade fler statarfamiljer och arbetarhushåll än de flesta andra kommuner i Vasa län (Rundt 1992, 66).

Näringsliv

Vid sekelskiftet 1900 levde 72 procent av invånarna huvudsakligen av jordbruk. Så mycket som 55 procent av hushållen var obesuttna, vilket betyder att de arrenderade jordar eller helt saknade jord att bruka. De som ägde sin jord besatt 90 procent av odlingsarealen, vilket visar på en stor social och

ekonomisk ojämlikhet i Munsala (Rundt 1992, 64–65). Pensala, Jussila och Harjux som låg öster om landsvägen dominerades av jordbruk, medan man i sjöbyarna försörjde sig på fiske och boskapskötsel (Rundt 1992, 55). Munsalabönderna höll sig med kor, hästar, grisar, får och höns. Djuren beskrevs som småväxta då det ofta var ont om foder (Åkerblom 1972, 112–123). År 1887 började mejerier byggas i Pensala och Hirvlax, åren därefter fick kyrkbyn, Vexala och Monå egna mejerier (Åkerblom 1972, 126–127). Åkrarna i skärgårdsbyarna beskrivs som magra och steniga och för att bryta ny mark avverkades skog. År 1901 bestod 24 procent av kommunens areal av odlad jord. Man odlade främst råg, korn, havre och potatis (Åkerblom 1972, 131–132, 142–143). I området kring Munsala kyrka fanns en mängd backstugor. Människorna som bodde där levde på hantverk eller gjorde dagsverken hos bönderna (Nyholm 2020, 92).

De flesta obesuttna och en del av de besuttna jordbrukarna var tvungna att komplettera sina inkomster med jakt, fiske och lönearbete (Rundt 1992, 65). Man fiskade mest strömming, men också sik, lax och nors har gett goda inkomster. Samtidigt som fisket gav stora inkomster, var det också opålitligt och varierade från år till år beroende på väderförhållanden och på förekomsten av gråsäl och utter som både vittjade näten och hade sönder fiskeredskapen (Åkerblom 1972: 91–100).

I Munsala var sågverken Roparsunds Ab i Vexala, Skrifvars Såg och kvarn Åkvarnen vid Munsala å, verksamma omkring 1900 (Åkerblom 1972, 155–156). År 1900 fanns sammanlagt 12 lanthandlare, 1905 etablerades det första handelskooperativet med Monås Andelshandel. Konsumentkooperationen innebar inte bara möten utan också fester (Åkerblom 1972, 166–167, 171, 176).

År 1912 öppnade det första bankkontoret i Munsala, Nylands Aktiebank. Dessförinnan hade munsalaborna fått sköta sina ärenden i Nykarleby centrum på Nykarleby Sparbank eller Vasa Aktiebank. Bankinspektörerna sägs ha beskrivit munsalaborna som omtänksamma, sparsamma, pålitliga och som större insättare än låntagare (Åkerblom 1972, 177–178). År 1923 bildades ett elandelslag och strömmen kom från Haralds såg i Nykarleby-Forsby. År 1924 fick man elljus i byarna (Suni 1978, 12–13).

Socialt liv

År 1862 inleddes den första terminen i folkskolan i Storsved, även kallad den Svedbergska skolan. Anders Svedberg hade arbetat som ambulerande lärare

i trakten och engagerat sig i skolutvecklingen. Han var även lantdagsman och journalist. År 1894 övergick den tidigare privata folkskolan till Storsved skoldistrikt (Nyholm 1987, 26–30, 36–37; Åkerblom 1972, 365–366). Under 1890-talet fick Munsala fyra nya folkskolor, Kyrkbyn, Pensala, Vexala och Hirvlax (Åkerblom 1972, 254–258). Skolan i Storsved utbildade också by- och söndagsskollärare, vilket senare kom att utgöra grunden för det manliga lärarseminariet, Nykarleby seminarium (Nyholm 1987: 101–103).

År 1886 grundades Munsala nykterhetsförening (Åkerblom 1972, 376). Därefter följde grundandet av flertalet ungdomsföreningar varav flera även verkade som nykterhetsföreningar. Till ungdomsverksamheten hörde ofta körsång, musik, teater och idrott, därtill gav föreningarna ut egna handskrivna tidningar. Munsala ungdomsförening grundades 1894 och föreningen fick en egen ungdomslokal 1907 (Åkerblom 1972, 377–379, 381–383). Munsala västra ungdomsförening grundades 1901 och byggde en egen lokal i Kantlax med ekonomiskt stöd från "hembygdsvänner i Sydafrika och USA" och virke som bönderna skänkte (Åkerblom 1972, 379). Nykterhetsrörelsen fick fäste då föreningens grundare Isak Sikström och Erik Sundqvist stod upp mot supbröllop och byslagsmål (Nyholm 1980, 7–8; jfr Åkerblom 1972, 385). Föreningen ombildades till ungdoms- och nykterhetsförening och man avstod från möten och fester med enbart dans på programmet (Åkerblom 1972, 379). År 1905 grundades Pensala nykterhetsförening som från 1910 även verkade som ungdomsförening. Vexala ungdomsförening grundades 1906 och gick ihop med byns nykterhetsförening och tog namnen Vexala ungdoms- och nykterhetsförening 1918. Jussila ungdoms- och nykterhetsförening grundades 1927 och Monå ungdomsförening 1932 (Åkerblom 1972, 381–383).

Idrott utövades inom ungdomsföreningarnas olika sektioner och klubbar. 1913 fick Munsala västra ungdoms- och nykterhetsförening en egen idrottssektion och 1915 grundades Vexala Idrottsklubb. På 1910-talet var arrangemangen provisoriska, man kastade spjut på lindan, löppte längs landsvägen och skidade på isarna (Nyholm 1980, 7, 11–12; Åkerblom 1972, 387–388).

På initiativ av häradshövdingen Betty Hällsten på Udden i Munsala grundades en filial till Vasa marthaförening 1901. Marthorna stod bland annat bakom att kommittén för hembygds museet tillsattes 1923 (Åkerblom 1972, 391, 393).

1907 grundades en arbetarförening i Munsala. Den hänger samman med den lokala rörelse som benämns Munsalaradikalismen. Munsalaradikalism-

men hade flera förgreningar: folkbildning, nykterhetsarbete, frikyrklig väckelse, fredsrörelse och vänsterradikalism. Framför allt vänsterideologin var ovanligt framträdande för Svenska Österbotten som annars dominerades av Svenska folkpartiet. Dennis Rundt beskriver Munsalaradikalismen som en folkrörelse med en vänsterradikal kärna (Rundt 1992, 5–11). Radikalismen hade sina rötter i bygdens pietistiska rörelse och därefter i baptismen, två religiösa rörelser som motsatte sig kyrkans förmyndarskap, och i de socialistiska idéer som hemvändande Amerikaemigranter förde med sig. Kombinationen av denna bakgrund och den sociala och ekonomiska ojämlikhet som rådde i Munsala gjorde att vänsterideologin fick fäste (Rundt 1992, 6–8, 64–66, 101–103; Åkerblom 1972, 371).

4.4.2 Efterkrigstiden 1950–1970

1960 hade Munsala 2757 invånare, varav 45 var finsktalande (Åkerblom 1972, 36). Utflyttningen från Munsala var fortsättningsvis stor efter krigsslutet. Många flyttade till Sverige för att få arbete. En intervjuad i pensionärsgruppen beskriver hur läget var på den tiden:

Dit skulle vi ha åkt allihop om det inte vore för pälsdjuren här. Jag var så tidigt ute att jag redan köpte mina första minkar redan -60. Då var det bra att vara minkfarmare. Det var ungefär så som det sades: 'Mercedesar och pengarna rullar in'. (pensionärsgruppen)

Vänstern i Munsala behöll sitt relativt stora understöd i riksdagsvalet mellan 1924–1962, men kommunen var delad. I sjöbyarna var andelen vänsterröster i medeltal 45 procent i valen 1951–58 och åtta procent i kommunens östra delar (Rundt 1992, 215–217). I riksdagsvalet 1972, det sista riksdagsvalet som Munsala var en självständig kommun, fick vänstern 24 procent av rösterna. "Någon har sagt att rävarna åt upp Munsalasocialismen" sade tidigare skoldirektören Pehr Tonberg vid ett besök på skolmuseet i Storsved 1994 (Myntti 24.6.1994).

Näringsliv

Efter krigsslutet återupplivades det gemensamma vinternotfisket i kustbygderna. Det gav stora fångster, rekordet lär ha varit 10 000 kilogram fisk på en dag (Åkerblom 1972, 99). I slutet av 1920-talet byggdes ett andelsmejeri i Pensala av ett 40-tal jordbrukare. År 1970 levererade 98 fähus till mejeriet.

Åren 1929–1966 var Munsala Andelsmejeri verksamt i Hirvlax. År 1936 grundades Munsala Centralandelsmejeri som 1966 hade 234 medlemmar, en del av dem kom från Hirvlax. Behovet av mejerierna minskade då allt fler munsalabor övergått till kreaturslöst jordbruk eller till minkfarmning (Åkerblom 1972, 12–128). Ännu år 1960 hade 76 procent av invånarna ”anknytning till jordbruk och skogsmark” (ibid. 132).

Munsala andelskassa hade startat 1926 i Hirvlax och blev Munsala Andelsbank 1970. Nykarleby Sparbank hade öppnat en filial i Munsala och 1966 ska omsättningen ha tiodubblats på fem år (Åkerblom 1972, 178–179). I slutet av 1940-talet började Munsala Handelslag investera igen och hade sju butiker runt om i kommunen. Under 1960-talet började ekonomin att svikta och efter många förhandlingar fusionerades Munsala Handelslag med Pedersöre Handelslag 1972 (Smedberg 2014, 38–39, 60–74).

Den första rävfarmen i Munsala startades i Hirvlax 1928, den första minkfarmen startades 1934 i Vexala. Enligt Bror Åkerblom (1972) blev pälsfarmningen ett alternativ till emigrationen och Munsala andelskassa stödde nyetableringarna. Det lokala fisket var en viktig faktor då minkar föredrar strömning. År 1966 hade Gunnar Byman i Kantlax landets största rävfarm med 1 300 blårävar, 1969 hade farmen 2 000 rävar och 5 000 minkar. För att tillgodose behovet av djurfoder grundades fryserier i byarna. Ab Monäs Frys grundades 1957 och var största arbetsgivare i kommunen med 42 anställda 1971. Ab Farmarnas Foderkök startade i Monäs 1960, Ab Vexala Frys 1959 och Kantlax Frys (okänt årtal). Pälsnäringen växte snabbt 1965–1966 med höga skinnpriser och Munsala stod för tio procent av landets minkproduktion. År 1967 var omkring 1 000 invånare anknutna till minkfarmningen och en tredjedel av kommunens inkomster kom från farmerna. År 1970 fanns cirka 350 enskilda farmägare i Munsala och med sina goda inkomster kunde de bygga nya moderna hem. Produktionen av räv- och minkskinn utgjorde 12 procent av hela Finlands produktion och en procent av världsproduktionen. Med farmerna kom behov av tillbehör som burar och fällor och de började tillverkas av Gösta Granlund 1965. Andra lokala företag var enmansfirmor eller hade en knapp handfull anställda, däribland Nyholms bilverkstad och Nymarks vatten och värme. I början av 1960-talet byggdes en statlig oljedepå i Karnäs (sic) på gränsen mellan Hirvlax och Kantlax (Åkerblom 1972, 187–195).

Sociala aktiviteter

Under efterkrigstiden fanns många aktiva föreningar i Munsala, däribland sex vänsterorganisationer. Vid denna tid delades rörelsen i en socialdemokratisk (SDP) del och en folkdemokratisk (Demokratiska förbundet för Finlands folk, DFFF) del, medan en del anhängare lämnade politiken och gick med i Jehovas vittnen (Rundt 1992, 304–308). Baptisternas lägergård på Hummelholmen invigdes 1964. Baptistförsamlingen i Monå hade 151 medlemmar 1965 (Åkerblom 1972, 238).

Marthorna i Munsala hade delats upp i flera kretsar, varav en del blev egna föreningar. Föreningen bidrog till folkbildningen genom att den nådde ut till kvinnorna på landsbygden (Åkerblom 1972, 393). Efterkrigstiden innebar utmaningar för ungdomsföreningarna, förväntningarna på evenemangen blev högre och de föreningsaktiva allt färre. Föreningarna gick samman till en enda med namnet Munsala ungdomsförening (Åkerblom 1972, 384–385). Andra föreningar i Munsala var Folkhälsan, Röda Korset, Lions club, Producentförbundet och 4H.

År 1951 grundades en idrottsförening för hela kommunen, Munsala Idrottsförening Kamraterna (MIFK) då Munsala IK och Vexala IK gick samman. På 50- och 60-talet drog föreningens programkvällar stor publik med spex, imitationer och teater. Idrottarna utmärkte sig särskilt inom långdistanslöpning, terränglöpning, skidlöpning, diskus och kula. År 1975 bildades IF Minken för att samla hela Nykarlebys skidåkare och orienterare i samma förening. Samlingshuset Munsalagården stod klar 1975 och användes för olika sammankomster som danser och bingo (Nyholm 1980). I intervjun med en lokal eldsjäl framgår hur Munsalagården var en viktig träffpunkt i egenskap av idrottsgård men också för annan föreningsverksamhet, fester, stickcafé med mera (Munsala Eldsjäl 26.5).

4.4.3 Millennieskiftet 2000

Antalet invånare i Munsala församling var 1958 vid utgången av år 1994, en minskning med 35 personer sedan årets början (Sidbäck 31.12.1994 Vbl). Skinnpriserna hade gått upp igen efter kraschen i slutet av 80-talet (Lindberg 15.4.1994b Vbl).

Näringsliv

Priset på rävskinsn beskrevs som "överkligt höga" i april 1994 och farmföretagen hade gjort stora vinster. Granlunds farmtillhör tiodubblade sin omsättning. Ändå vågade farmarna inte jubla då man oroade sig för kommande prisras (Lindberg 15.4.1994a). Under 1980-talet blev Monäs en riktig farmmetropol, men i och med priskraschen i slutet av årtiondet trodde invånarna att byn skulle dö ut då ungdomarna flyttade bort. De goda tiderna återvände, men enligt bankdirektör Raul Carlstedt på Föreningsbanken var Munsalaborna ändå mer benägna att spara sina pengar inför kommande svårigheter än förut (Lindberg 15.4.1994b).

År 1993 hade Munsala kyrkby bara en livsmedelsbutik sedan den ena flyttat sin verksamhet tillbaka till Pensala (Vbl 30.10.1993). Vasa Andelsbank tog över Sparbanken i Munsala och Jeppo. De tidigare sparbanksanställda var missnöjda och oroliga för sin framtid då Andelsbanken bara erbjöd dem ettåriga arbetsavtal (Wikman 10.12.1993).

År 2003 började Nykarleby göra upp en ny plan för kommunens strandområden. På informationsmötet i Munsala frågade man om det havsnära boendet kan störa det traditionella jordbruket. Man undrade också var det havsnära boendet fanns i Nykarleby och fick svaret Socklot, Monäs, Kantlax och Monå. Planförslaget skulle vara klart i januari 2006 (Myntti 8.10.2003). I intervjun med tjänstemän i Nykarleby diskuteras om några kommunala beslut förändrat byarna på något vis och en respondent svarar på följande sätt:

Säkert kunde man ha gjort mera för det här med 'havsnära boende' om man för en tio-femton år sedan haft en medveten strategi och satsat hårt på det. Men det var nog inte riktigt så inne då, att intresset har kommit senare. Det är svårt att säga. Vi har väl antagligen gjort som alla andra gjort.

Sociala aktiviteter

Munsala Ishockeyklubb r.f. (MuIK Hockey) grundades 1984. Rinken byggdes med talkokrafter vid Hirvlax skola. Ivern var så stor att de glömde anhålla om bygglov, men byggnadsnämnden beviljade lovet i efterskott (Lassén 2005, 3). Verksamheten växte i början av 90-talet, men säsongen 93-94 var ekonomiskt betungande då det blivit svårare att få företagssponsorer och de kommunala bidragen var små. Redan följande säsong byggdes en ny ishock-

eyrink invid Skogsvallen i Nykarleby. Hockeyintresset ökade med rinken i centrum av Nykarleby. Säsongerna 2002–2004 hade MuIK 120 spelare och ekonomin höll sig på en stabil nivå (Lassén 2005, 12–17, 23–27). Fotbollsklubben Munsala United grundades 2002. Vintertid hölls träningarna i Munsalagården trots det begränsade utrymmet (Knuts 2006, 5, 21).

IF Minkens skidaktivitet växte. Amerikastafetten som skidats sedan 1970 skidades också i februari 1994 och för 31:a gången 2003. Tävlingen har fått sitt namn av det vandringspris som Amerikaemigranten Georg Sundqvist donerat (Vbl 3.2.1994; Vbl 4.3.2003).

I mars 1994 höll Finlands fredsförbund årsmöte i Nykarleby. Då presenterade Munsala fredsförening sitt initiativ till ett datanätverk där barn från hela världen ska kunna kommunicera med varandra som en motvikt till våldsamma dataspel. I övrigt förde föreningen en slumrande tillvaro (Wikman 24.3.1994). År 2003 var föreningen inte längre aktiv (Forsman 25.3.2003). Socialdemokraterna i Munsala fick flera medlemmar 2003, trots att medlemsantalet i politiska partier gått ner i hela landet. Den tidigare starka vänstertraditionen i Munsala uppgavs som en av orsakerna (Forsman 14.11.2003).

Sommaren 1993 byggde Jehovas vittnen ut sin samlingslokal med hjälp av medlemmar från hela landet. Lokalen som tidigare haft 88 sittplatser skulle nu rymma 144 (Lindberg 12.6.1993 Vbl). I augusti 1994 ordnades Humlefestivalen på Hummelholmen i Monås med rockkonsert, dans- och sångworkshops (Långvik 21.8.1994). Festivalen är en drogfri konst- och musikfestival som ordnats sedan 1980 (Humblefestival u.å.). År 2003 berättade arrangörerna att 1 000 unga väntades delta i festivalen som hade fått en mer kristen prägel med lovsång och gudstjänst (Myntti 15.8.2003). Hirvlax skola, Pensala skola och skolan i Munsala kyrkby firade 100-årsjubileum hösten 1994 (Vbl 30.10.1994). Munsala västra sångkör, med ursprung i Monå sångkör, firade 75 år med konserter i Munsala kyrka och Monå ungdomslokal (Vbl 3.11.1994).

4.4.4 Sammanfattning

Gamla Munsala kommun var på många sätt tudelad till karaktären. Dels har vi Sjöbyarna, med sitt karga, steniga landskap som försvårade jordbruket, medan havet i stället gav möjligheter till både fiske och säljakt. Dels de östra delarna, som liksom Jeppo erbjöd ett platt landskap med goda möjligheter för jordbruk.

En utmärkande faktor för Munsala är den stora utflyttningen, särskilt till USA under tiden kring sekelskiftet 1900. Antagligen var de bristande möjligheterna till jordbruk med en hög andel obesuttna en drivande faktor i Sjöbyarna. Med en stor mängd utflyttare kommer dock även tillbaka-vändare särskilt, vilka verkar ha satt en stark prägel särskilt på Sjöbyarna, inte minst genom de sociala rörelserna. Det här är intressanta företeelser som säkerligen hade stor betydelse för det sociala livet. Särskilt den så kalla Munsalasocialismen utmärker Munsala från den österbottniska landsbygden över lag, men det är svårt att med säkerhet slå fast på vilket sätt den här skillnaden påverkat Munsalas utveckling i ett längre tidsperspektiv.

Munsalas två geografiska områden har således visat upp två olika typer av försörjning. Jordbrukets roll har varit framträdande liksom annanstans på landsbygden, men mer framträdande i den östra delen. Sjöbyarna har i större utsträckning tvingats vara mångsysslare och opportunister, vissa till exempel som hantverkare. Det här visar sig inte minst i den tidiga och exceptionellt stora utbyggnaden av pälsnäringen i de här trakterna. Förutom att de små hemmanen gav ett överskott av arbetskraft förbättrade fiskeriet förutsättningarna ytterligare, vilket återigen beskriver geografins betydelse för landsbygdssamhällets utveckling. Pälsnäringen har haft avgörande betydelse särskilt för Sjöbyarnas utveckling under efterkrigstiden, framför allt med tanke på dess roll för att bromsa utflyttningen. Branschen har dock över tid varit känslig för global efterfrågan, vilket haft direkt påverkan på Sjöbyarnas utveckling.

I Munsala verkar mycket av gemenskapen byggas på ett aktivt föreningsliv. Framför allt de olika idrottsföreningarna samlar folk i alla åldrar. Därtill finns lantmannagillet, jaktlaget, Hem och skola, pensionärsföreningen, pälsfarmarföreningen, Lions och församlingarna. Under senare år verkar idrottsrörelsen fått en allt större betydelse. I en intervju framkommer föreningarnas betydelse som samlingspunkter då tidigare platser som post, bank och butik är borta (Munsala eldsjäl).

Skillnaden i geografi mellan de två områdena har också inverkat på utvecklingen under senare år då allt mer service flyttat till kommuncentrum i Nykarleby. Munsalaborna i de östra delarna har korta avstånd till kommunens service i centrum, medan Sjöbyarna får lång väg att röra sig i vardagen då servicen flyttar från Munsala kyrkby in till Nykarleby.

4.5 TERJÄRV

Sett ur ett svenskösterbottniskt perspektiv är Terjärv en perifert belägen by. Den ligger långt norrut i landskapet och gränsar till helt finskspråkiga trakter till öster. Pendlingsavståndet till Karleby är 40 kilometer, medan det är 35 kilometer till kommuncentrum i Kronoby och 130 kilometer till Vasa, där de flesta svenskspråkiga högskoleutbildningarna finns i regionen. Terjärv är en del av Kronoby kommun sedan år 1969. Från och med mitten av 1800-talet kallades kommunen Teerijärvi, men sedan 1935 är det svenska namnet Terjärv. Terjärv var officiellt enspråkigt svenskt vilket är anmärkningsvärt med tanke på att grannkommunerna hade en finskspråkig majoritet (Dahlbacka 1992, 85; Furu 1992b, 83). I intervjuerna framkommer att Terjärv i dag har finskspråkig inflyttning från bland annat Kaustby. En del finskspråkiga har valt att sätta sina barn i Terjärv lågstadium, byns svenska och enda kvarvarande skola.

Terjärv kyrkoby ligger vid Heimsjön, en av ortens många sjöar. Terjärv utgörs av byarna Småbönders, Kortjärvi, Hästbacka, Kolam, Granöby, Djupsjöbacka, Högnabba, Nabba och Skogsby, därtill nämns olika "backar" och gårdsgrupper (Furu 1992c, 76). Kronoby å rinner genom Terjärv och Kronoby kommuncentrum för att slutligen utmynna i Larsmo-Öjasjön (Västra Finlands miljöcentral 2007, 3). Terjärv beskrivs som en naturskön idyll bland böljande kullar och djupa skogar, med älvarna som centrala kommunikationsvägar (Karlsson 2016, 34–38). Naturen i Terjärv skiljer sig på så sätt från det annars så flacka österbottniska landskapet (Furu 1992a, 75). En intervjuad Terjärvbo lyfter också fram traktens många sjöar och stora skogar: "[a]lla som kommer hit säger också att det är så fint i Terjärv. Vi har många sjöar och det finns många skogsstigar som man kan gå på".

Invånarna har i första hand livnärt sig på jordbruk, sidonäringar som pälsdjursuppfödning och inom industrin. Akademiskt utbildade unga har flyttat från orten för att hitta jobb som motsvarar deras utbildningsnivå (Hansson 1992, 93). En informant menar att de som stannar har gått en yrkesutbildning och har ett praktiskt jobb, medan de som studerat på universitet får söka sig till grannstäderna Jakobstad och Karleby eller till Vasa för att arbeta.

Inom jordbruket dominerade mjölkproduktionen. Terjärv Andelsmejeri var verksamt 1905–1975 då det fusionerades med Gamlakarleby Andelsmejeri (Hansson 1992, 93–94). Många av de som valt att återvända till byn har ärvt en gård och jordbruk som man velat hålla inom släkten (Eldsjälsinter-

vju). En informant från pensionärsgruppen framhåller företagstättheten med 45 småföretag inom en 3 kilometers radie från centrum. Det finns allt möjligt från Robotion till annat som jag då tidigare nämnde [Rani Plast och Mini-Maid]. Som mindre företag finns det 4–5 byggfirmor och 2–3 LV-firmor.

Utifrån intervjuerna framstår föreningsverksamheten som viktig för det sociala livet i Terjärv. Det finns många aktiva föreningar, bland annat flera byaföreningar, en pensionärsförening, jaktförening, fiskeförening, Lions, Martha, Röda Korset, hembygdsförening, ungdomsförening och idrottsförening. Därtill är musiklivet aktivt med olika orkestrar och körer. Flera av föreningarna har sitt ursprung i ungdomsföreningens verksamhet som fick sin början strax innan sekelskiftet 1900 (jfr Granholm 1994; Stenwall 1982).

4.5.1 Terjärv omkring år 1900

På 1800-talet var befolkningstillväxten stor, främst bland de obesuttna. Förutsättningarna för jordbruk var dåliga och hemmanen delades i allt mindre delar (Widjeskog 1992: 126). Sekelskiftet 1900 präglades av emigrationen till Amerika. Trots detta höll sig invånarantalet runt 3 000 under den första hälften av 1900-talet (Karlsson 2016, 36; jfr Furu 1992a, 75). Mellan 1890–1901 flyttade 650 invånare, en stor andel var unga män som flyttade på grund av värnpliktsuppbådet. Många återvände också med nya erfarenheter, idéer och pengar (Karlsson 2016, 36–38; jfr Furu 1992b, 81; Hansson 1992a, 14; Widjeskog 1992, 126).

Näringsliv

Sparbanken i Terjärv grundades 1891 som Teerijärvi Sparbank på initiativ av riksdagsman och ekonomieråd Johan Emil Hästbacka (Hansson 1992a, 10). Syftet med banken var att ge de mindre bemedlade möjlighet att deponera sitt ekonomiska överskott och systematisera jordbrukarnas låntagning. Omkring 1900 ökade inlåningen till banken på grund av stora skogsaffärer och tack vare emigranterna som skickade hem pengar. Då missväxten slog till i Terjärv 1908–1910 drabbades även bankens utveckling. Läget förbättrades igen efter första världskrigets slut 1918 (Hansson 1992a, 10–15). Enligt både Karlsson och Hansson kan Sparbankens framgångar till stor del tillskrivas Amerikaemigranternas stora insättningar, men också tack vare det höga priset på skog och att lantbrukarna tjänade bra på sina produkter (2016, 37; 1992a, 10–16). Skogens betydelse nämns i intervjun med en tidigare kom-

munaltjänsteman, som beskriver skogen som invånarnas största tillgång då jordegendomarna annars var små. Skogen var det kapital man hade att tillgå och det band folket till hemorten.

Sparbankens goda ekonomi kom också lokalsamhället till nytta genom lån och understöd till företag och föreningar (jfr Hansson 1992c, 93). Sågverket Forsen såg grundades 1872 under namnet Djupsjö såg & Hyfleribolag, även kallad Kortjärvi bolagssåg i Kortjärvi. Sågverket drevs med vattenkraft från den kanal man grävde mellan Djupsjön och ån som utmynnade i Kortjärvi sjö. Platsen beskrivs som idealisk med sin höga fallhöjd med en djup vattenfåra mellan branta sluttningar (Sjölinde 2006, 3–6). Enligt den bokföring som refereras i företagets historik börjar lönsamheten år 1911 och 1914 läggs verksamheten ner. Matts-Leander Mattsson Forsén, som tidigare arbetat vid sågen, löser in företaget som 1915 startar sin verksamhet under namnet Matts-Leander Forséns Såg & Hyvleribolag (Sjölinde 2006, 3, 12).

År 1914 startade Sandkulla Kvarn & Elektricitetsverk, senare Ab Albäck Oy, sin verksamhet som elproducent och distributör, vilket bidrog till industrialiseringen av Terjärv (Hansson 1992c, 94). År 1919 köptes verksamheten av bröderna Timmerbacka som senare kom att byta namn till Albäck, respektive Ahlbäck. Stegvis byggdes elnätet ut i Terjärv och företagets produktion ökade i och med flera kraftverksbyggen (Karlsson 2016, 46–49). Investeringarna var möjliga tack vare Terjärv Sparbanks "Amerikapengar" (Karlsson 2016, 48).

Sociala aktiviteter och kulturliv

Kyrkan var central för både det religiösa och det samhälleliga livet i Terjärv. Terjärvborna höll fast vid den evangelisk-lutherska kyrkan trots att frikyrkorna samlade många följare i grannkommunerna. Kyrkoherden Johan Wilhelm Fontell (1890–1899) predikade nykterhet och medverkade till att kyrkbyn fick sin folkskola 1891 (Dahlbacka 1992, 88–89).

Terjärv ungdomsförening, TUF, grundades 1895 som underavdelning till Vasa Ungdomsförening. År 1906 kunde TUF lösgöra sig från Vasa (Granholt 1994, 15, 22). Till ungdomsföreningens verksamhet hörde att "främja bildningsarbetet bland ungdomen" med alltifrån idrott till föredrag, tidningar, bibliotek, musik och danstillställningar (ibid. 11, 63 – 65, 68–86, 89–99; jfr Stenwall 1982, 13–14). År 1906 startade föreningen upp en fast småskola i Terjärv kyrkoby, 1913 tog kommunen över verksamheten (Granholt 1994, 60–61).

Terjärv Ungdoms Sportklubb, TUS, bildas först som en underavdelning till ungdomsföreningen och 1912 godkändes föreningens stadgar (Stenwall 1982, 21). Året därpå höll man sin första försökstävling med "hopp, kast och löpning" (Stenwall 1982, 24). Verksamheten finansierades med kvällsunderhållning i form av sång, dans och teater (Stenwall 1982, 25–26). Andra festligheter i Terjärv kring år 1900 var de fester som emigranterna ordnade under sina besök i hembygden. De lade grunden för de fester som sedan kom att ordnas i hembygdsföreningens regi efter krigsslutet 1945 (Österbacka 2015, 3).

4.5.2 Efterkrigstiden 1950–1970

Efterkrigstiden innebar en alltmer utbredd mekanisering av jordbruket. Samtidigt underlättades generationsväxlingarna på gårdarna då man slapp dela upp gårdarna i allt mindre jordbruk. Detta friställde en del arbetskraft och pälsdjursnäringen blev en vanlig binäring (Hansson 1992, 94). Den goda tillgången på virke från skogarna bidrog också till de många sågar och snickerier som verkade i kommunen. Den nystartade plastfabriken Rani Plast började också sätta sin prägel på byn (Karlsson 2016, 132).

Näringsliv

Industrialiseringen av Terjärv tog fart i och med starten av Terjärv Spinneri 1949, senare Ab Terinit Oy. Terinit tillverkade sportkläder för både konsumenter och tävlingsidrottare (Hansson 1992c, 94). På 1960-talet var textilföretaget Terjärvs största arbetsgivare med 60 anställda. Terinit gick i konkurs 2013, men nya ägare har försökt återlansera varumärket (Jansson 22.8.2013; Risikko 7.7.2019).

Företaget Pani-Plast grundades av bröderna Nils och Alf Ahlbäck och deras kusiner bröderna Per och Ingmar Albäck. De fick ett småindustrilån på 3,5 miljoner mark genom Terjärv Sparbank. Småindustrilån skulle riktas till handels- och industriministeriet och syftade till att stödja de regioner som fått det svårt med ekonomin på grund av att industrin allt mer koncentrerades till städerna. Per Albäck lämnade bolaget för studier och Runar Svartsjö blev ny delägare. Bolagsnamnet ändrades till Rani Plast. (Karlsson 2016, 79–82) Företaget inledde sin verksamhet 1955 och producerade huvudsakligen plastförpackningar (Hansson 1992c, 94; Karlsson 2016).

I intervjuerna med lokalbefolkningen är Rani Plast det företag som nämns mest. Det framkommer att informanterna uppskattar att företaget, trots sin storlek, valt att stanna i Terjärv. Numera ligger fabriken centralt i byn, medan den på 1950-talet låg inne i skogen. En informant i pensionärsgruppen menar att "[n]är de började bygga den första fabriken... jag tyckte att de bygger nog fan så långt från byn. Det var cirka 100 meter från byn och helt omringat av skog. Nu är den mitt i byn".

Bland de affärer som inledde sin verksamhet efter kriget fanns Bröderna Storranks affärsverksamhet, Småbönders Handelslag och Terjärv Handelslag som hade filialer i flera av byarna. På 1960- och 70-talet byggdes pensionärshem, församlingshem, sportstuga, ny bankfastighet och butikshall. Terjärv fick vatten- och avloppsledningsnät. De första radhusen blev klara och många familjer byggde egna hus (Hansson 1992c, 94–97).

På 1950-talet kom växthusodlingen i gång i stor skala och man odlade gurka, sallad och blommor (Granholm, O. 1992b, 109–111). I början av 1960-talet tog pålsdjursuppfödningen fart i Terjärv och 1972 grundades Terjärv Frys Ab för fodertillverkning (Granholm, O. 1992a, 100, 103).

Sociala aktiviteter

År 1945 grundades Terjärv Hembygdsförening r.f. för att upprätthålla ett hembygdsmuseum i Terjärv kommun (Österbacka 2015, 7). Bygget av hembygdsgården pågick under hela 1950-talet med hjälp av både banklån och donationer (Österbacka 2015, 8–11). Hembygdsgården blev en viktig plats för föreningens verksamhet med fester, besök och museiverksamhet (Österbacka 2015). Släktforskarna i Terjärv grundades 1960 som en självständig förening men blev snart en underavdelning till hembygdsföreningen. Sedan 1961 ger föreningen ut tidningen *Släkt och Hävd* (Österbacka 2015, 48). Ungdomsföreningens verksamhet låg nere under kriget. Under 50-talet var danserna föreningens främsta verksamhet. År 1965 inledde TUF och närliggande ungdomsföreningar ett samarbete för att bygga en gemensam danspaviljong, Emet folkpark. Folkparken lockade dansare från grannkommunerna och städerna. I slutet av 60-talet väcktes intresset för revyer och lade grunden för det som kom att bli föreningens populäraste verksamhet i årtionden framöver (Granholm 1994, 34–37, 83–88, 106–110).

Idrottsföreningens aktiva medlemmar började skörda framgångar inom friidrott och skidning i slutet av 1940-talet. Med detta kom krav på regelrätta

idrottsplaner och lagom till OS i Helsingfors 1952 stod planen klar. Efter idoga förhandlingar ändrades ruten för den olympiska facklan så att den också gick genom Terjärv buren av lokala löpare (Stenwall 1982, 38–43).

4.5.3 Millennieskiftet 2000

Näringsstrukturen hade ändrats, antalet jordbruk minskade och Rani Plast var den största arbetsgivaren (Östdahl 11.12.1994 Österbottningen). Antalet invånare var 2 365 vid utgången av 1994, en minskning med 18 personer sedan årets början (Sidbäck 31.12.1994 Vbl). Antalet pensionärer ökade, men det föddes också flera barn. Radhusboende var populärt både bland unga familjer innan de bygger sina egna hus, och bland pensionärer. År 1993 konstaterades det att Terjärv centrum var så gott som färdigbyggt (Dahlskog 10.10.1993 Vasabladet; Östdahl 11.12.1994 Österbottningen). Industriernas och jordbrukens inverkan på miljön diskuterades och man började arbeta för att bevara sjöar och vattendrag (Furu 1992d, 80).

Näringsliv

Familjeföretaget Rani Plast fortsatte att växa trots lågkonjunkturen och uppsägningar (Karlsson 2017, 76, 80–82). År 1984 blev husfabrikanten Teriwood en del av Rani Plast under namnet Teri-hus (2016, 246). År 1994 diskuterades Finlands EU-medlemskap och VD Mikael Ahlbäck var positiv till EU och menade att det skulle vara viktigt för företagets export (Östdahl 18.10.1994 Österbottningen). Rani Plasts huvudkontor finns fortfarande i Terjärv, liksom en del av tillverkningen. Därtill har Rani Plast nio fabriker i fem länder (Rani Plast u.å.).

Nya företag etablerade sig i Terjärv, däribland Mini-Maid Kb som grundades 1986. Företaget tillverkar engångskärl. Mini-Maid presenterar sig som bland de största i Europa på tillverkning av papperstillverkar 2023 med tillverkning som fortfarande sker i Terjärv (Mini-Maid u.å.; jfr Hansson 1992c: 94). Det tidigare nedlagd Sandkulla kvarn och elverk kom till användning igen 1993 då Peter Albäck som en av de första tomatodlarna i Finland började odla nästan året runt. Värme och ljus producerades delvis med hjälp av Sandkullas två turbiner (Dahlskog 21.2.1993). Forséns såg genomgick flertalet omorganiseringar under 1900-talet och gjorde stora investeringar strax innan 90-talets stora bankkris (Sjölin 2006, 20–33, 35, 44–45, 62). Företaget

var i början av 2000-talet ett familjeföretag i fjärde generationen med 23 anställda. År 2005 uppmärksammades Forséns som en av de äldsta verksamma sågarna i Finland, sågen hade då varit verksam i drygt 130 år (Ibid. 58–59).

Samhällsliv och sociala aktiviteter

I intervjun med en pensionerad tjänsteman framkommer hur man från kommunens sida försökt engagera invånarna genom fokusgrupper ute i byarna. "Först får man stryka... som kommunal tjänsteman för det är alla oförätter de senaste 50 åren skall gås igenom först/.../Man kommer aldrig till den punkten att man hinner fråga ens att vad har ni själva tänkt göra". Kommunen uppfattas ibland som en motkraft i och med att det är kommunens uppgift att fatta svåra beslut, som exempelvis att stänga små byskolor. Terjärvs historia som självständig kommun gör sig påmind i valet av socialchef i Kronoby kommun 1993. Valet beskrivs som ett exempel på den "gamla dragkampen mellan primärkommunerna i Kronoby" (Slotte 5.5.1993).

I juni 1994 ordnade Förbundet Kyrkans Ungdom sommarfest i Terjärv. Talkoandan var god och många lokala förmågor bidrog till det musikaliska programmet. Det kyrkliga klimatet beskrevs som bra, församlingens 2 400 medlemmar var aktiva och intresserade av verksamheten (Högnäs 31.5.1994).

Hantverks- och hemsloydsskolan i Terjärv hade många sökande i början av 90-talet. Skolan hade 40 elever och alla som sökte kunde inte tas emot. Flickor som ansökte fick extra poäng, men 1994 fanns inga kvinnliga elever (Slotte 18.8.1994). Inom skolsektorn diskuterades nedskärningar och för Terjärvs del föreslogs det att finskspråkiga elever skulle samlas i egna klasser i svenskspråkiga skolor. Andelen finskspråkiga ansågs vara relativt stort (Slotte 25.11.1994).

Sommaren 2003 satte Terjärv sommartheater upp det verklighetsbaserade dramat om skogsvaktaren Hannusas Anna. Pjäsen var en variation till de revyer och farser som annars sätts upp i trakten (Rönn 24.6.2003). Den traditionsenliga hembygdsfesten var fortfarande aktuell och kombinerades med kyrkokonsert (Strengell 5.7.2003). Ungdomsföreningen arrangerade uttagningar till Finlands Svenska Ungdomsförbunds sångtävling Stjärnskottet (Vbl 13.9.2003).

Frivilliga brandkåren i Terjärv planerade bygget av ett servicehus intill brandstationen. Kommunstyrelsen övervägde att göra ändringar i budgeten för saneringen av daghemmet och för att kunna skjuta till pengar för ser-

vicehuset (Vbl 5.2.2003). Polisens betjäningsbyrå stängde och polisärenden skulle skötas i Kronoby. Nedläggningen motiverades med resurs- och säkerhetsskäl (Vbl 9.1.2003).

År 1993 skriver *Vasabladet* om de många ståtliga villor som byggts i kyrkbyn. Som förklaring anges det kapital som skapats av bygdens storindustrier (Dahlskog 10.10.1993 Vbl). Också 2003 är boendet i Terjärv aktuellt, denna gång berättar ett par om sitt husbygge och framför allt om satsningen på jordvärme och solpaneler (Forsbacka 15.5.2003).

4.5.4 Sammanfattning

Bilden som tecknar sig av Terjärv skiljer sig till en del från den typiska österbottniska byn. Terjärv har ett kuperat landskap dominerat av skog och saknar kontakt till kusten som många andra österbottniska byar har. Det här har gjort att hemmanen varit små, jordbruksmarken mer lämplig för boskap än odling, och att det inte funnits samma möjlighet som vid kusten att dryga ut livnäringen med fiske. Terjärv hade i stället skogen att vända sig till, som tidigt gav möjligheter till småskaliga industrier, tillsammans med vattenkraften i det kuperade landskapet. De små hemmanen gjorde också att Amerikaemigrationen var stor under sekelskiftet 1900, vilket genom återvändare verkar ha haft en viktig betydelse för byns utveckling på längre sikt. Tillsammans med skogen gav Amerikaemigranterna startkapital för tidiga industriella investeringar som lever kvar i olika former än idag.

Under efterkrigstiden moderniserades och industrialiserades Terjärv i takt med omvärlden. Servicen byggdes ut, flera nya företag startade och föreringslivet växte. Här kan också noteras att den tidens statliga regionalpolitik med satsningar på industrialisering av hela landet hjälpte till att starta nutidens dominerande företag Raniplast. Jordbrukare sökte vid den här tiden nya uppehållen då mekaniseringen frigjorde arbetskraft och fann pälsdjursnäring och växthusodling, även om dessa inte var lika dominerande som på andra ställen i Österbotten.

Föreningslivet verkar genomgående ha varit starkt och mångsidigt. Kyrkan hade länge en dominerande position, men parallellt har det sociala livet hittat uttrycksformer i ungdomsföreningar, hembygdsföreningar och inte minst i idrottsrörelsen. Det historiska materialet visar också på en känsla av säregenhet gentemot övriga kommundelar i Kronoby, något som känns igen från våra andra fallstudier, till exempel Jeppo. Ett genomgående drag i

Terjärv under den studerade tidsperioden tycks vara en aktiv företagsamhet. Under hela 1900-talet har nya företag och verksamheter etablerats, även under de senaste årtiondena.

Det går "ganska bra" för Terjärv och de lokala företagen och föreningarna, medan två byskolor har lagts ner, enligt en intervju med en eldsjäl. Denna uppfattning bekräftas i andra intervjuer: "De[t] finns en butik, en restaurang, grill, apotek, man kan tanka, bilverkstäder, ja byggfirmor... bibliotek, en del kommunalservice förstås". Det finns färre butiker och restauranger än tidigare, en del företag har gått omkull, medan de större fortsättningsvis bygger ut och anställer fler.

4.6 SAMMANFATTNING: BYARNAS KARAKTÄR

Byarnas utveckling styrs av geografin, som till exempel bestämmer vilken typ av primärnäring som kan utvecklas. Det här exemplifierar hur platsidentitet och platsanknytning utvecklas, som det beskrevs i kapitel två, det vill säga hur platsen och människorna utvecklas i en ömsesidig process. Platsen förändras genom får som betar, kraftverksdammar byggs, jord som brukas och så vidare, samtidigt som människorna där utvecklar specifika vanor, traditioner och identiteter. Vissa platser blir utpräglade fiskebyar, andra jordbruksbygder. Molpebor kommer att kallas Tuulavippor efter vassvipporna de samlar och säljer och gör det senare till en del av sin identitet. Platsidentiteten skapar en tillhörighet till platsen som har betydelse för beslutet att stanna. Vi ser också hur platsidentiteten fortsätter att utvecklas över tid, till exempel genom att de kustnära byarna allt mer lyfter fram det havsnära boendet som en del av sin identitet.

Sammantaget visar genomgången av byarnas utveckling att den i stort sett följer den övergripande landsbygdsutvecklingen som beskrevs i inledningen av det här kapitlet. De traditionella primärnäringarna dominerade kring sekelskiftet 1900, kompletterat av mindre näringar och förädling, som mejerier, sågverk, elverk, och snickerier. Jeppo utmärker sig i det här sammanhanget med tidiga industriella satsningar. Den statliga satsningen på kommuner under den här tiden är synlig inte minst genom skolornas intåg, och nya sociala strömningar kommer in utifrån.

Amerikautflyttningen var något som hade stark påverkan på den österbottniska landsbygden med kraftig befolkningsminskning som följd, men också med återvändande idéer och resurser. Terjärv, Molpe, Maxmo

skärgård och Sjöbyarna i Munsala liknar varandra i den relativa bristen på god jordbruksmark, vilket dels har ställt krav på att hitta andra födkrokar, dels att det tidvis funnits en stark dragningskraft att emigrera.

Under efterkrigstiden ser vi påverkan av den tilltagande industrialiseringen och utflyttningen till Sverige. Här får de två storföretagen Mirka och Raniplast fart på utvecklingen i Jeppo respektive Terjärv. Samtidigt blir pälsdjursfarmningen viktig i de österbottniska kustbyarna och motverkar på så sätt delvis utflyttningen. Vi ser också en tillväxt av sociala rörelser, särskilt ungdomsrörelser pådrivna av den stora efterkrigsgenerationen.

Vid millennieskiftet 2000 har primärnäringsarnas betydelse marginaliserats, vilket startade sökandet efter nya födkrokar. I Maxmo vittnar pressklipp om kommunens och företagets gemensamma satsningar för att locka inflyttare vid den här tiden. Särskilt i Molpe, Maxmo och Munsala ser vi hur havsnära boende, fritidsboende och turism får allt större betydelse. Byarna som miljöer för boende blir därmed viktigare. Här spelar samtidigt primärnäringsarna fortsatt en viktig roll genom att de upprätthåller den landsbygdsmiljö som eftertraktas av de boende.

Ser vi till näringslivsmässiga satsningar under den studerade tidsperioden ser vi att privata pengar hade betydelse i början av 1900-talet, exemplifierat av "Amerikapengarna" i Terjärv och de privata satsningarna på industrier som gjordes i Jeppo. Den statliga regionalpolitiken fick betydelse under efterkrigstiden genom stöd till industrisatsningar och utbyggnaden av den kommunala servicen. Infrastruktursatsningar, som bygget av den nya strandvägen, var till exempel en avgörande faktor för att Molpe kunde ansluta sig till Vasas pendlingsområde. Under 1990-talet infördes utvecklingsatsningar i projektform genom EU-programmen, samt med komplementär statliga satsningar. Satsningen på universitetsstäder och tillväxtcentra förstärker under den här tiden fördelen för den stadsnära landsbygden på bekostnad av mer perifera områden.

4.6.1 Statistik över byarnas utveckling

Tabell 2 visar statistik över befolkningsutvecklingen i byarna och bekräftar på många sätt beskrivningarna ovan. Minskningen av befolkningen har varit allra mest dramatisk i Munsala, vilket styrker uppgifterna om den kraftiga emigrationen därifrån. Samtliga byar minskar dock kraftigt under tidsperioden.

Tabell 2. Befolkningsutvecklingen i Jeppo, Maxmo, Munsala, Terjärv och Molpe mellan 1922 och 2021. Källor: Häggdahl 2006b; Lund 1993; Sidbäck 1994; Statistiska centralbyrån (1924;1962); Ulfvens 1981.

	1922	1960	1994	2021
Jeppo	2647	1740	1116	931
Maxmo	2171	1221	939	1017
Munsala	5460	2906	1958	1816
Terjärv	3664	2996	2365	1972
Molpe*	700	500	500	531

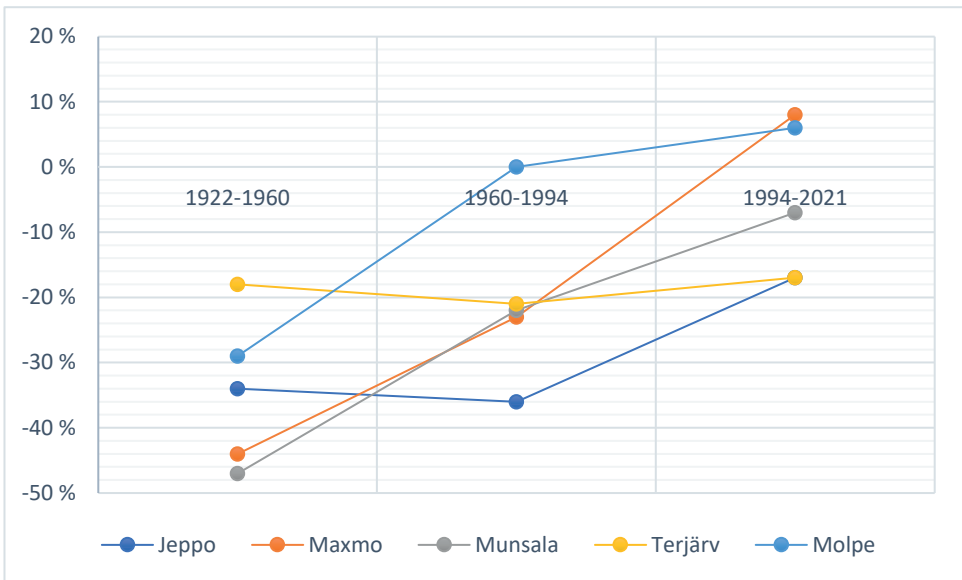
På grund av brist på data används ungefärliga angivelser av Molpes befolkning för 1930-talet (1922), samt 1977 (1960) och 1993 (1994).

Den kanske mest intressanta aspekten i de här siffrorna är intensiteten i minskningen, och därför ska vi ta en titt på Figur 1, som visar den procentuella minskningen av befolkningen i byarna i de olika tidsperioderna.

Av figuren framgår att minskningen av befolkningen avtagit över tid, även om minskningen under den första perioden ska tas med en nypa salt med tanke på att det i början av 1900-talet var möjligt att emigranter räknades med i befolkningstalet. Här ser vi hur byarna med störst nytta av pendling, det vill säga Maxmo och Molpe, har svängt nedgången till en marginell ökning. Terjärv är en avvikelse på så sätt att minskningen hållits jämn över hela tidsperioden.

Mer detaljerad statistik över det nutida läget i byarna syns i Tabell 3. Här ser vi att befolkningen minskat i samtliga byar under de senaste tio åren.

I åldersstrukturen finns inga avsevärda skillnader mellan byarna. Befolkningarna är äldre än i Finland i genomsnitt, vilket är vanligt för landsbygdsområden, men strukturen är inte alarmerande för någon av byarna. Andelen under 15 år är till exempel relativt hög överallt. I antalet arbetsplatser per befolkning syns effekten av Mirka i Jeppo, med 0,82 arbetsplatser per invånare. Här räcker således inte den egna befolkningen till på långa vägar. De som jobbar på Mirka bör därför vara inflyttare i stor utsträckning, och för potentiella inflyttare ställs Jeppo som boplats mot andra orter inom ett pendlingsavstånd från Jeppo, vilket kan förklara att inflyttningen av Mirka-anställda varit relativt liten. Terjärvs företag med Raniplast i spetsen ger också en hög andel arbetsplatser per befolkning också i Terjärv. De övriga tre visar

Figur 1. Den procentuella minskningen av befolkningen i Jeppo, Maxmo, Munsala, Terjärv och Molpe mellan tidpunkterna 1922-1960, 1960-1994 och 1994-2021 (Angivelserna för Molpe avviker, och bygger på uppskattningar för 1930-talet, samt 1977 och 1993, vilket betyder att kurvans angivelser för Molpe i de två första punkterna är förskjutet bakåt i tiden). Källor: Häggdahl 2006b; Lund 1993; Sidbäck 1994; Statistiska centralbyrån (1924;1962); Ulfvens 1981.

en arbetsplatsmässig karaktär där en stor del av befolkningen arbetar någon annanstans.

Molpe avviker från den traditionella bilden av landsbygdsnäringarna genom att ha en hög nivå av arbetsplatser inom tjänsteproduktion. Primärnäringarnas betydelse döljs i stor utsträckning i Jeppo och Terjärv av industriernas dominans. I Munsala ser vi betydelsen av pälsdjursnäringen i den höga andelen primärproduktion. Av siffrorna över utbildningsnivå kan möjligheten till pendling till högskolestaden Vasa från Maxmo och Molpe utläsas. Andelen högskoleutbildade ligger under snittet i hela landet i dessa båda byar, men klart över de andra tre som har längre avstånd till Vasa.

Byarnas karaktär är nu kartlagd. Vi har två tydliga pendlingsbyar, Molpe och Maxmo, Terjärv och Jeppo har stark egen industri, och Munsala ligger däremellan med närhet till arbetsplatser i Mirka och Jakobstad men med ett

Tabell 3. Befolkningsmängd, åldersstruktur, arbetsplatser och utbildningsnivå i Munsala, Jeppo, Terjärv, Maxmo och Molpe 2020 och 2021. Källa: Statistikcentralen.

	Munsala	Jeppo	Terjärv	Maxmo	Molpe	Hela Finland
Befolkningsmängd 2021	1816	931	1972	1017	531	5 533 793
Förändring 2011–2021	-6,9%	-8,8%	-6,3%	-4,5%	-8,1%	2,6%
Åldersstruktur (medelålder) 2020	46	43	48	45	45	43
-15	18,8%	19,4%	15,0%	19,2%	16,4%	16,6%
16–64	52,7%	54,7%	55,6%	55,0%	56,5%	60,7%
65-	28,5%	25,9%	29,4%	25,8%	27,1%	22,7%
Antal arbetsplatser 2020	389	745	896	236	100	2 284 673
Arbetsplatser/befolkning	0,21	0,82	0,46	0,23	0,19	0,41
Primärproduktion	43,2%	12,3%	10,2%	11,4%	15,0%	2,7%
Industri	15,4%	77,0%	63,2%	41,9%	20,0%	20,5%
Tjänster	39,1%	10,6%	26,7%	46,6%	65,0%	75,4%
Utbildningsnivå (antal utbildade) 2020	1014	502	1143	603	348	3 468 669
Högskoleutbildade	19,5%	18,5%	21,3%	26,7%	26,1%	31,8%
Övriga	80,5%	81,5%	78,7%	73,3%	73,9%	68,2%

längre avstånd till högskolestäder. Geografiskt finns även andra skillnader som påverkat byarna historiskt, som skärgårdskaraktären i Molpe, Maxmo och Munsala, medan Jeppo och Terjärv är inlandsbyar. Jeppo har den starkaste jordbrukarkaraktären, medan skog och fiske i olika utsträckningar haft viktiga roller i de övriga byarna. I synnerhet Molpe, men även Jeppo och Terjärv, är mer geografiskt sammanhållna än Maxmo och Munsala, där bosättningarna är mer utspridda och skärgårdsområdena och fastlandet har olika karaktär från varandra. Vi ska också hålla i minnet att Molpe är det minsta samhälle som studeras här och är därför helt naturligt mer sammanhållet. Vi ska i det följande studera de här olika karaktärerna utgående från det mänskliga och subjektiva perspektiv som våra informanter ger oss.

5. Analys av stannande

Analysen av stannandet i byarna kommer att använda de indikatorer som presenterades i Tabell 1 i kapitel 2.3. Vi kommer att gruppera indikatorerna i fem grupper. Den första, *platsanknytning*, har att göra med de faktorer som gör att människan utvecklar en anknytning till platsen, samt att platsen blir en del av identiteten. Miljön och aktiviteter i den kan spela en roll, liksom sociala nätverk och familj. *Strukturella faktorer* är sådant som i praktiken möjliggör att bo på platsen i fråga, som infrastruktur och tillgång till arbete, boende och olika typer av service. *Social kultur* hänvisar till egenskaper i det lokala samhället, som till exempel benägenhet till frivilligarbete eller att stödja lokalsamhället. *Sociala möjligheter* är tillfällen eller mötesplatser för socialt umgänge, eller resurser för att utveckla sociala nätverk. Med indikatorerna social kultur och sociala möjligheter analyseras på så sätt den kollektiva kapabiliteten, det vill säga den lokala förmågan att hantera utmaningar och förändrade förhållanden. Det här är faktorer som enligt den vetenskapliga litteraturen är viktiga för det lokala samhällets vitalitet samt attraktivitet som boplatz på lång sikt. Den sista indikatorn, *socialt lärande*, fokuserar på tidigare utvecklingsprocesser i fallstudierna där det är möjligt att identifiera en lärandeprocess där det lokala samhället har utvecklat sin kollektiva kapabilitet. Utgående från de här indikatorerna följer nu en analys av byarna och möjligheterna att stanna i dem.

5.1 JEPPÖ

Platsanknytning

I fråga om platsanknytning i Jeppo så kan det konstateras att den i stora drag följer de antaganden som finns i litteraturen: närhet till familj och vänner är de mest avgörande faktorerna. Utmärkande för Jeppo är att sysselsättningen har en viktig roll också för platsanknytning. Jordbruket spelar ännu en fram-

trädande roll, vilket gör det naturligt att inte bara de äldre grupperna utan även de yngre framhåller arvet och plikten att förvalta jorden som avgörande för beslutet att stanna. En intervjuad i den yngsta gruppen förklarar: "Nog är det väl kanske familjens jordbruk som gör att man hålls kvar och just att man nog har de flesta bekanta och släkt och vänner här i nejden".

Sysselsättningens betydelse stannar dock inte där, utan tillgången till arbete lokalt lyfts fram även i andra branscher, och också betydelsen av arbetsgemenskaperna lokalt. Det här demonstrerar att många arbetsplatser är uttryckligen lokala, och att det har ett värde för de som bor i Jeppo. Det är således fråga om en betydelse av arbetet som går utöver en inkomstkälla: det handlar om identitet, gemenskap och, som en intervjuad benämner det, "arbetsrötterna är ... rotade här i nejden".

Bostäder, särskilt att överta bostadshus från föräldrar eller andra släktingar, har också betydelse. De intervjuade kan till exempel ta över en gård utan att vara jordbrukare, men ändå med innehav av jordbruks- och skogsmark. Här finns en platsanknytning liknande den hos jordbrukare, att förvalta jorden, även om personerna ägnar sig åt andra yrken.

Naturens betydelse för platsanknytningen är mindre framträdande i intervjuerna, men den nämns och då som det lugn och ro som en landsbygdsmiljö innebär. En faktor som skiljer åldersgrupperna åt är servicens betydelse. Särskilt i pensionärsgruppen nämns tillgången till service lokalt som viktig för trygghetskänslan och gemenskapen, medan samma sak inte nämns i det sammanhanget i de yngre grupperna. Det här kan förklaras av att tillgången till lokal service har förändrats, och att andra faktorer blir framträdande för yngre generationers platsanknytning.

Strukturella faktorer

Flera av faktorerna som ger platsanknytning i Jeppo är således strukturella faktorer. Den lokala tillgången till arbetsplatser anges som den viktigaste förutsättningen att bo kvar och att byn ska fortsätta utvecklas, medan den tilltagande bristen på lokal service anges som det stora problemet. Företag som nämns är Mirka, Jeppo potatis, Jeppo Kraft och jordbruksföretag, särskilt grisfarmar. Mirka ger tillgång till arbetstillfällen även åt högre utbildade, men kommunala representanter beskriver bristen på typiska kvinnobranscher som ett problem. Yrkesutbildade i typiskt manliga yrken, som svetsare, är det i stället brist på. Trots det långa avståndet till regioncentrum

så beskrivs Jeppo i intervjuerna med lokalbefolkningen som centralt beläget, mellan två riksvägar och inom en timme från Vasa, Seinäjoki och Karleby. Mirka framträder som en allt viktigare faktor i Jeppo, samtidigt som informanterna menar att det är svinfarmerna som bidrar till inflyttningen. Orsbor arbetar för Mirka, men informanterna menar också att Mirka inte bidragit till någon större inflyttning då många väljer att pendla till företaget från andra orter. I intervjun med Nykarlebys tjänstepersoner sägs att "[I] Jeppo så ökar relevantalet. Vi har inflyttning, vi har över 100 elever och 10 procent är ukrainare. Och alla kommer för att jobba. De har alla jobb när de kommer, på svinfarmar." Många av de som jobbar på Mirka pendlar, en del ända från Vasa.

Jeppos lågstadieskola verkar vara säkerställd för den närliggande framtiden, men mycket annan lokal service har försvunnit. En person i den yngsta intervjuade gruppen beskriver oron: "Det börjar bli dåligt med servicestäl- len... att förr hade vi bank och butik och vi har ännu en lunchrestaurang, men det är lite osäkert om det kommer att finnas något längre".

En brist på möjligheter till hobbyer nämns också, även om det finns lokala idrottsföreningar och musikföreningar. En oro uttrycks för att barnfamiljer kan välja bort Jeppo som bosättningsplats just för att servicen i stor utsträckning finns någon annanstans. Bostadssituationen nämns också som delvis problematisk genom att det finns få nybyggen och att det är riskabelt för familjer att satsa på att bygga nya hus då marknadsvärdet är så lågt. En person i pensionärsgruppen menar att "det har blivit byggt allt för lite i Jeppo och allt det som finns idag börjar bli gammalt".

En annan intervjuad ortsbo uttrycker sig ändå positivt men försiktigt:

Jag tycker framtiden ser ganska bra ut ... klart att servicen har minskat senaste 10 åren ... ganska mycket av det ersätts av hur enkelt det är att få service via nätet ... [N]og finns det ju som arbete här och så jag ser inte någon direkt dyster framtid för byn men utmaningar finns ju förstås.

Social kultur

Jeppo beskrivs av kommunala tjänstepersoner som kulturellt en mer fristående del av Nykarleby kommun än övriga kommundelar. En tjänsteperson jämför med Munsala, som lättare tar del av kommunens allmänna digitala kanaler, medan kommunen måste göra separat reklam riktad till Jeppo för att nå ut, till exempel genom Jeppos Facebookgrupp. En annan tjänsteperson

påpekar att kommunsammanslagningen ännu märks av i Jeppo, "att man pratar om vad man har kvar och vad man gav ifrån sig", att Jeppo är "lite mer på sidan sin" jämfört med andra kommundelar. Det här kan tolkas som att det finns en viss känsla av särpräglning i Jeppo. En sådan särpräglning kan vara en viktig byggsten i en lokal sammanhållning, som i sin tur kan vara viktig för ett lokalt samhälles förmåga att mobilisera sig. Det kan samtidigt vara ett hinder för externa samarbeten, till exempel att genomföra aktiviteter tillsammans med grannbyar.

De intervjuade lyfter fram att Jeppo är en by med företagarditioner och pekar på de starka företag som finns. Det nämns att det blir svårare att få människor att komma med då föreningar arrangerar evenemang eller ställa upp på talkoarbete, men samtidigt nämns att Jeppoborna gärna hjälper till då det finns behov. De intervjuade lyfter fram att det finns samhörighets-känsla. Det finns ett stort antal föreningar, vilket ändå vittnar om en stark fortsatt föreningskultur, och intervjuade berättar om att det ändå ordnas rätt många evenemang av de lokala föreningarna under året. En kommunal representant menar att det är pensionärsföreningarna som är de aktivaste numera, vilket återspeglar den något bekymmersamma demografiska utvecklingen.

Sociala möjligheter

Serviceplatser är typiska exempel på mötesplatser, och här lyfter de intervjuade fram de serviceplatser som försvunnit genom åren. En matbutik finns i Jeppo, men den är nu lokaliserad utanför centrum i närheten av riksvägen för att fånga upp kundströmmar utifrån, vilket de intervjuade ser som en brist då den därför inte är en sådan mötesplats för lokalbefolkningen som en lokal butik kunde vara. Här måste också arbetsplatsernas gemenskap nämnas, både inom de större företagen och mellan jordbrukare, vilket påtalas av ett flertal intervjuade.

De intervjuade berättar om en förändring över tid, att "du viker inte bara in till grannen eller nån bekant utan att du i så fall ringer på förhand", vilket ges som ett exempel på att de vardagliga kontakterna minskat. Den yngsta intervjuade gruppen lyfter fram hur viktiga barnen och deras aktiviteter varit för att träffa andra bybor, kanske särskilt för inflyttade. Det gäller framför allt dagis, skola, mamma-barngrupper och barnens fritidsaktiviteter. Föreningarna och deras evenemang tycks ännu utgöra viktiga träffpunkter. Det finns

till exempel ungdomsförening, byaförening, olika musikrelaterade föreningar och idrottsförening. Även om vissa intervjuade påpekar att deras aktiviteter har minskat så omnämns de ändå genomgående som viktiga för att skapa mötesplatser, inte minst genom de olika evenemang som arrangeras.

Social learning

Tidigare i rapporten har det konstaterats att Jeppo är en by som haft det gott ställt med aktiva företag som säkerställt bygdens försörjning och möjligheten för nya familjer att etablera sig. De senaste årtiondena har dock inneburit utmaningar, då ungdomar flyttar bort för utbildning och andra typer av arbetsplatser, och då pendling möjliggör för arbetskraft att bosätta sig någon annanstans än där arbetsplatserna finns, det vill säga någon annanstans än i Jeppo. Det här är en typisk utveckling för landsbygden, även om Jeppo utmärker sig genom Mirkas närvaro. Följden blir en ond cirkel där den lokala servicen långsamt försämras, vilket i sin tur gör att nya familjer väljer att etablera sig där servicen är mer utbyggd. Det är iögonfallande att Mirkas närvaro och snabba tillväxt inte lett till fler invånare på orten, vilket tyder på ett behov av strategier för att göra inflyttning mer attraktivt. Rent politiskt är sådant ofta svårt att genomföra, och kanske inte heller ekonomiskt försvarbart, inte minst med tanke på knappa kommunala resurser. Det finns dock möjligheter för landsbygdssamhällen att hantera sådana utmaningar, nämligen genom att det lokala samhället mobiliseras kring olika utvecklingsfrågor. I förlängningen ger ett sådant aktivt samhälle också inflytande i traditionella beslutsfattarener, genom den dynamik som en positiv utveckling för med sig.

För Jeppos del finns det behov av att lära sig att mobilisera. I intervjuerna kommer det fram en del historier om aktiviteter som skapar nya sammanhang, som till exempel en klubb för kvinnor "för att man skulle lära känna varandra". Intervjuerna ger ändå vid handen att föreningsverksamheten, trots att den ännu är omfattande, varit på nedgång under en längre tid. Privata företag verkar också kunna utgöra plattformar för sådant lärande genom företagarsamarbeten, men över lag ger det tillgängliga materialet bilden av att det ännu finns behov av fler plattformar för socialt lärande.

5.2 MAXMO

Platsanknytning

Den faktor som är allra mest framträdande för platsanknytningen i Maxmointervjuerna är närheten till naturen, havet och skärgården, tillsammans med det lugn och den trygghet som en landsbygdsmiljö ger. För vissa har skärgårdsmiljön blivit en del av identiteten genom uppväxten, för inflyttade är naturen och lugnet tilldragande i sig. Intervjuerna visar att liknande tänkesätt finns i alla åldersgrupper:

Min man ville ju gärna ha havsnära boende som han var van med från barnsben ... då blev det Maxmoskären och vi har ju nog trivts jättebra ... för att det är så lugnt och behagligt (yngsta gruppen).

Varför jag ... är kvar på landsbygden så är nog faktiskt lugnet, tryggheten. Man minns ju från egen uppväxt hur det var här på landsbygden och jag tycker att det passar bra åt barnen det också (yngsta gruppen).

Då valde vi riktigt aktivt att vi stannar här, och för mig var nog orsaken naturen, att sedan hade inte vi så hemskt många andra kriterier utan det var det att vi ville bo med sjön (mellangruppen).

Det där ute i naturen är nog A och O att det finns luft och rymd och möjligheter att gå ut, att man skulle ha asfalt så fort du kommer ut, det känns inte som jag ... det ska nog finnas den där möjligheten ... att plocka bär och vara ut på sjön (pensionärsgruppen).

Även familj och sociala gemenskaper nämns som viktiga, något som också är synligt i samtliga åldersgrupper. En faktor som dock skiljer sig mellan åldersgrupperna är arbetets betydelse för platsanknytningen, vilket kommer fram i pensionärsgruppen men knappt alls i de yngre grupperna. En person i pensionärsgruppen berättar till exempel om en gemenskap som företagare på orten, en annan berättar om att viljan att hålla på med "månskensbondandet" på familjens gård varit avgörande för att inte flytta någon annanstans.

Strukturella faktorer

Intervjuerna visar att Maxmo allt mer blivit en by där arbetspendling är den viktigaste utkomstmöjligheten. En del intervjuade lyfter fram arbetsplatser på lokala företag, framför allt i tillverkningsindustrin, men diskussionerna i

grupperna lyfter snarare fram en nödvändighet att endera pendla för arbete eller starta eget företag:

Nu var ju både jag och maken sjukskötare, så det fanns ju inte riktigt arbete för en sjukskötare (yngsta gruppen).

Det finns inte arbetsplatser så det måste finnas möjlighet att pendla (mellangruppen).

Skolade mig till merkonom ... när jag blev färdig så fanns det nog inte något arbete här omkring alls, så jag har kört både till Nykarleby och till Korsholm ... och till Vasa (mellangruppen).

Det var ju som att [börja] köra lastbil eller att bli farmare och jag började köra lastbil" (mellangruppen).

I pensionärsgruppen lyfts det fram att "det är ju mycket enklare att pendla idag då vi har bron", syftande på Öjskatabron som byggdes år 2000, vilken ökade möjligheterna till arbetspendling från skärgårdsdelen avsevärt. Även i intervjuer med kommunala representanter lyfts Maxmos karaktär som boendeort, "vår främsta ... som har de bästa förutsättningarna att vara boendeort för pendling".

Angående de strukturella faktorerna blir dock skillnaden mellan skärgårdsdelen och fastlandet tydlig. Vägarnas dåliga skick påtalas genomgående av de som är bosatta i skärgården och att det påverkar allt från arbetspendling och servicetillgång till företagens förutsättningar att verka. På ett liknande sätt påtalas problemet att servicen stegvis monterats ner i skärgården, medan utbudet ännu är relativt brett i Maxmo kyrkby. Särskilt påtalas barnfamiljens vardag, där minskad service och tillgångar till hobbyer lokalt gör att barnen måste skjutas allt mer och allt längre sträckor och att "det är jättemycket biltid". Skolan i skärgården var nedläggningshotad vid intervju-tillfällena, men de intervjuade påtalade snarare behovet av ett lokalt dagis, då det kräver att barnen skjutas dagligen medan skoltransporter hjälper till att föra skolbarn till skolan.

Ytterligare en strukturell faktor som påtalas återkommande i intervjuerna är tillgången till bostäder särskilt i skärgården, att "det inte finns något att flytta till för till exempel ungdomar". De kommunala representanterna lyfter på samma sätt fram att det är brist på hyreslägenheter. Kommunen lyfter också fram att det satsas på havsnära boende "med garanterad båtplats" och att det visar på det trumfkort Maxmo har för att locka nya bosättare. De kommunala representanterna har samtidigt förståelse för att det behövs ett

lokalt serviceutbud för att platsen ska vara attraktiv, men ställer hoppet till att mer service kommer att komma om invånarantalet ökar.

Social kultur

Kommunala representanter beskriver att det finns en stark sammanhållning i Maxmo, kring kyrkbyn och de föreningar som är aktiva där. I gruppintervjuerna lyfts också sammanhållningen i skärgården fram, särskilt i anknytning till den relativt nygrundade skärgårdsförening som skapar en gemenskap för hela skärgården. Maxmos litenhet i Vörå kommun gör att "det finns en samarbetsattityd" inom Maxmo och att "det löns inte att skapa motsatsförhållanden".

Gruppintervjuerna beskriver på ett liknande sätt en god gemenskap och att det ännu finns talkoanda, även om det blir svårare att få folk att ställa upp. De intervjuade relaterar dock inte detta till någon försvagad gemenskap, utan till den typ av liv som människor lever med allt mindre fritid, att föreningslivet förändrats genom att det finns fler regler att följa och att det numera "direkt behövs pengar" (pensionärsgruppen) när något ska göras. Samtidigt berättar de intervjuade att "vi har fått mycket till stånd" (yngsta gruppen) också under senare år och det räknas upp till exempel ett gym och fibernätets utbyggnad.

En utmärkande faktor i berättelserna om den sociala kulturen i Maxmo är något som eventuellt kan relateras till utvecklingen av arbetspendling och till kommunsammanslagningen med Vörå och Oravais. Vasaregionen lyfts fram som viktig för byns livskraft av flera respondenter. Det berättas också om en slags utvidgning av gemenskapen, dels så att byarna inom Maxmo alltmer får en gemensam identitet, dels till grannbyar utanför Maxmo. De intervjuade i den yngsta gruppen beskriver hur deras barn umgås med vänner på ett betydligt mer vidsträckt område än vad de själva gjort som barn, att gränserna mellan byarna "blivit utsuddade", och att en förklaring är att upptagningsområdet för föreningar blivit större. En annan förklaring kan hittas i att de intervjuade beskriver att "nog är det ju så att Maxmoborna måste hålla ihop" (pensionärsgruppen) och att alla måste dra åt samma håll för att bygden ska överleva.

Sociala möjligheter

Föreningar och deras verksamhet beskrivs som viktiga för att skapa samhörighet. Det berättas om att talkoarbete skapar samhörighet, till exempel genom att ställa upp som ordningsvakt på evenemang eller genom att bygga något tillsammans. Liksom i andra byar lyfts också barnens aktiviteter fram som viktiga, deras hobbyer och skolaktiviteter utgör samlingsplatser och att det skapas en "föräldragemenskap" (mellangruppen). Här beskrivs också i likhet med andra byar fenomenet att det blir ovanligare att hälsa på varandra och att mycket umgänge i stället sköts via sociala medier.

Även angående sociala möjligheter syns en skillnad mellan skärgården och fastlandet. De som bor på fastlandet pekar ut serviceställen som viktiga platser att träffa människor, medan de som bor i skärgården i stället beklagar att byabutiken stängt och att den "skapade ... en gemenskap och gjorde att man lärde känna människor för att det fanns en sådan där naturlig mötesplats i byn" (mellangruppen). Sammanfattningsvis kan det sägas att det verkar finnas sociala möjligheter i Maxmo fortsättningsvis, att föreningslivet har en stark del i det, men att särskilt när det gäller skärgården så verkar möjligheterna minska.

Social learning

De intervjuade beskriver hur brister och behov kan skapa gemenskap:

Att det kan vara svårare till och med i centra, för att där så finns ingenting ... att kämpa för i och med att ... saker finns som per automatik. Men om man måste jobba för någonting ... så är det den där arbetsglädjen tillsammans eller om det är i en by att man jobbar för en simstrand eller någonting så skapar det gemenskapen (mellangruppen).

Det är särskilt framväxten av skärgårdsföreningen som kan beskrivas som en social lärandeprocess. Ursprunget var ett socialt behov: "det är kriser så skapas det samhörighet och gemenskap, för egentligen så [startades föreningen] ju nog av ett uppdämt behov och ett bekymmer för att hurudan service skall vi ha i Maxmo skärgård"

En person i yngsta gruppen beskriver hur de försöker skapa en ny gemenskap mellan byarna i skärgården, att "hela skären är ett". En intervjuad i

mellangruppen menar att "vi har skapat lite en identitet att vi är stolta skär-gårdsbor och hittar en samhörighet kring det". Strategin har uttryckligen varit att "skapa sådana där mötesplatser där man kan träffas", särskilt med tanke på "vi som bara pendlar och de som är hemma på sina företag" (mellangruppen).

Det här är således ett exempel på lokala aktiviteter med målsättningen att lära sig nya samarbetsmönster och skapa nya gemenskaper. Respondenterna beskriver att föreningen, som vid tillfället funnits endast sju år, "gjort mycket för gemenskapen".

5.3 MOLPE

Platsanknytning

Tre faktorer kan sägas vara relativt jämnstarka för platsanknytningen i intervjuerna i Molpe. För det första naturen och i synnerhet närheten till havet, med både de vackra boendemiljöer och fritidssysselsättningar det ger möjlighet till:

Orsaken till varför vi flyttade till Molpe var väl att vårt gemensamma intresse, ... för oss är ju sjöliv och havet som mera religion än hobby (yngsta gruppen).

Då jag går ut här och sätter mig och dricker morgonkaffet, alltså det är livskvalitet, havet skvalpar och fåglarna sjunger ... idag då jag vaknade så lade jag ut näten och så drog jag upp sju sikar och sju abborrar och en gädda (mellangruppen).

Senare blev jag ju pensionär och är mycket glad över varje dag man får stiga upp och kolla ut över sjön ... Det var även viktigt för min man att vi skulle bo nära sjön eftersom han skulle fritidsfiska hela tiden" (pensionärsgruppen).

Den andra faktorn är släktbanden och den anknytning det ger till platsen:

Vi har ... förmånen att ha båda mor- och farföräldrar i byn ... det där nätverket också för barnen att växa upp och ha så nära släktingar som kan stöda en (yngsta gruppen).

Man hade väl den där längtan att man kanske skall få jobba och bo i samma by som man växte upp i (medelgruppen).

På grund av min plikt-känsla och föräldrars och lärares attityder om att stanna kvar i landet så blev det också så. Det blev som riktigt inbakat inom mig att det var så (pensionärsgruppen).

Slakten låg nog bakom allt också, ja. Fastrar och mostrar backade också upp det att nog kan man vara kvar här (pensionärsgruppen).

Här finns en skillnad i att den äldsta gruppen mer lyfter fram en pliktskyldighet att stanna, något som inte syns i de yngre intervjuerna, där det mer pratas om att familjebanden ger en ytterligare morot till att stanna. Den tredje faktorn handlar om föreningsaktiviteten:

[Jag är] föreningsaktiv i Molpe Sjöräddare och det var väl kanske orsaken till att jag hittade till Molpe från första början (yngsta gruppen).

Jag tror att en av orsakerna till att man kanske stannar kvar i byn är att man får vara delaktig ...man kan vara med i många föreningar, man är med i jaktförening, man är i ungdomsföreningen (medelgruppen).

Det var ju som en stor dragningskraft, man ville tillbaka till hembygden. Och så startade vi ju också Molpe motorklubb (medelgruppen).

Annars har vi trivts mycket bra i Molpe och varit föreningsaktiva. Jag har varit ordförande vid Marthaföreningen i många år men också varit med inom ungdomsföreningen. Så, därför stannade vi kvar här (pensionärsgruppen).

Föreningslivets verksamhet verkar ha en viktig funktion för platsanknyttningen i Molpe. Samtidigt ska vi komma ihåg att de som ställer upp på intervjuer med stor sannolikhet är sådana personer som är mer benägna till föreningsaktivitet. I jämförelse mellan byarna är dock beskrivningen av föreningarnas betydelse anmärkningsvärt framträdande i Molpe.

En intressant skillnad mellan åldersgrupperna är att det endast är i den äldsta gruppen som arbetet beskrivs som något som knyter en till platsen.

Strukturella faktorer

Av intervjuerna framgår tydligt att Molpe har förvandlats från ett fiskarsamhälle med huvudsakligen primärproduktion som levebröd till ett samhälle där pendling, boende och annat småföretagande kommit att dominera. "Det är en gigantisk förändring", säger en informant i medelgruppen, "det är inte bara växthus och farmare och fiskare längre". Medan informanterna i de två äldsta grupperna delvis framhåller arbetets betydelse för beslutet att stanna

så nämns det inte alls i den yngsta gruppen, där i stället pendlingsavståndet till Vasa (för både jobb och service) samt tillgången till lokal service kommer fram som avgörande strukturella faktorer:

Orsaken till att vi lämnade kvar i Molpe var att det fanns jobb inom minkfarmerna" (pensionärgruppen).

För min del var det ju det att skulle jag inte ha fått jobbet i Molpe så skulle jag inte ha bott i Molpe (medelgruppen).

Vi flyttade ... ner på en strandtomt ... det var nära till skolan och barnen kunde ta sig ... så det är ju ändå på ett helt bra pendlingsavstånd [till Vasa]" (yngsta gruppen).

Sedan väger ju nog stort in att det finns en skola i byn och jag tänker just den där idylliska bilden av att barnen själva faktiskt kan cykla till skolan från första klass (yngsta gruppen).

Det här visar tydligt det skifte som skett sedan 1980-talet och framåt, och även vilken betydelse den nya Strandvägen fått för Molpe som boendeort. Här lyfter de intervjuade även fram den goda förbindelsen ut i världen fram genom närheten till Vasa flygfält (20 minuter med bil). Det bör tilläggas att då den äldsta gruppen diskuterar dagens läge så erkänner även de betydelsen av samma faktorer, av att servicen finns nära och att det är kort väg in till Vasa, samt den vackra boendemiljön:

Vi har inte så många arbetsplatser i byn ... utan då måste man pendla, och så är det viktigt att den där byn då lockar dem att komma tillbaka och bo. Och det som drar mest idag tror jag så är just det där att vi har skärgården, vi bor nära havet och vi har relativt billiga bostäder ... och många så omvandlar de här gamla [sommarmstugorna] ... till fast boende (medelgruppen).

Jag tror att för att få folk att flytta hit skall man ha bra skola, dagis och fritidsaktiviteter. De kan ju arbeta i staden eller var som helst (pensionärgruppen).

Korsnäs kommun har velat främja inflyttning bland annat genom att göra det lätt att omvandla fritidsboende vid havet till fastboende, vilket informanterna berättar börjar få resultat genom att många nybyggen är på gång vid havet och att befolkningsantalet ökat de senaste årtiondena. Kommunen erbjuder också billiga bostadstomter, medan det är brist på hyresbostäder, vilket även påtalas i intervjuerna. Molpe har en egen lågstadieskola och det berättas av kommunala representanter att det under lång tid funnits en stra-

tegi att ge alla byadelar goda förutsättningar, vilket inte minst omfattar att de små skolorna bibehålls. Skolan är dock relativt liten, och dess roll för lokalsamhällets framtid framhålls av flera informanter med en viss oro:

Någonting som är mycket viktigt för att byn skall fortsätta överleva är att det får fortsätta finnas byskolan och daghemsverksamhet på platsen (yngsta gruppen).

Flyttar skolan så då behöver vi inte heller några bostäder (yngsta gruppen).

Det finns dock även negativa faktorer, särskilt vad gäller det lokala serviceutbudet. Det finns ingen matbutik kvar och bankens öppethållningstider är korta (efter tidpunkten för intervjuerna har banken slutat sin verksamhet i Molpe). Informanterna drar därför slutsatsen att centrumet för service i byn är på väg att flytta till paviljongområdet, särskilt genom Strandmölle-restaurangen och den turismbaserade service som finns där. Även på det här sättet syns således omvandlingen där naturkvalitéer och människors mobilitet får en viktigare roll.

Social kultur

Kommunala representanter lyfter fram två aspekter som kännetecknande för den sociala kulturen i Molpe, dels föreningslivet, dels företagargandan. En tjänsteperson menar att "de har ju alltid varit duktiga på att samarbeta inom byn, och det här med talkoandan och föreningslivet som finns där, det är definitivt en styrka". Angående företagsamheten sägs det att "[d]et finns ju företagsamhet i generna så att säga".

I intervjuerna med lokalbefolkningen är det samma två aspekter som är dominerande. Det lyfts fram att "föreningarna är ju ett stort nav i den här byn och att det finns ändå det här tänket att, just att man samarbetar" (yngsta gruppen). Andra menar på liknande sätt att "vi är jätteduktiga på att ställa upp" (yngsta gruppen) och att "vi har en jättebra sammanhållning i byn ... med talkona" (medelgruppen). En person i pensionärsgruppen spekulerar i varifrån talkoandan kommer:

Föreningslivet i Molpe har nog fått sin början från att folk är födda med ett ansvar. Med ett ansvar så kommer talko. Har man en känsla av ansvar som ... kommit hemifrån från föräldrarna som säger: "Ni skall ha ansvar för er själva och för föreningen" så då uppstår ett talko (pensionärsgruppen).

En inflyttad Molpebo i yngsta gruppen menar att

Den där talkoandan ... är specifikt för Molpe, för i byn där jag är uppväxt så inte fanns det ju något, inte ens i närheten...nog fanns det ungdomslokaler och på det där viset men det var ju som mera ett krig om vem man skulle få inröstat att sitta i styrelsen och vem som skulle göra vad (yngsta gruppen).

Det förklaras hur föreningarna arrangerar aktiviteter och evenemang och på så sätt inkluderar människor: "Man fick komma med där direkt. Ungdomsföreningen ringde en gång till mig och sade att vi skulle behöva en ordningsman hit, är du med? Vill du sälja biljetter?" (Pensionärsgruppen).

Liksom talkoandan beskrivs företagandan också på ett lika påtagligt sätt i intervjuerna. Flera intervjuade lyfter fram företagande som någonting som gör det möjligt att stanna: "bara man är lite driftig och påhittig så kan man skapa sina egna arbetsmöjligheter, du kan nästan jobba i din hemby om du bara tänker till" (yngsta gruppen). Företagandan är också något som smittar av sig:

Det är ganska okej att vara företagare, att det som finns många företagare ... att den och den jobbar ju också som företagare, kanske jag kan också göra det ... det är mera allmänt accepterat, kanske det är lättare på något vis att gå in [för det] (yngsta gruppen)".

En informant i pensionärsgruppen beskriver något som liknar gruppträck då pälsdjursfarmningen var som mest omfattande:

Alla som sade till oss att nog måste ni börja med någon farm. Då lämnar ni här och har något att göra. Men jag brukade säga att nej, jag har mitt jobb och du får ha din farm. Men det kändes nog mer eller mindre som ett tvång (pensionärsgruppen).

En informant menar också att företagandet stöds av lokalsamhället genom att

Man tittar gärna på vad som finns lokalt ... att stödja de verksamheter som finns i byn till exempel finns det en verksamhet där dom säljer barncyklar och man ser inte många andra märken på cyklar i den här byn (yngsta gruppen).

Ett karaktärsdrag som lyfts fram är vad som beskrivs som en envishet och som också relateras till både talko- och företagandan. Det berättas historier om både då kyrkan och paviljongen byggdes:

I den här byn så har man ju kanske den här mentaliteten att ... finns det inte, ja men skapa det själv ... Molpebor anses vara lite envisa och gå sin egen väg och det tror jag genomsyrar väldigt många företagare i byn. Det finns ju ett historiskt exempel. Kyrkan som står i Korsnäs kyrkby lär ju ha varit planerad i Molpe från början men blev flyttad. Då blev Molpeborna så sura så dom byggde en egen (yngsta gruppen).

...att det är ingen som skall komma och berätta åt oss hur det här skall gå till. Vi går vår egen väg (yngsta gruppen).

Det är som de säger om den där envisheten i Molpe så vill de bygga en egen simstrand för de vill ha en egen simstrand. Man har helt enkelt gjort saker och ting själv och det där sitter väl i än" (medelgruppen).

En informant relaterar den här envisheten och egenheten att vilja göra saker på sitt eget sätt till att Molpe historiskt varit relativt avskilt, särskilt på grund av att det:

Fanns ju inte någon väg mellan Molpe och Korsnäs så de flesta skall ... upp ... via Petalax och Korsbäcken om man skall till kyrkan, före den där nya strandvägen blev byggd ... om man tittar geografiskt så alla andra byar var ju kanske 5-6 kilometer från kyrkbyn, men Molpe var lite längre bort ... och därifrån härstammar det där med att vi har varit tvungna att klara oss själva på något vis.

Sociala möjligheter

En negativ faktor för de sociala möjligheterna är att det var vanligare att besöka varandra tidigare, att "gå hem till någon och dricka en kopp kaffe, det händer ju ganska sällan" (yngsta gruppen). "Det är inte bara att fara hem till någon för man kanske inte har så många kvällar i veckan lediga", menar en person i den yngsta gruppen, medan en annan fyller på att "det är ju faktiskt någonting som vi har tappat ... jag tror aldrig vi kommer tillbaka till det där att man börjar gå in till varandra i och med dagens sociala medier".

En annan negativ faktor är att träffpunkterna minskat i takt med att serviceställen försvunnit. Här lyfts särskilt stängningen av matbutiken fram. En person i pensionärsgruppen menar att:

[j]ag tror inte att vi saknar affären i sig på grund av inköpen men mera på grund av gemenskapen som den gav i byn. Det var ett bra ställe att träffa folk på och få småprata med olika folk (pensionärsgruppen).

En kommunal tjänsteperson menar på ett liknande sätt att "[m]ånga har påpekat att de inte längre har den där naturliga samlingspunkten i det vardagliga livet" efter att butiken stängde. Restaurangen Strandmölle nämns som den enda servicepunkt som fungerar som en mötesplats, men de intervjuade beskriver att särskilt äldre personer "kanske inte [har] den kulturen som far ner till restaurangen bara för att dricka en kopp kaffe" (yngsta gruppen).

Den bild informanterna ger är ändå av en by rik på sociala möjligheter. Särskilt handlar det om föreningarnas verksamhet och det nämns att "föreningarna är ju ett stort nav i den här byn" (yngsta gruppen). En person i den yngsta gruppen menar att "dagens utbud av aktiviteter och fritidsintressen" är större för barn och ungdomar än då personen i fråga var barn, då "det roligaste var att cykla runt i byn och leka hemma hos kompisar". En person i medelgruppen beskriver hur "vi valt en annan väg" angående aktiviteter för barn och ungdomar än Korsnäs kyrkby, där "de samlas på Sale-parkeringen". Informanten beskriver hur olika föreningar skapar aktiviteter för barnen, genom "motorklubbar och hockey". Ett annat exempel som nämns är att ungdomsföreningen genom föräldrars aktivitet arrangerar det som kallas "Fia's Inn", ett samlingstillfälle för ungdomar. Informanterna lyfter också fram att ungdomsföreningen överlag gör ett viktigt arbete för att inkludera unga människor i samhället:

Molpe UF har ju nog gjort en stor insats t.ex. för att dra med en massa ungdomar i olika sektioner och det ger ju förstås att de vill stanna kvar i byn och känner att de tillhör något, är man i en stor stad så kanske man blir anonym och har svårt att komma in i någon förening (medelgruppen).

Ungdomsföreningen hade under många år flera större byggprojekt där "vi hade ... till och med tusentals talkotimmar per år" (eldsjälsintervju), vilket den i intervjuade menar stärkte samhörigheten. Ungdomsföreningen beskrivs över lag som den viktigaste föreningen i byn och som en central social företeelse som gör att "man börjar känna folk utanför den egna familjen och i andra generationer" eftersom "det inte i klassiska termer är någon ungdomsförening utan för alla åldrar" (eldsjälsintervju). Särskilt ungdomsföreningens evenemang nämns av flera informanter som viktiga sociala tillfällen, inte bara som besökare, utan också genom att lokalbefolkningen ställer upp som funktionärer.

Informanterna nämner också ungdomsföreningens tradition att "dela ut blomsterkvast till alla nyinflyttade" och att "då har man ju på det sättet fått ett ansikte på de där nya som har flyttat in" (medelgruppen):

Vi brukar med UF sitta och fundera på våra då vi går igenom talko-listor och sådant och funktionärslistor till danserna så brukar vi...jaha, där har det nog kommit något nytt par nu och vi skall nog fråga de där om de skall vara med... Man måste vara väldigt inkluderande och med nyinflyttat folk för att få dem med ... och så att dom känner sig välkomna och delaktiga i samhället (medelgruppen).

Även andra föreningars verksamhet, som Molpe sjöräddare, föräldraföreningar och Marthaföreningen med sin Marthagård nämns som mötesplatser. Det kan därför konstateras att de sociala möjligheterna i Molpe är goda och att de i stor utsträckning är beroende av föreningarnas verksamhet. Ytterligare ett socialt förhållande som lyfts fram är sammanhållningen som det lokala företagslivet ger, med företag som samarbetar och sporrar varandra.

Social learning

Som framgått ovan är Molpe en by med färdigheter att samarbeta. Samtidigt finns det också brister som lokalsamhället skulle kunna reagera på, som bristen på lokal service. Sammantaget beskriver dock informanterna en vana i Molpe att lösa problem gemensamt. En person i pensionärgruppen som tidigare varit aktiv i både ungdomsföreningen och Marthaföreningen beskriver hur den aktiva föreningskulturen stegvis arbetats fram och fått en allt större roll:

De brukar ju säga att Rom inte byggdes på en dag och det är nog något som också skall hållas fram med Molpe. Det Molpe som vi har i dag byggdes heller inte på en dag utan det har uppkommit så småningom (pensionärgruppen).

Det här ger antydningar om en gradvis framväxt av en föreningskultur, som idag verkar tjäna lokalsamhället väl. I den yngsta gruppen beskrivs en färs-kare process där nya sociala sammanhang och samarbeten skapats:

Dagisföreningen sade till Molpe UF att vi ställer upp på lite extra dan-stalko om vi kan få en peng för det ... sedan i något skede så tog då UF över

den där idén, sparade de där pengarna och sökte också stödpengar ... och i slutändan nu så har vi ett utegym som är till för alla ... egentligen är det ju inte ungdomsföreningens uppgift ... men man hade en gemensam idé, man ser till allas bästa och lite kan samarbeta över gränserna.

Det här vittnar om det som den vetenskapliga litteraturen lyfter fram, att det sociala lärandet vidareutvecklar den lokala kapaciteten att vidta åtgärder.

5.4 MUNSALA

Platsanknytning

I likhet med andra byar är faktorer som har att göra med familj, släkt och vänner de allra mest framträdande för platsanknytningen i Munsala. En i den yngsta intervjuade gruppen beskriver det så här: "När jag var färdig studerat så insåg jag att det är bra att vara nära familjen, vännerna och allihop som finns här i närheten". En person i mellangruppen har liknande tankar: "Om jag tänker på samhörigheten här så har vi i generationer bott bredvid varandra och det tycker jag har varit väldigt berikande". Arbetets betydelse för platsanknytningen framkommer också, men framför allt knutet till jordbruket och i synnerhet till pälsdjursnäringen. En person i mellangruppen beskriver anknytningen genom bruket av jorden, vilket även inkluderar övertagandet av bostäder:

Jag är jord- och skogsbrukare ... så det är nog en orsak till att varför man lämnade hit. Det blev aktuellt att jag skulle ta över ett hemman egentligen. Utbildning har jag nog så att jag skulle kunna flytta vart som helst, men man har på något vis rötterna hit och det var ett enkelt beslut så att säga ... Jag har bott i byn hela mitt liv och bor nu i farfar och farmors hus (mellangruppen).

I likhet med Molpe är även närheten till havet betydande, om än inte riktigt i lika stor utsträckning. En person i den äldsta gruppen menar till exempel att "sedan så är det nog många som är havsnära och det är många som vill flytta nära vattnet". Här finns förstås en skillnad i var personerna bor, då Munsala har områden både vid havet och längre upp på land. Över lag syns få skillnader mellan åldersgrupperna, då de nämnda faktorerna går att relatera till platsanknytning i alla grupper.

Strukturella faktorer

Den mest framträdande aspekten vad gäller strukturella faktorer är att de lokala jobben präglas av egenföretag och pälsfarmning. Den yngsta gruppen lyfter fram att arbetstillfällena blivit färre: "Arbetsmöjligheterna i byn har nog minskat under den här tidsperioden från när jag flyttade och fram tills idag. Det som har ökat är egenföretagare och de som skapar sina egna arbetsplatser" (yngsta gruppen).

Till egenföretagare räknas bland annat underleverantörer till pälsdjursnäringen, men det finns också transportföretag, byggfirmor och verkstäder. Mellangruppen var överens om att pälsdjursfarmare och egenföretagare utgör de lokala arbetsplatserna:

Inte skulle det vara någon by utan egenföretagarna eftersom det inte finns någonting annat här kunde man ju nog säga (mellangruppen).

Eftersom det i Munsala har funnits mest pälsdjurfarmare och jordbrukare så har jag inte haft så många jobbplatser att välja på här. ... Det är nästan att man behöver ha ett eget företag eller vara näringsidkad för att jobba här om man inte vill jobba inom jordbruket eller farmnäringen. (mellangruppen).

Många av de intervjuade pendlar för arbetstillfällena, till Mirka i Jeppo, eller till Nykarleby, Jakobstad och Vasa. I eldsjälsoptimistintervjun lyfter respondenten fram att det finns många "sjuusköterskor som pendlar till Vasa", samt att det också finns en del som jobbar på distans. Munsala sägs ha ett väl utbyggt fibernät som möjliggör distansarbete.

Angående lokal service så verkar det finnas en viss acceptans att den monterats ned, även om det förhållandet beskrivs som besvärligt för de äldsta. En intervjuad i den yngsta gruppen framställer det som följer:

Det är ju vi som är i den här åldern som rör på oss och far runt med kort, och inte är så dåliga i skick att man inte kommer hemifrån, lider ju inte av att bo i Munsala. Det är ändå så pass nära till Nykarleby där det finns service. Det är ju förstås de äldre som lider av det och det kommer man ju inte ifrån. Men servicen ändrar ju också och man får beställt hem mat med budbilarna (yngsta gruppen).

De äldre grupperna lyfter fram det som försvunnit, som banker, butiker och skolor också i de mindre byarna. Munsala har ännu en egen lågstadieskola,

men mycket annan service har försvunnit. Särskilt påtaglig verkar bristen på service vara i Sjöbyarna som har längre avstånd till kommuncentrum. I det här sammanhanget lyfts vägarnas tillstånd i Sjöbyarna fram, vilket gör bristen på service mer besvärlig. Det verkas finnas en anpassning till ett minskande serviceutbud, särskilt i Munsala kyrkby som ligger relativt nära Nykarleby centrum, men bristen inverkar mer i Sjöbyarna och på människor som inte är bilburna.

Liksom i övriga byar identifierar de intervjuade ett problem i bostadssituationen genom att nybyggen är dyra samtidigt som deras värde minskar snabbt, vilket försvårar möjligheterna att få lån. Samtidigt lyfter kommunala representanter fram möjligheterna med strandnära boende, som verkar bli alltmer attraktivt. Den bild som framträder av intervjuerna angående de strukturella faktorerna är således en by som allt mindre förlitar sig på egna arbetsplatser utan i stället på boende.

Social kultur

I en intervju med tjänstepersoner i Nykarleby framkommer att Munsala sedan kommunsammanslagningen verkar se sig som en del av en större helhet: "I Munsala, så tar byborna lättare del av stadens allmänna kanaler, sociala kanaler, Facebook, hemsidan, instagram etcetera". Det rent geografiska avståndet till Nykarleby centrum, som är betydligt kortare än till Jeppo, verkar ha genklang också i en större känsla av närhet till nya kommuncentrumet. De kommunala representanterna beskriver också den sociala historien som utmärkande för Munsala, med "ismer från Amerika", det vill säga baptism, socialism, nykterism och så vidare. Socialismens inverkan för den sociala kulturen påtalas i pensionärsgruppen, men nämns inte alls i de yngre grupperna, vilket beskriver hur dess betydelse minskat med åren för att i nuläget vara relativt obetydlig.

Intervjuerna med åldersgrupperna ger en bild av en by med aktiv föreningskultur, med idrottsföreningarna i en särskilt viktig position. De intervjuade menar att det finns samhörighet och att människor ställer upp på talko då det behövs. En intervjuad i mellangruppen menar att "det är faktiskt en grej som jag tycker vi är duktiga på här i byn, när det ordnas någonting så vill nog folk vara med".

Företagsamheten med pålsdjursnäringen i spetsen lyfts också fram som kännetecknande för bygden. Det sägs att det finns "många drivande perso-

ner” och att de utmaningar som pälsdjursnäringens nedgång medför därför kommer att leda till andra verksamheter. Jordbrukarprägeln lever också delvis kvar. En person i mellangruppen beskriver till exempel ungdomar som ”har bondbakgrund ... som är rotat i dem och det är något de vill göra om det bara går”. I jämförelse med grannbyn Jeppo är de här båda karaktärsdragen dock inte lika starkt framträdande i intervjuerna, men de existerar och vittnar om det agrara arvet.

Sociala möjligheter

I likhet med de andra byarna beskriver de intervjuade en förändring i grannsamhörigheten över tid, då ”tidigare var man in till grannens nu som då, både barn och vuxna ... på ett spontant besök, men det ser man inte mycket mera”. De intervjuade beskriver på så sätt att grannar träffas spontant, men inte hemma hos varandra och förklarar det med att tiden går åt till annat, till sociala medier och till barnens hobbyer till exempel. Särskilt barnens hobbyer med idrottsföreningarna i spetsen lyfts genomgående fram som träffpunkter:

Idrotten ger samhörighet och de som har barn i samma åldersgrupp ger också samhörighet (yngsta gruppen).

När man fick barn så hade vi mamma-barngrupper i prästgården som var en utmärkt plats och tillfälle för att träffa andra bybor, men också via knatteverksamheten som fanns på idrottsplanen och skidkul (mellangruppen).

Munsala idrottsplan ... i princip kommer alla barnfamiljer hit ... det är ungefär frågan om 60 barn som samlas varje tisdagskväll, både på sommaren och vintern (pensionärsgruppen).

En person i mellangruppen tänker tillbaka på sin ungdom på 1970- och 1980-talen och menar att utbudet åt ungdomar är detsamma, ”kanske ännu lite mer idag”.

Aktiviteter för vuxna nämns också som mötesplatser, ungdomsföreningens verksamhet, brandkårsverksamheten, Munsala byråd, Marthaföreningar, jaktlag och inte minst Munsalagården, som av många beskrivs som den centrala mötespunkten i Munsala. Evenemang som midvinterfester, jul- och sommarmarknader och söndagsluncher räknas upp i eldsjälintervjun som viktiga tillfällen att träffas. Föreningarnas verksamhet beskrivs som att ha ”jättestor betydelse” särskilt som samlingspunkter då mycket av servicen

försvunnit. Samhörighet genom religiösa samfund finns också kvar, som Jehovas vittnen och baptister, liksom den lutherska kyrkans verksamhet.

Sjöbyarna och Pensala har inga egna skolor längre, men skolan i Munsala nämns som en viktig samlingspunkt, och ett gym har byggts i anslutning till skolan. Samtidigt lyfts också problemet med minskad service fram, att träffpunkter försvinner. Munsala saknar till exempel egen matbutik. En person i mellangruppen beskriver hur de egna träffpunkterna med andra försvunnit då barnen blivit vuxna. Berras, som var nedläggningshotad vid tiden för intervjuerna och som senare också kom att stänga, lyfts fram som en viktig plats:

Allt som tas bort motverkar ju nog samhörigheten och det är självklart ... Vi har ju affärsverksamheten med Berras i byn som har samlat kanske mest herremän i olika åldersgrupper, men de träffas där och funderar över det ena och det andra och det fungerar som en social träffpunkt för många (mellangruppen).

Eventuellt att också Berras går bort. Det är nog en sak som kommer att påverka en hel del, tror jag. Det är där den sista samlingspunkten på något sätt, förutom Munsalagården då (mellangruppen).

Social learning

Som vi har sett har Munsala upplevt att den lokala servicen monterats ner och samlingspunkter försvunnit. En sådan utveckling kan bli ett tillfälle då ett lokalt samhälle reagerar, vilket delvis verkar ha skett i Munsala. En person i mellangruppen beskriver en reaktion "när saker stänger ner", att:

Det på senare tid har blivit mera samhörighet bland byborna och man försöker tillsammans hålla kvar det som går. Kanske även att man försöker mera tillsammans få något nytt till stånd som till exempel.

Ett exempel som fler intervjuade lyfter fram är insatsen att rädda Munsalagården, som var i dåligt skick och rivningshotad. Personer i mellangruppen berättar:

Munsala gården ... När det riktigt blev toppaktuellt så samlades vi bybor för att kämpa för den och för att hålla den kvar. På det viset tycker jag att vi har svetsats mera samman och det är en jättebra sak. Vart efter de stänger ner saker så försöker vi ändå kämpa för att hålla någonting kvar här (mellangruppen).

Då när det var aktuellt med Munsalagården, så samlade vi byborna där och brainstormade. Det framkom jättemånga olika idéer och önskemål om vad man ville ha i Munsala. En del var realistiska och en del var mindre realistiska. Men just någonting sådant att man brainstormar igen, det ger nog en hel del och på det viset så fick vi också olika saker hit till byn (mellangruppen).

Det här är ett typexempel på en process där ett hot eller en brist verkat mobiliserande och fått en starkare social sammanhållning som biprodukt.

5.5 TERJÄRV

Platsanknytning

Naturen verkar spela en viktig roll för Terjärvbornas platsanknytning. Det kuperade landskapet kring sjön är attraktivt och det finns gott om möjligheter för promenader och att röra sig i naturen, och landsbygds miljön upplevs som attraktiv. Så här berättar informanterna:

Just då man far ut och ... går längs stranden där ... man känner riktigt tacksamhet att få bo här" (yngsta gruppen).

Det är alltid då man far på lenkki eller någonting eller ser ut över Hemsjön, så det är nog något som är för mig som väldigt så där att jäklar vad bra att man faktiskt stannade här" (medelgruppen).

Så här mera på personnivå så tycker jag om naturen i Terjärv. Alla som kommer hit säger också att det är så fint i Terjärv. Vi har många sjöar och det finns många skogsstigar som man kan gå på" (pensionärsgruppen).

Även familj och vänner är framträdande i intervjuerna. En intervjuad i den yngsta gruppen berättar att bli förälder gjorde att "risken minskade till noll att jag skulle flytta bort någonstans" och att "vi vill ha ett barn som skall födas upp på en ort som är ett lugnt och bra ställe". En annan person i den yngsta gruppen berättar att orsaken att stanna:

Är ju nog helt enkelt för att jag har trivts så bra att bo här och min mamma bor kvar här och hans [makens] föräldrar bor kvar här, att det har varit tryggt med socialt skydd och man känner allihopa och det är fin natur här och många kompisar (yngsta gruppen).

En person i mellangruppen menar på liknande sätt att "vi byggde där nära min familj ... vi tänkte lite på framtiden med barn och ... att vi har ett nätverk runt oss", och en annan säger att "det är ju så många fördelar ... det här med tryggheten". En del av tryggheten och därmed även platsanknytningen tycks även bestå av det rika lokala serviceutbudet, som flera intervjuade lyfter fram som exceptionellt för en landsbygdsort. En inflyttad familj beskriver till exempel skolan som avgörande: "vi hade ett barn då vi flyttade och det var jätteviktigt att skolan är nära och att det är tryggt".

En faktor som lyfts fram av flera informanter är idrottsföreningarnas betydelse för platsanknytningen, så till den grad att det avgjort beslutet att stanna:

Vi har spelat i samma fotbollslag samtidigt, och ishockey, så det hade nog en stark dragningskraft just den här gemenskapen där och att man ändå ville stanna kvar (medelgruppen).

Det som kanske gjorde att jag började trivas här var att jag spelade fotboll (pensionärsgruppen).

För en person trumfades den lokala gemenskapen och idrottsföreningarna i synnerhet till och med arbetsplatsens belägenhet:

Beslutet att flytta hit betydde för mig personligen att min arbetsresa blev mycket längre än vad jag då hade tidigare, så att det som var utmärkande för orten och byn då så ...ett sug hit då...och till den här klubben och idrotten som finns här i byn.

Strukturella faktorer

Företagsamheten och det goda utbudet på lokala arbetsplatser nämns av flera intervjuade som en avgörande faktor för att de valt att bosätta sig i Terjärv. Att företagande ses som en reell möjlighet för många syns också i fokusgruppsintervjuerna, där många lyfter fram att Terjärv är en bra plats att starta företag på:

Det är många som har vågat satsa. Vi har till exempel flera som har startat elfirmor och sen är det nån som har startat en bilverkstad. Transportföretag har vi och ... för några år sedan var det en som startade en reklamfirma (eldsjälsintervju).

Terjärv erbjuder arbetsplatser även för högre utbildade och möjliggör på så sätt för vissa att komma tillbaka efter studierna. En person i mellan-

gruppen beskriver arbetsplatsen i Terjärv som en möjlighet att utnyttja sin utbildning och samtidigt behålla de sociala banden till hemmiljön:

När jag blev klar från Hanken (Handelshögskolan) så var det ju nog att jag skulle ut i vida världen och jobba och pröva vingarna och sådant, men sedan samtidigt ... det hade nog en stark dragningskraft just den här gemenskapen ... just före jag blev klar på Hanken så ringde då [arbetsgivaren] och frågade mig om jag skulle vara intresserad av att börja jobba på Minimaid då och där ingick då lite resande runt om i Europa och så, så det lät väldigt intressant ... just det här då att fortsättningsvis inte behöva slita upp rötterna (mellangruppen).

Samtidigt förklarar en kommunrepresentant att det är "ganska typiska manliga branscher och yrken" hos företagen i Terjärv, vilket gör att den andra parten i familjen ofta tvingas pendla, många gånger till Karleby och Jakobstad. Här visar sig Terjärvs perifera belägenhet: då beslutet att stanna omfattar hela familjen kan valet falla på mer centralt belägna platser.

Terjärv har dock ett trumfkort också i tillgången till lokal service. Det finns ett rikt utbud av butiker, och även en del kommunal service. Respondenterna lyfter särskilt fram ishockey- och fotbollshallarna, som byggts av föreningar. Avstånden till kommuncentrum och större tätorter ger här en fördel i att det finns ett större behov av lokal service, men samtidigt ger det också en sårbarhet till att service dras in, som bland annat lyfts fram i eldsjälsintervjun: "vad tar dom bort till näst? Får vi ha kvar tandläkaren? ... det tror jag spelar en roll, speciellt om man tänker på sådana som vill kanske flytta till Terjärv".

Intervjuade kommunala representanter lyfter fram bostadsbristen i Terjärv som en utmaning för framtiden. Det finns en brist på lokal arbetskraft, vilket ställer krav på att det finns bostäder för inflyttare. Kommunen bygger radhus via sitt bostadsbolag, men de kommunala representanterna lyfter samtidigt fram att "när man en gång bor på landet så är det ju många som kanske inte vill bo så nära varandra", vilket ställer krav på att det också finns egnahemshus och möjligheter för nya bosättare att bygga hus. Liksom i de andra studerade byarna finns också den problematiska situationen att värdet på nybyggda fastigheten snabbt placerar sig under dess byggkostnad, vilket försvårar lån.

Social kultur

Kommunala representanter lyfter fram Terjärv som "en företagabygd", och att byn präglats av hemvändande Amerika- och Sverigeemigranter som tagit innovationer med sig hem. Det här är en kvalitet som återkommer i alla intervjuer, med omdömen som att Terjärv har "företagaranda" och en "företagarkultur", att egenföretagande ses som en reell möjlighet för många och att företagarendan varit viktig för att göra Terjärv till en attraktiv boplats. En person i yngsta gruppen beskriver hur det bottnar i en känsla av att "man måste ordna allting själv ... inte är det någon som ställer till åt oss".

En annan och relaterad faktor som kommer fram genomgående i intervjuerna är en känsla av stolthet över det byn har att erbjuda, vilket leder till en vilja att stödja lokala företag:

Vi är väldigt stolta att ha ... att det finns i byn ... det är ju roligt när man har någon på besök eller något så kan man säga vi har de här, att ni kan fara antingen dit eller dit" (yngsta gruppen).

Jag tror nog att byborna är lojala och använder lokala företagens tjänster ... åtminstone om jag tänker själv vad jag använder så nog ser jag först vad vi har i vår by och så söker jag det utifrån om inte det finns här (medelgruppen).

Företagandet ses inte bara som ett sätt att tjäna sitt uppehälle, utan också ett sätt att bidra till hembygden:

Nog tror jag att vi mycket tänker om det gynnar byn det som vi gör. Den där vägen tror jag nog att många har tänkt också. Just då man börjar med någonting, inte bara det där att här skall jag ta pengarna och fara, utan det skall komma hit också" (yngsta gruppen).

Man har velat hålla den här arbetsplatsen på landsbygden, att om man skulle vara riktigt modern och nytänkande då så kanske man tänker att man flyttar det till lämpligare ställen, närmare en stor stad eller någon större metropol (yngsta gruppen).

Intervjuerna tecknar på det sättet en bild av en lokal stolthet, en lojalitet mot hembyn som ger motivation till både egenföretagande och att också företag arbetar för bygden:

Alla har sagt så och delat ut olika klädesplagg där det står att Terjärv är bäst i världen redan från lågstadieåldern. Så nog tar det väl (medelgruppen),

det är nog ... sådan där lojalitet, och att kanske hjälpa varandra. Vi har en speciell mentalitet ... jag tror nog att det har mycket att göra med att det finns så mycket företagare ... där har nog folket betytt mycket också för att det finns som dom här företagen här (medelgruppen).

Intervjuerna i Terjärv ger på så sätt en bild av ett samhälle med stark egen identitet, där även föreningslivet är aktivt. En kommunal tjänsteperson menar att "det är ganska utmärkande att många är väldigt aktiva inom någon föreningsverksamhet". Det här tyder på en stark sammanhållning och vana att arbeta för gemensamma mål.

Sociala möjligheter

Intervjuerna lyfter fram det stora antalet servicepunkter som finns i Terjärv, särskilt olika typer av butiker, gym, restaurang och en lågstadieskola. Också föreningarnas aktiviteter och fastigheter nämns som viktiga mötesplatser. Här måste särskilt idrottsföreningarna lyftas fram, men det finns även aktiva orkestrar och körer, ungdoms- och pensionärsföreningar och byaföreningar bland mycket annat. En kommunal tjänsteperson beskriver att "det finns många aktiva föreningar och folk är med och man gör mycket på talko". En negativ aspekt som lyfts fram av vissa intervjuade är att föreningslivet är starkt fokuserat på fotboll och ishockey, och att det är lång väg att skjutsa barnen till andra aktiviteter, som till exempel ridning, och att det finns risk att de som inte är intresserade av idrott därmed hamnar lite på sidan av den större gemenskapen.

Vi kan konstatera att det finns en mångfald av platser och tillfällen att träffas i vardagen. Intervjuade som flyttat in menar också att det varit enkelt att träffa nya bekanta. En i pensionärsgruppen berättar att föreningslivet varit viktigt, och att "alla hälsade på mig fast de inte kände mig", och en person i mellangruppen menar på samma sätt att "när vi flyttade hit fick vi vänner ganska direkt" genom föreningsverksamhet och att "alla var så vänliga och tog emot oss jättebra". I intervjuerna beskrivs ungdomsföreningens och idrottsföreningens verksamhet som viktiga också för företagsamheten i Terjärv:

En sak som jag tror att är betydelsefull är till exempel de olika ungdomsverksamheterna och deras lokaler. De har verkligen varit framåtverkande. På samma sätt har även idrottsföreningarna varit det också med tanke på att de har byggt ishallen (pensionärsgruppen).

Samtidigt lyfts också en negativ utveckling fram, i likhet med övriga byar. Tidigare "var [det] som mer vanligt att man ... besökte varandra ... men att nu är det via dom här föreningarna" (medelgruppen). En annan person menar att sammanhållningen blivit sämre "och jag tror att ... smarttelefon och sociala medier är boven i frågan" (medelgruppen), och att även talkoandan minskat över tid. I eldsjälsointervjun lyfts likaså en minskad talkoanda fram, med en spekulering att det har att göra med att "folk är mer stressade nu och har mera att göra" och att gemenskapen:

Finns inom fotbollen eller gemenskapen när du är på marthamöte ... men att de finns inget liksom för alla bybor på samma gång ... Jag skulle säga att de fanns tidigare ... det fanns mera ... jippon ... byaföreningarna ordnade byafester, sommarfester, julmiddagar.

I den yngsta gruppen uttrycker informanterna på ett liknande sätt att den här typen av byafester minskat och att de gärna skulle se att någon orkade arrangera sådana igen. Informanterna berättar också om servicepunkter som dras in och att de minskar på samlingsplatserna. En informant i yngsta gruppen lyfter till exempel fram att den lokala kommunala hälsovårdsmottagningen dragits in och att det är en negativ sak för särskilt de äldres samhörighet, medan personer i pensionärsgruppen pekar på att indragandet av skolor och annan kommunal service i de mindre byarna. Vi kan således konstatera att det verkar finnas gott om sociala möjligheter i Terjärv, men att byborna upplevt en viss försämring över tid.

Social learning

I Terjärvintervjuerna framgår ingen särskild utvecklingsprocess eller aktivitet som lett till nya samarbeten. En del service har lagts ner, men i intervjuerna framgår inte något exempel där det skulle ha lett till nytt samarbete. Terjärv har det relativt väl ställt med utbudet av lokal service i jämförelse med de andra fallstudierna, vilket kan förklara att några större omställningsaktiviteter inte lyfts fram. Däremot lyfts idrottsarenorna fram som byggda av föreningarna, vilket är ett prov på att det finns en vana att arbeta för gemensamma mål i Terjärv.

Intervjuerna beskriver ett lokalt samhälle där entreprenörskapsanda och gemensamma processer är en del av vardagen, och det hänvisas till en stolthet för och lojalitet till hembygden som förklaring till att det är så.

Att lära sig att arbeta gemensamt har liksom andra ställen på landsbygden sin utgångspunkt i det gamla agrara samhället, men Terjärv har lyckats ta vidare den kunskapen genom moderniseringen. En del av förklaringen kan vara det relativt perifera läget, vilket gjort att det fortsättningsvis finns samlingsplatser lokalt.

5.6 INVANDRARE I DE ÖSTERBOTTNISKA BYARNA

De studerade byarnas karaktär vad gäller immigranter liknar varandra över lag, även om det också finns variationer. Invandringen i de flesta av byarna domineras av arbetskraftsinvandring. I Jeppo handlar det om arbetskraft till jordbruksnäringar, främst svinfarmer, där många ukrainare fått jobb (innan kriget bröt ut). I Munsala är det pälsdjursnäringen som anställt arbetskraft, främst från länder i östra Europa. I Terjärv är det industriföretagen som stått för den största andelen anställningar, även där i huvudsak från östra Europa. I Maxmo är inflyttningen mer mångsidig. Molpe särskiljer sig genom att invandrare inte dominerats av arbetskraftsinflyttning utan genom en grupp flyktingar från Myanmar.

Analysen av invandrarnas stannande kommer att utgå från beskrivningen av stannande över lag i byarna, och de skillnader som invandrarna uppvisar kommer att härledas från de sex faktorer för stannande som identifierades i avsnittet om invandrades stannande i tidigare forskning. De sex faktorerna var följande: 1) arbetsmöjligheter, 2) regelverk, särskilt angående framtidsutsikter för att stanna, 3) landsbygdens kvalitet som boendemiljö, inklusive landskap, natur, trygghet, lugn och ro, 4) sociala kontakter, 5) familjeförhållanden, specifikt förekomst av barn i familjen och 6) lokal social segmentering.

En viktig faktor som inte omfattas av de sex indikatorerna är strukturella faktorer utöver arbetsmöjligheter. Här kan det i korthet konstateras att invandrarna inte skiljer sig åt från den övriga befolkningen: tillgången till service och infrastruktur (särskilt vägar) beskrivs mer eller mindre identiskt av invandrarna. Angående de andra faktorerna finns både stora likheter och skillnader till den övriga befolkningen, vilket vi ska se närmare på i det följande.

Arbetskraftsinvandring är den dominerande orsaken till invandring till Finland (Migrationsverket 2021), och här är den österbottniska landsbygden inget undantag. Det här är även synligt i intervjuerna, där de allra flesta uppges 1) arbetsmöjligheter som orsak för inflyttning. Det finns personer som

flyttat till byarna på grund av arbete i primärnärings- och industri på orten, men även sådana som pendlar till Vasa och valt att bosätta sig i byn av andra anledningar. Vissa personer beskriver det fenomen som beskrivits i tidigare forskning, att redan anställda invandrare ger tips om ny arbetskraft från sina hemländer, vilket bidrar till fenomenet att den invandrade arbetskraften ofta återfinns i endast en eller ett fåtal branscher i landsbygdsorter och att vi ser specifika grupper av invandrare i våra fallstudier.

Ett fåtal av de intervjuade invandrarna har startat egna företag, endera som huvudsyssla eller som biinkomstkälla till en anställning. På en direkt fråga om företagande ses som en möjlighet så är de intervjuade överlag positiva, men då de flesta inte haft problem att hitta jobb har det inte varit ett alternativ som behövt realiseras. På en mer anekdotisk nivå är det intressant att notera att invandrarna i den företagervänliga byn Molpe visar störst entusiasm för företagande.

En faktor som återkommande lyfts fram är förhållandet mellan utbildning, språkkunskaper och möjligheten att få jobb, vilket i många fall gäller den kvinnliga inflyttade partnern till en person som fått jobb inom industri eller primärnärings- och servicebranscher. Det konstateras att det ibland kan vara svårt att hitta jobb enligt sitt yrke på landsbygden, men att det samtidigt är så att "om man vill arbeta så hittar man en arbetsplats" (Jeppoinvandrare). En person lyfter fram att mer typiska arbetsplatser för kvinnor på landsbygden är inom vården, och att det inte passar alla. Här syns även en skillnad mellan byarna, där invandrare i byar som erbjuder bättre möjlighet till pendling, särskilt Molpe och Maxmo, inte beskriver begränsningarna i arbetsplatsutbudet på samma sätt som i till exempel Terjärv där de lokala arbetsplatserna har större betydelse.

De som intervjuats har valt att stanna på landsbygden, vilket förklarar att det går att se en acceptans för regelverk och normer som ter sig besvärliga, till exempel att utländska utbildningar inte accepteras i det finska systemet och att det krävs att gå en ny finsk utbildning samt att lära sig språk för att ha möjlighet att få mer kvalificerade jobb. En person i Terjärvgruppen förklarar:

Vår utbildning duger inte här. Som till exempel jag som har varit barnträdgårdsledare, jag har inte jobbat som det, men jag har studerat till det i 3 år i [hemlandet] ... Till en början så tänkte jag om jag skulle vara en dagmamma, men det går inte eftersom man måste studera till det. Samma sak är det om man vill vara en sjuksköterska. ... Om man vill jobba med något

som är mer intressant eller med bättre betalt, så måste man studera. På det sättet är Finland också bra eftersom man kan lära sig vid olika åldrar och det är något som inte finns i praktiken i våra länder.

Vi kan här se en acceptans för systemets logik, och även en uppskattning för det, men samtidigt beskriver många av de intervjuade det som en stor börda att tvingas studera något som de redan har studerat i hemlandet. En person beskriver att "reglerna i Finland blir bara stramare och stramare", vilket ökar "bristen på arbetskraft i specialyrken ... så att för folk som kommer hit hamnar att jobba som städare för att de inte orkar med papperskriget" (Terjärvinvandrare).

Här närmar vi oss således nästa faktor, det vill säga 2) regelverket och hur det påverkar möjligheterna att stanna. En del intervjuade berättar om utdragna processer också gällande andra saker, till exempel när det gäller högskolors behandling av studier i hemlandet som verkar som en broms för att få börja studera, eller när det gäller uppehållstillstånd genom familjeåterförening. Någon annan nämner samtidigt fördelen med att vara EU-medborgare för tillståndsprocesser. I övrigt är dock materialet för tunt för att dra några slutsatser om hur regelverket inverkar på viljan att stanna på landsbygden. Det finns dock inget i materialet som motsäger slutsatser i tidigare forskning, som säger att regelverket spelar stor betydelse för integrationen och därmed också för möjligheten att stanna.

Vi kan konstatera att arbetsmöjligheter, med regelverk som en medverkande ingrediens, har varit en avgörande faktor för invandrarnas beslut att välja landsbygden som boplats. Intervjuerna visar samtidigt att två andra faktorer har en än större betydelse för beslutet att stanna, nämligen landsbygdens kvaliteter som boendemiljö samt sociala kontakter.

Angående 3) landsbygdens kvaliteter så beskrivs de genomgående av de svarande som avgörande för beslutet att stanna. I stor utsträckning är beskrivningarna liknande som hos befolkningen i övrigt. Landsbygdens kvaliteter sägs i stor utsträckning bestå av närheten till naturen, lugn och ro och trygghet. Naturens kvaliteter tillsammans med möjligheter till aktiviteter lyfts fram:

Det fanns jättestora svampar och bär och man hamnade [som] i en saga, vi som hade bott i en stor stad i [hemlandet] med 1 miljoner invånare (Terjärvinvandrare).

Tidigare var vi i centrum i Vasa. Vi hyrde då lägenhet. Den var också fin och bra, men mycket ljud i centrum. Därför, här vid sjön då, [det är] bättre

här ... och du kan göra ganska många aktiviteter; skida och fotboll och segling, kajak, springa, allt möjligt (Maxmoinvandrare).

Vi bodde i Vasa men vi var på många resor till cottage och bastu och så jag sade att Finland är riktigt bra, men Vasa är lite tråkigt, att jag kan bo i Finland men jag vill ha en strandtomt och en cottage life (Maxmoinvandrare).

Bygga, jobba på olika sätt som det inte går om man bor i stan, om man ska göra mycket olika saker som i trädgårdslandet som vi har, vi bygger och sågar, med traktor och fullt med allt sånt. Det går inte om man bor i stan (Molpeinvandrare).

Många av respondenterna har barn och uppskattar därför landsbygdsmiljön:

Man har nära till naturen och också för barnen att de kan röra sig fritt ute och sådant (Munsalainvandrare).

Jag lämnade här på grund av mina barn för att Terjärv är en säker plats (Terjärvinvandrare).

För vår del var det nog ett medvetet val för att vi är båda uppväxta på landsbygden. Så, när vi fick barn och de var små, vi har bott i Vasa ... men vi ville flytta till landet, till en liten by där vi ansåg att är den bästa miljön för små barn att växa upp i (Jeppoinvandrare).

Barnen bara går och cyklar [till skolan] ... Man behöver inte skjutsa och så. Det är jättebekvämt. Och man kan leka på gården också, med snö och annat. Mycket bra skyddsvägar har vi också (Maxmoinvandrare).

Citaten ger också antydningar om att individernas bakgrund spelar roll. De som vuxit upp på landsbygden är mer benägna att aktivt söka sig dit, men vi ser också exempel på motsatsen, att tidigare storstadsbor lär sig uppskatta närheten till naturen då de genom arbetet hamnat på en sådan plats. En uppväxt på landsbygden visar sig också i inställningen hos flyktingarna som kom till Molpe från ett landsbygdsområde i Myanmar. Dessa representanter berättar om hur just närheten till naturen varit en avgörande faktor för att stanna i Molpe.

Den andra avgörande faktorn är vikten av 4) sociala relationer. Här skiljer sig inte invandrare från andra inflyttare till landsbygdsbyar, men en kulturell skillnad kan vara en faktor som spelar in. Att känna sig välkommen och bli en del av ett socialt sammanhang är viktigt för beslutet att stanna, som en invandrare från Terjärv berättar:

De hjälpte oss mycket i början fastän vi inte sökte asyl eller att vi inte var fattiga, men vi måste stanna kvar för att vänta på ett beslut. Folk försökte verkligen hjälpa oss under den tiden och vi fick se hurudana människor det är som bor här. För mig var det väldigt viktigt att de var sociala och positiva och jag insåg att de var som en stor familj som bor i Terjärv ... jag ville vara med (Terjärvinvandrare).

En intervjuad från Jeppo beskriver sociala kontakter som en viktig del av trivseln:

Vi skall nog fortsätta att bo här i Jeppo för att vi trivs jättebra. Vi har många bekanta och vänner här i Jeppo och vår flicka har fått jättemånga bekanta och kompisar, så vi trivs alla här. I [hemlandet] har jag bott ganska länge i en storstad, men inte kan jag säga att jag trivdes där. Det som passar mig bäst är nog en liten ort (Jeppoinvandrare).

En annan invandrare från Terjärv, som tidigare bott i en stad i Finland, berättar hur social öppenhet var en viktig faktor för beslutet att stanna:

Men folk bara hälsade på en och gick vidare [på den andra orten] ... det var svårt att ha kompisar där. Här i Terjärv kan jag gå in i en butik för att träffa och prata med andra.

Det lyfts dock även fram problem, att den finländska kulturen inte är socialt öppen och att det kan vara svårt för personer från andra kulturer att bli en del av den lokala gemenskapen:

In the [home country] you talk with your neighbours so much, and here in the village ... you don't talk so much, not like in other countries where you can go to someone's door and knock on it to have a chat. In Finland it is so different, and you are more quiet and just say hello and goodbye (Munsalainvandrare).

Andra lyfter fram liknande förhållanden, men menar samtidigt att de små samhällena på landsbygden kan vara till fördel för en inflyttare:

Vi kommer ju från olika kulturer och ställen, så det tar sin tid att slippa in och öppna upp dig så andra folk ska börja känna en ... men för att hålla ihop med varandra så är det lättare i små samhällen, så jag försöker samarbeta med olika föreningar ... det går mycket lättare att man blir en del av dem (Molpeinvandrare).

En intressant reflektion av en intervjuad är att människor på landsbygden i Österbotten behöver samlas kring en aktivitet, att bara träffas och samtala öppnar inte upp de sociala spärarna:

Back home it's just I pour a cup of coffee and we chat, here you need to have to have an activity, a common interest, it's the task-orientation, very strong (Maxmoinvandrare).

I Terjärv beskrivs idrotten som en viktig social plattform för både barn och vuxna, men samtidigt visar sig landsbygdens begränsningar i en kommentar om att utbudet kan exkludera vissa ungdomar, för "barn som inte är intresserade i fotboll eller ishockey blir lämnade utanför". På det här sättet visar sig förekomsten av barn i familjen vara en social inkörspport för många invandrare, på samma sätt som vi såg i intervjuerna med den övriga befolkningen:

Via barnen som går runt på olika aktiviteter som till exempel knatte så träffar man ju folk. Så då kommer man ju med i gemenskapen på ett sätt eller till exempel via skidningen här på skidspåre (Munsalainvandrare).

så började jag vara med barnen i församlingens mamma-barn-grupp. Där var vi kanske tio femton mammor med barn i samma ålder och därifrån kom den första kontakten till byborna (Jeppoinvandrare).

I had three kids in [school] and around barnen var det mycket aktivitet, så jag har träffat mycket folk därifrån (Maxmoinvandrare).

Beskrivningar av 6) social segmentering är inte direkt synliga i intervjuerna, men det finns antydningar på mekanismer som kan få ett sådant resultat. Små landsbygdssamhällen erbjuder starka gemenskaper som uppskattas av de som blir en del av dem, men det är också något som även kan verka uteslutande. Varje by har sin särskilda karaktär och därmed även särskilda vägar in i de sociala gemenskaperna. I Terjärv har till exempel idrotten en sådan position, och om individerna inte är intresserade av just den aktiviteten, eller annars inte får tillträde, finns risken att inte integreras i lokalsamhällets sociala gemenskap. En intervjuad från Terjärv berättar:

Eftersom allihop känner varandra och man hamnar med inne i gänget och man skapar kontakterna så hjälper det till. Men å andra sidan om man inte kommer med i gänget till exempel via fotbollen eller någonting annat så hamnar man ganska fort utanför för att man inte har någonting gemensamt då. Så det finns två sidor till det hela.

De sociala gemenskaperna beskrivs som ibland svåra att komma in i för att "alla känner varandra sedan många år ... det är som en stor familj". En annan lyfter fram ett ointresse för den egna kulturen och att det är något som kan hindra att känna sig accepterad i lokalsamhället:

Du vill berätta och dela med dig av din kultur eller av din tradition, det accepteras inte riktigt bra, inte av allihopa, bara några är intresserade. Man borde blanda folken och acceptera varandra, du skall lära mig och jag skall lära dig och det går snabbt att acceptera varandra. ... men våra vänner eller våra kompisar accepterar inte så mycket från oss. Det här är lite svårt.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att invandrares beslut att stanna på många sätt liknar den övriga befolkningens, men att det finns skillnader som huvudsakligen relaterar till kulturella barriärer och försvärande regelverk. Arbete är en viktig inkörsport till landsbygdssamhällena, men landsbygdens kvaliteter och de sociala relationerna är än viktigare för beslutet att stanna. Barn gör att invandrarfamiljer på ett naturligt sätt blir en del av lokala aktiviteter och på så sätt finner en plats i de sociala nätverken. En slutsats som kan dras är att sociala möjligheter, som de beskrivits ovan, behövs lika mycket om inte än mer då det gäller invandrare, och att det kan finnas skäl för både kommuner och lokala samhällen att skapa sådana där lokalbefolkningen och invandrare kan mötas.

5.7 SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Sammantaget ser vi både likheter och skillnader mellan byarna, och likaledes mellan de olika åldersgrupperna. Angående *platsanknytning* så är familj och sociala nätverk genomgående en starkt påverkande faktor för stannande. Likaså är närheten till naturen viktig i alla byar och alla åldrar, liksom det utrymme, frihetskänsla och lugn och ro som landsbygdsmiljön erbjuder. Havets betydelse är framträdande i de intervjuades beskrivningar i de havsnära bosättningarna. Det här är faktorer som tidigare forskning också identifierat som viktiga för platsanknytningen och som vi kan konstatera att våra informanter lyfter fram som avgörande också för deras beslut att stanna. Det här bekräftar på så sätt slutsatserna i tidigare forskning att platsanknytning har en viktig roll att spela för beslutet att stanna.

En intressant aspekt som berörts mycket litet i tidigare forskning är arbetets betydelse för platsanknytningen. Det här syns framför allt i den äldsta

gruppen, som i större utsträckning innehaft arbeten i hembyn och inom primärnärningar. Ett undantag där även ungdomar beskriver arbetets betydelse för platsanknytningen är Jeppo, som har en hel del lokala arbetsplatser kvar inom både industri och jordbruk. Eventuellt är det så att arbetets roll för platsanknytningen är särskilt framträdande på landsbygden, då det ligger närmare till hands att identifiera sig med och känna stolthet för den lokala industrin i ett litet samhälle. Arbetet har således en dubbel betydelse för stannandet, både för att få utkomst och för att det skapar en starkare platsanknytning. Byar som utvecklas till pendlingsområden med vackra boendemiljöer tappar på så sätt en dimension av stannandets dynamik – ett lokalt näringsliv verkar kunna ge en alldeles egen vitalitet åt lokalsamhället.

Samtidigt ska vi komma ihåg den helt dominerande roll som pendlingen har haft för våra fallstudier: de byar som ser den bästa befolkningsutvecklingen, Maxmo och Molpe, är inom pendlingsavstånd till Vasa. De havsnära boendena ser ut att vara trumfkort för Maxmo och Molpe (och delvis Munsala) genom att kunna erbjuda vackra boendemiljöer tillsammans med pendlingsmöjligheter till arbetsplatser i regioncentret Vasa. För att få sådana inflyttare ställs dock även krav på strukturella faktorer.

Angående *de strukturella faktorerna* så framgår det tydligt att fallstudierna följer den övergripande samhällsutvecklingen, nämligen att serviceutbudet minskar successivt i landsbygdsområden. Maxmo och Molpe har utvecklats till pendlingsbyar som utnyttjar utbudet av service i Vasa, medan Terjärv, som den mest perifera av fallstudierna (även om avståndet till Karleby inte är mer än 40 kilometer), har haft störst behov av lokal service. Intervjuerna visar dock att lokal service är till fördel också i pendlingsorter, särskilt med tanke på att bristen på sådan riskerar att barnfamiljer väljer att etablera sig någon annanstans. Allra tydligast syns det här i beskrivningarna av den besvärliga vardagen i Sjöbyarna i Munsala och skärgården i Maxmo, två områden som tappat mycket service och där det samtidigt klagas på dåligt vägunderhåll. Ett lokalt dagis lyfts i det här sammanhanget fram som den viktigaste servicen för barnfamiljer. I jämförelse med Terjärv och fastlands-Maxmo blir fördelen med lokal service för barnfamiljer synlig, där de unga intervjuade lyfter fram den bekvämlighet det ger i vardagen. För den långsiktiga befolkningsutvecklingen kan det här vara en direkt avgörande faktor.

Angående arbetsplatser så finns den bästa lokala tillgången i Terjärv och Jeppo. Samtidigt är utbudet där ensidigt, det finns få arbetsplatser för högskoleutbildade och särskilt i typiskt kvinnliga branscher. Här ser vi igen för-

delen med pendlingen i Maxmo och Molpe, som kan utnyttja Vasas utbud. Ensidigheten i typen av arbetsplatser kan ha samma långsiktiga effekt som bristen på lokal service genom att andra orter är mer attraktiva för familjer att etablera sig i. Samtidigt ser vi också beskrivningar av distansarbetare och egenföretagare som kunnat behålla sina arbetslivsmässiga målsättningar också på sådana orter.

Den *sociala kultur* som beskrivs i byarna vittnar om att landsbygdens sociala sammanhållning ännu finns kvar. Här utmärker sig särskilt Terjärv och Molpe. I bägge byarna beskrivs sammanhållningen, föreningsaktiviteten och talkoandan som starkt utmärkande för den lokala kulturen. Det är också intressant att notera att viljan att stödja lokala företag lyfts fram på ett helt annat sätt i de här två byarna än i övriga fallstudier. I enlighet med tidigare forskning tyder sådana kvaliteter på att det finns större benägenhet för socialt entreprenörskap och gemensamma åtaganden.

Går det att hitta orsaker till det att de här två byarna har en stark lokal aktivitet och gemenskap? Det finns klara skillnader mellan byarna. Den ena är en liten by vid kusten med stark anknytning till havet medan den andra är en gammal inlandskommun med mycket skog. Molpe har utvecklat arbetspendling och tappat en del lokal service, medan Terjärv i större utsträckning är självförsörjande. Likheterna är däremot det intressanta: både Molpe och Terjärv hade mindre andel jordbruksmark än över lag på landsbygden och har historiskt varit relativt otillgängliga, vilket gjorde att de tvingades att klara sig själva och hitta andra utkomstmöjligheter än jordbruket. Vi ser i det här sammanhanget liknande beskrivningar av den sociala kulturen, en medvetenhet om att ansvaret för byns utveckling ligger på byborna själva. Här blir slutsatserna spekulativa, men de här förutsättningarna kan ha bidragit till traditioner som möjliggör nytänkande och samarbete för den gemensamma utvecklingen och som lever kvar än idag.

Även om beskrivningarna i de andra byarna vittnar om lägre social aktivitet än i Terjärv och Molpe så lyfts ändå starka föreningar och sammanhållning fram överallt. I Munsala och Maxmo beskrivs också ett lyft i aktiviteterna på senare tid, och att lyftet kan härledas till en respons på försämrade förhållanden. Det här kan beskrivas som ett socialt lärande, som den vetenskapliga litteraturen lyfter fram, där aktörer lär sig att identifiera gemensamma mål och metoder för att möta dem.

En stark företagstradition lyfts fram i mer eller mindre alla fallstudier. I de områden där befolkningen och servicen minskat snabbast ser vi mer ut-

tryckliga beskrivningar av nödvändigheten av företagande, särskilt i Maxmo skärgård och Sjöbyarna i Munsala, vilket är förståeligt då företagandet där utgör en större och viktigare del av den totala verksamheten. Det kan dock konstateras att företagande är en väsentlig del av den österbottniska landsbygdskulturen i alla fallstudierna.

En intressant avvikelse från de andra fallstudierna är beskrivningen av hur gemenskapen vidgas i Maxmo, mellan skärgårdsbyarna och fastlandet, och även till andra byar i Vörå kommun. Här kan den ökade pendlingen vara en drivande faktor, samt även kommunsammanslagningen som både gjorde att skärgården och fastlandet fick större anledning att dra åt samma håll och att Maxmo institutionellt närmade sig grannbyarna i Vörå och Oravais. Vi kan således konstatera att lokala gemenskaper lever och förändras i enlighet med omvärlden. Säkerligen är vidgade vyer till fördel, men det är också nödvändigt att komma ihåg att sådana förändringar inte kan påtvingas utifrån utan måste växa fram organiskt. I Jeppo och Terjärv ser vi till exempel ännu ett tydligt avståndstagande till kommuncentra, trots ett halvsekel av gemensamma strukturer.

En tendens som beskrivs i alla byar är hur den tillgängliga tiden utanför familj och arbete minskar i människors vardag, att mer fokus läggs på sociala medier snarare än den lokala gemenskapen och att mindre tid sätts på att spontant hälsa på varandra eller sätta tid på förenings- och talkarbete. Det här är onekligen en negativ faktor för den lokala gemenskapen och kan vara åtminstone en delförklaring till att en stor del av de intervjuade beskriver barnens aktiviteter som den viktigaste vägen in i de lokala gemenskaperna. Resultatet blir att det krävs större ansträngningar för att vidmakthålla och utveckla de lokala gemenskaperna, och här får de sociala möjligheterna en särskild roll.

Sociala möjligheter handlar om de förutsättningar och resurser som finns för att ett lokalt samhälle ska kunna lära sig att mobilisera och agera gemensamt. Mötesplatser är en central faktor, och här skiljer sig fallstudierna åt. Vissa, som Terjärv, har ännu gott om lokal service, vilket gör att det finns gott om vardagliga kontaktytor mellan invånarna, medan de andra av våra fallstudier har tappat väsentliga delar av sådana. Vi ser dock även kompenseringar. Företag, som gym och restauranger, har startats på senare tid och beskrivs som väsentliga för den lokala gemenskapen. Föreningarnas aktiviteter blir allt viktigare, vilket vi inte minst ser i Molpe genom de redan nämnda aktiviteterna för barn.

Här kan vi också se betydelsen av offentligt stöd till utvecklingsverksamheter. I Intervjuerna nämns projekt stödda av LEADER-programmet, som möjliggjort gemensamma insatser som stärkt gemenskapen. Här är LEADER-programmet mycket ensamt i paletten för de offentliga stöden, även om kommunerna själva också ibland ger stöd. Det finns anledning att starkare lyfta fram de positiva sociala följder sådan finansiering ger upphov till, särskilt den vitalitet det kan skapa för de lokala samhällenas fortsatta utveckling.

Här kommer vi således igen in på *det sociala lärandet*. Av fallstudierna ser vi att det tar tid att bygga hållbara gemenskaper, till exempel föreningar som inte är beroende av enbart en eller ett fåtal aktiva personer. Det sociala lärandet är därför långsiktigt, vilket talar för att offentligt stöd till utvecklingsaktiviteter är något som bör fortgå och utvecklas. Behov skapar gemenskap, som vi sett i Munsala och Maxmo. Som vi såg i kapitel två kan stöd liknande LEADER även initiera processer som kallas möjlighetsdrivna (*opportunity-driven* på engelska), det vill säga att aktiviteten bygger på möjligheter till utveckling snarare än att aktiviteten inleds först när krisen är framme. Möjlighetsdriven aktivitet verkar på så sätt förebyggande, genom att främja utvecklingen av mer robusta och hållbara lokala samhällen som lär sig att utveckla lokalsamhället och hantera (eller helt undvika) krislägen när de inträffar.

6. Slutsatser och utvecklingsförslag

Att lägga fokus på stannares berättelser har öppnat upp för en både djup och bred analys av landsbygdens utvecklingsförutsättningar. Vi har sett hur historiska faktorer påverkar nutida stannande. Vi har fått en inblick i de enskilda byarnas förutsättningar, vilket säger något om hur geografin påverkar näringslivsmässiga och sociala omständigheter. Vi har också fått en övergripande bild av stannande på landsbygden idag: de olika fallstudierna har bidragit med exempel på olika omständigheter och tillsammans ger de underlag för slutsatser om landsbygdens förutsättningar överlag.

Stannande på landsbygden är inte en passiv handling, det är något som kommer tydligt fram i intervjuerna. De intervjuade beskriver mycket aktiva val, att de i stor utsträckning haft andra alternativ och att det funnits värden i platsen som har övervägt till stannandets fördel. Det här stöder till exempel Hjalms (2014) konklusioner, att det aktiva valet i stannandet är lika närvarande som i valet att flytta bort. Studien styrker tidigare antaganden om att platsanknytning och strukturella faktorer är betydande för beslutet att stanna: familj, vänner, närhet till naturen, lugn och ro, tillgång till service och arbetsplatser är alla väsentliga för beslutet att stanna.

Fallstudierna visar att förutsättningarna för stannande varierar enligt de geografiska förutsättningarna. Det tidsmässiga avståndet till regioncentrum är en avgörande faktor. Närhet till havet har historiskt givit fördelar genom möjligheten till fiske och transport. Nu ser vi hur havet blir attraktiva boendemiljöer och starka trumfkort för byar som Maxmo, Molpe och Munsala. Samtidigt är inte boendemiljöerna attraktiva utan en viss nivå av lokal service. Tillgången till särskilt dagisverksamhet antyds vara avgörande för barnfamiljers beslut att stanna. Studien visar också att allt mer hänger på föreningarnas aktivitet. Den äldsta ålderskohorten lyfte också fram föreningarnas betydelse för deras beslut att stanna, men i de yngre gruppernas beskrivningar blir det tydligt att de lokala aktiviteterna och sammanhållningen blir allt mer beroende av föreningarnas engagemang.

Angående invandrare så verkar deras stannade på många sätt vara likadant som för befolkningen över lag, tyngdpunkten ligger på liknande faktorer. Det som skiljer är regelverken och hur de påverkar möjligheten att stanna, även om vi ser bara ett fåtal antydningar till det i vårt begränsade material. Det finns även kulturella skillnader, som språk och traditioner, som kan bromsa att invandrare blir en del av de lokala samhällena. Samtidigt tyder materialet på att små samhällen har en potential att stå för en effektiv integration, om nykomlingarna ges inträde i de lokala sammanhangen.

Höll de två hypoteserna då streck, att social sammanhållning och arbetsplatser är avgörande för stannande? Det korta svaret är ja i båda fallen. Angående sammanhållning så kan vi konstatera att den ännu är god på landsbygden, även om det nutida levnadssättet alltmer begränsar människors möjlighet att träffas i vardagen. Det är andra aktiviteter i vardagen än engagemang för lokalsamhällets gemensamma utveckling som tar tid. Det här är en insikt som bör begrundas både i kommunala och nationella utvecklingsstrategier: det finns en risk att sammanhållande faktorer försvagas ytterligare över tid, vilket resultaten i den här studien visar är ett allvarligt problem för deras långsiktiga utveckling. Barnens arrangerade hobbyer har däremot ökat över tid och blivit ett socialt kitt också för föräldrarna. Människor utan barn kan dock sakna tillgång till sammanhållande aktiviteter.

Angående arbetsplatsernas betydelse kan vi konstatera att de är viktiga, men de behöver nödvändigtvis inte finns tillgängliga lokalt. Lokala företag och arbetsplatser ger en egen vitalitet, men för stannare är tillgången till lokal service viktigare. Här finns det en avgörande skillnad i geografisk placering, där mer perifera landsbygdssamhällen tvingas vara mer självförsörjande på arbetsplatser. I Terjärv ser vi antydningar på att de lokala kvaliteter, gemenskapen, naturen och släktbanden, i vissa fall trumfar lockelsen av mer specialiserade arbetsplatser någon annanstans, trots att Terjärv inte är en typisk pendlingsort. Vi ska dock komma ihåg att landsbygdsområden kan vara betydligt mer perifert belägna än Terjärv och således i än högre grad tvingas vara självförsörjande. Samtidigt kan distansarbetsmöjligheter kompensera för brist på arbetsplatser lokalt, vilket vi även ser exempel på i intervjumaterialet.

Den mest centrala slutsatsen i rapporten är ändå den dominerande roll som sammanhållningen har för stannande i byarna, med Molpe och Terjärv som framstående exempel. Det här syns särskilt i de färgstarka beskrivning-

arna av respektive byar, vad byarnas identitet betyder för individerna och deras stannande och den hängivenhet som stannarna visar upp gentemot sina lokala samhällen. Molpe och Terjärv är också byar med starka och aktiva föreningar, som har lärt sig att agera på behov och vet hur målsättningar kan nås. Liknande berättelser kommer också fram i de andra byarna, men allra kraftigast i Terjärv och Molpe. Det här visar på den betydelse som ett aktivt lokalsamhälle har för dess utveckling på lång sikt. Sådana lokala samhällen blir attraktiva för stannande, genom de evenemang och den service de producerar, men också för att de utvecklar den lokala identiteten och lokalbefolkningens ansvarskänsla för dess utveckling. Den här slutsatsen stöder och vidareutvecklar på så sätt Schewels (2019) argument att förpliktelse gentemot lokalsamhället är en viktig komponent i beslutet att stanna.

Resultaten tyder på att sammanhållning producerar företagsamhet snarare än tvärtom. En företagarkultur är synlig i alla våra fallstudier och är en del av det agrara arvet. Terjärv och Molpe visar ändå allra starkast entreprenörskapsanda, ett resultat av en längre tradition av att tvingas vara uppfinningsrika för att hitta utkomstmöjligheter. Undersökningen visar på mekanismer – som har att göra med känslan av gemenskap – som gör att den här andan upprätthålls och vidareutvecklas. Vi ser beskrivningar av gemenskapen mellan små företag som samarbetar och sporrar varandra på små orter, hur företagandan smittar av sig till andra och att det ibland till och med finns en förväntan på att prova sina vingar som företagare, hur företagande ses som ett sätt att bidra till den gemensamma utvecklingen av byn, samt hur bygemenskapen ger en benägenhet bland lokalbefolkningen att stödja de lokala företagen. Att utveckla en företagarkultur tar tid, men det verkar onekligen som att en stark lokal gemenskap är den bästa myllan för den att växa fram i. Företagande blir på så sätt också en väsentlig del av den lokala vitaliteten. Vi ser i våra fallstudier, kanske särskilt i Terjärv, hur föreningar tillsammans med företag bidrar till det lokala utbudet av service och aktiviteter och ger avgörande bidrag till trivseln lokalt.

Det finns således alla anledningar för föreningar, kommuner och andra aktörer att fortsätta arrangera evenemang och tillställningar för lokalbefolkningen i syfte att utveckla sammanhållningen. Än mer viktigt verkar gemensamma utvecklingsinsatser vara. I flera av fallstudierna hittas beskrivningar av hur gemensamma projekt har sammansvetsat de lokala samhällena, att arbeta för att möta ett gemensamt behov och utveckla det lokala samhället. Den inkluderande attityd som vi ser i till exempel Molpe är

ett exempel på hur även nyinflyttade kan ges en väg in i lokalsamhället och genom utvecklingsprocesser också utveckla en anknytning till platsen. Här borde den nationella landsbygdsutvecklingspolitiken ha lärdomar att dra.

Det som tycks krävas är därför modeller för att lokala samhällen ska lära sig att agera tillsammans. Inom ramen för projektet utvecklades en sådan modell, kallad Bygdeting.

6.1 BYGDETING, EN MODELL FÖR LOKAL UTVECKLING

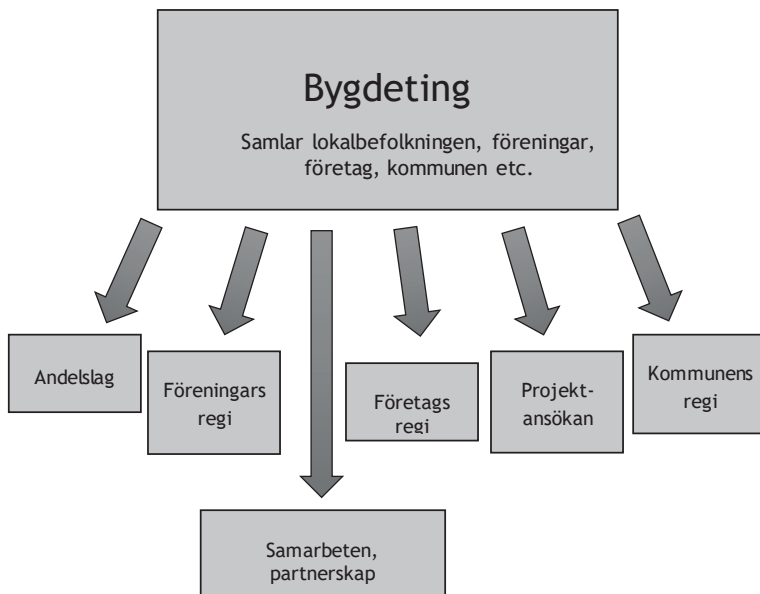
En ansats i den här rapporten har varit att stannande har en hel del att göra med den kollektiva kapabiliteten, med andra ord en förmåga att gemensamt utveckla det lokala samhället. Inom ramen för projektet STRATEGI har vi därför också testat de lokala samhällenas intresse för och förmåga till gemensamma utvecklingsaktiviteter. Av den anledningen arrangerades workshops i varje fallstudie, där inbjudan annonserades på sociala medier och riktade inbjudningar skickades till lokala föreningar, kommunala tjänstepersoner samt till kommuners utvecklingsbolag. Utgående från en kartläggning av de lokala behov som kommit fram i intervjuerna med lokalbefolkningen var målsättningen med workshoparna att initiera en dialog om hur dessa behov kan bemötas. För ändamålet introducerades en modell, en sinnebild för ett forum där lokalbefolkningen, kommunen och andra aktörer kan samlas för att ta fram åtgärder för att svara på gemensamma behov.

Modellen som introducerades på workshoparna kom att kallas *Bygdeting* (se Figur 1). Namnet anspelade på de ting som arrangerades i det vikinga- och medeltida Norden, där de lokala samhällena samlades årligen för att diskutera gemensamma angelägenheter och hitta lösningar på dem. Målsättningen med bygdetingen är liknande, att utgående för modellen för nyendogen utveckling (se kapitel två) samla lokalbefolkningen, föreningar, kommuner, lokala företag och andra relevanta aktörer för att gemensamt identifiera behov och hitta lösningar. I bygdeting samlas på så sätt människor med olika perspektiv och resurser, kompetenser och sociala nätverk. Vissa personer kan ha kontakter med företag eller organisationer som kan ha kompetenser eller resurser till hjälp för det specifika syftet, andra kan ha erfarenhet av utvecklingsprojekt med offentlig finansiering. Några kan ha praktiska färdigheter, andra kan ha insyn i ekonomisk redovisning eller lagstiftning. En del kan via sitt offentliga uppdrag som tjänsteperson eller politiker ha möjlighet att etablera samarbeten med externa aktörer.

Poängen är att bygdetingsmodellen kan möjliggöra att lokala behov länkas samman med lösningar och tillgängliga resurser.

Med den här modellen som utgångspunkt fick workshopsdeltagarna diskutera lokala behov och uttryckligen fundera över:

1. vilken eller vilka lokala aktörer bör ta ansvar för att möta behovet,
2. vilka resurser finns lokalt för att möta behovet,
3. vilka resurser saknas lokalt och vilka externa aktörer kan stå för dem,
4. vilken form bör en lösning för att möta behovet ta?

Figur 2. Struktur för bygdeting som utvecklingsmodell. Bygdetingen samlas årligen och diskuterar behov och möjliga lösningar, samt vilken form lösningen bör ta.

Den sista punkten motsvaras av boxarna längst ner i Figur 2 och utgör enbart exempel – formen för lösningar är otaliga. Av figuren fick deltagarna på så sätt inspiration och exempel på vilken form lösningar kan ta, till exempel andelslag, projektansökningar eller att någon typ av samarbete mellan flera organisationer bör etableras. Någon verksamhet kan till exempel lämpa sig

för en förening, någon annan kan höra till kommunens uppdrag, en tredje kan utgöra en affärsidé som ett företag kan ta sig an.

I de workshops som arrangerades utkristalliserades också infrastruktur-behov, till exempel hur de dåliga vägarna försvårade både företagandet och lokalbefolkningens vardag. På något ställe lyftes elnätets osäkerhet fram, på andra bristande bredbandsutbyggnad, lokaltrafik eller tillgång till hyresbostäder. Sådana behov kan inte lokalbefolkningen själva hantera, och vissa av behoven ligger tydligt inom ansvarsområdet för samhällsaktörer på högre nivåer. I flera av våra fallstudier har matbutiker blivit färre eller försvunnit helt. Även i sådana fall kan det vara ett för stort åtagande för lokalbefolkningen eller någon enskild lokal företagare att ta tag i saken, utan det kan behövas stöd för att hitta nya typer av lösningar på behoven.

Det här är således exempel på behov där lösningen på ett eller annat sätt måste involvera också externa aktörer. Bygdetingmodellen möjliggör att behoven synliggörs i ett första skede, så att frågan så att säga kommer upp på bordet och kan diskuteras också med externa aktörer. Modellen förespråkar följaktligen att de idéer och behov som bygdetingen producerar uppmärksammas även av regionala aktörer, till exempel statens NTM-central, näringslivsutvecklingsbolagen och landskapsförbunden, och att bygdetingen på så sätt kan bidra till att informera högre nivåer om lokala behov.

Workshoparna avslutades med en frågeställning om deltagarna ser någon anledning att bygdeting borde arrangeras regelbundet, i vilken form och i vems regi de kunde arrangeras. Den övergripande responsen var positiv, deltagarna såg behov av att komma samman och diskutera lösningar till gemensamma behov. Den struktur som vanligen nämndes för arrangemanget av bygdetingen var att lokala föreningar gemensamt kunde ha ansvar för arrangemanget, med kommunen som samarbetspartner. Ett förslag som kom fram i Maxmo var att två föreningar kunde samsas om att arrangera bygdetingen i samband med de årligen återkommande byadagarna.

Bygdetingmodellen anspelar på behovet att utveckla den kollektiva kapabiliteten: en modell för att regelbundet samlas och diskutera de gemensamma angelägenheterna, uttryckligen med målsättningen att också komma fram till vem som ska ta ansvar för projekt och vilken form de kan ta. Modellen är i nuläget rudimentär och behöver testas och vidareutvecklas, men förhoppningen är att den ska kunna utgöra en grund för byar som vill lära sig att ta tag i sin egen utveckling.

Tiivistelmä

Kyseinen raportti käsittelee maalle jäämisen dynamiikkaa, toisin sanoen mitkä tekijät vaikuttavat ihmisten päätökseen jäädä maaseudulle. Raportin lähtökohtana toimii vajuus vastaavista tutkimuksista, sillä siirtolaistutkimus on enemminkin keskittynyt tutkimaan miksi ihmiset muuttavat eikä niinkään miksi ihmiset jäävät. Oletus on ollut, että jääminen on passiivista toimintaa, kun taas muuttaminen on dynaamista, joten on sen vuoksi kiinnostavaa tutkia. Aiempi tutkimus tuo esille, että aiheen ohittaminen on joutanut siihen, että emme tiedä paljoakaan jäämiseen liittyvistä prosesseista, vaikka jääminen on päätös, joka tehdään eri elämänvaiheissa, ja eri tekijät vaikuttavat päätökseen jäädä eri paikoissa, eri aikoina ja eri ihmisissä. Maaseudulle jääminen tutkimuskysymyksenä on siksi erityisen olennainen maaseudun kehitykselle, sillä paremmalla ymmärryksellä jäämistä kohtaan, voidaan kehittää toimintoja maaseudun kehityksen edistämiseksi.

Raportti määrittelee maaseudulle jääneitä laajemmin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa määritelmä on rajoitettu ihmisiin, jotka eivät ole lähteneet kotisudultaan. Tämä perustuu siihen, että tämänkaltaisen suppea määritelmä on suurilta osin sokea maaseudun tämänpäiväiselle väestörakenteelle, jolle varsinkin alkutuotannon ja teollisuuden vuoksi maahan muuttanut työvoima on oleellinen. Raportin määritelmä maaseudulle jääneelle sisältää siten ihmisiä, jotka ovat jossain vaiheessa elämää tehneet päätöksen jäädä maaseudulle, riippumatta syntyperästä. Määritelmä mahdollistaa laajemman käsityksen tekijöistä, jotka saavat ihmiset haluamaan jäädä maaseudulle, ja antaa tutkimukselle samanaikaisesti enemmän yhteiskunnallista merkitystä.

Tutkimuksen lähtökotana on kaksi pääasiallista hypoteesia. Ensimmäinen on, että jääminen on sidoksissa työn saatavuuteen ja toinen on, että sosiaalinen yhtenäisyys on tärkeää. Ensimmäisen hypoteesin lähtökohta on, että työ on olennainen tekijä, joka vaikuttaa mihin ihmiset asettuvat – mikäli töitä ei ole, ihmiset muuttavat muualle. Tämä on klassinen oletus kau-

pungistumistutkimuksessa. Esimerkiksi 1900-luvun teollistuminen eteni sitä myötä, kun ihmiset muuttivat kaupunkeihin, joissa oli töitä tarjolla tehtaissa. Mikä on työpaikkatarjonnan ja maaseudulle jäämisen suhde tänä päivänä? Toinen hypoteesi perustuu oletukseen, että sosiaalisesti rikkaat yhteiskunnat ovat asumiselle vetovoimaisia, että yhteiskunnat, joilla on aktiivinen yhdistystoiminta tarjoavat sosiaalisen kontekstin ja toimintaa, joka houkuttelee ihmisiä jäämään. Tämä oletus pohjautuu maaseutututkimukseen, joka nostaa esille maaseudun entistä suppeamman julkisen palveluntarjonnan kompensoimisen kolmannen sektorin toiminnalla.

Tutkimus on suoritettu pohjanmaan alueella Suomen länsirannikolla vuosina 2021–2023. Projekti kattaa viisi tapaustutkimusta, viisi valittua kylää, joiden on tarkoitus edustaa eri edellytyksiä ja maaseudun tyyppejä. Tutkimus on kattanut kaikkea haastatteluiden, työpajojen, historiallisten lähteiden ja tilastotieteen analysoinnin väliltä. Jotta haastattelut paikallisten tiedonantajien kanssa voitaisiin asettaa kontekstiin, on ollut välttämätöntä suorittaa perusteellinen analyysi historiallisista syistä, joiden vuoksi kylät näyttävät siltä miltä ne näyttävät tänä päivänä.

Aikaisempi tutkimus on tuonut esille kahdenlaisia ratkaisevia tekijöitä, osittain niitä, jotka liittyvät henkilön paikkasidonnaisuuteen kuten perhe, ystävät, läheisyys luontoon sekä rauha, ja osittain rakenteellisia tekijöitä kuten asuminen, työmahdollisuudet, palvelut, tiet, netti ja niin edelleen. Tässä kohtaa raportti tunnistaa heikkouden siinä, että aikaisempi tutkimus ei ole kyennyt kattamaan maaseudulle jäämisen rakenteellisia tekijöitä, nimittäin sellaisia tekijöitä, jotka ovat ratkaisevia ihmisten toimiessa maaseudulle jäämisen mahdollistamiseksi. Raportti tuo esille Amartya Senin käsitteen *capability* tai kyky, ja myöhäisempien tutkijoiden käsitteestä kehitetty termi kollektiivinen kyky, jota käytetään teoreettisena viitekehystenä empiirisen materiaalin analysoinnissa.

Maaseudulle jääminen ei ole passiivista toimintaa. Haastateltavat kuvailivat päätöstään jäädä aktiivisena päätöksensä, sillä että heillä on pitkälti ollut muita vaihtoehtoja, ja että paikkakunnalla on ollut arvoja, jotka ovat koituneet maaseudulle jääneen eduksi. Tutkimus alleviivaa edellisiä oletuksia siitä, että paikkasidonnaisuus ja rakenteelliset tekijät ovat oleellisia maaseudulle jäämisen kannalta: perhe, ystävät, luonnon läheisyys, rauha, palvelujen ja töiden saatavuus ovat kaikki välttämättömiä jäämisen kannalta.

Tapaustutkimukset osoittavat, että maaseudulle jäämisen edellytykset vaihtelevat maantieteellisten edellytyksien mukaan. Ajallinen välimatka

aluekeskustaan on ratkaiseva tekijä. Meren läheisyys on historiallisesti tuonut mukanaan etuja kalastus- ja kuljetusmahdollisuuksien myötä. Nyt nähdään, miten merestä on tulossa vetovoimainen asuinympäristö ja tärkeä valttikortti rannikkokylille. Samanaikaisesti asuinympäristöt eivät ole veto-voimaisia ilman tietyn tasoisia paikallisia palveluita.

Tutkimus osoittaa myös, että paikallinen toiminta, palveluntarjonta ja kokoontumispaikat riippuvat yhdistysten toiminnasta.

Maahanmuuttajien kohdalla maaseudulle jääminen vaikuttaa enimmäkseen samanlaiselta kuin valtaväestönkin kohdalla, painopiste on samankaltaisissa tekijöissä. Erottava tekijä on säännöstö ja miten se vaikuttaa mahdollisuuteen jäädä, vaikka näemme vain vähäisiä viitteitä siitä meidän rajallisessa aineistossa. On myös kulttuurieroja kuten kielet ja perinteet, jotka voivat pysäyttää maahanmuuttajien matkan osaksi paikallisia yhteisöjä. Samanaikaisesti aineisto osoittaa, että pienet yhteisöt voivat mahdollistaa tehokkaan kotiutumisen, mikäli tulokkaat päästetään sisään paikallisiin yhteisöihin.

Työpaikkojen merkitykseen liittyen voimme todeta, että ne ovat tärkeitä, mutta niiden ei välttämättä pidä olla saatavilla paikallisesti. Paikalliset yritykset ja työpaikat tuovat mukanaan omanlaisensa elinvoiman, mutta maaseudulle jääneille paikallisten palveluiden saatavuus on tärkeämpää. Tässä löytyy merkittävä ero maantieteellisissä sijainneissa siten, että reuna-alueisiin sijoittuvat maanseutuyhteiskunnat joutuvat olemaan omavaraisempia työpaikkojen suhteen.

Raportin keskeisin johtopäätös on yhteisöllisyyden dominoiva merkitys maaseudulle jäämisen kannalta, merkittävänä esimerkkeinä tästä ovat toimivat kylät Moikipää ja Teerjärvi. Tämä näkyy erityisesti kyseisten kylien värikkäistä kuvailuista, kylien identiteetin merkityksestä henkilöille ja heidän päätöksilleen jäädä maaseudulle, sekä heidän omistautumisestaan paikallisia yhteisöjään kohtaan.

Tulokset viittaavat siihen, että yhteisöllisyys tuottaa yritteliäisyyttä eikä toisin päin. Tutkimus tuo esille mekanismeja – jotka liittyvät yhteisöllisyyden tunteeseen – joka myötävaikuttaa kyseisen yrittäjyyshengen ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Monessa tapaustutkimuksessa löytyi kuvailuja siitä, miten yhteiset projektit ovat liittäneet paikalliset yhteisöt toisiinsa, teemmällä töitä saavuttaakseen yhteisen tavoitteen, ja kehittääkseen paikallista yhteisöä. Raportti huipentuu maaseudulle tarkoitettuun kehitysmalliin, jota kutsutaan kyläparlamentiksi, jossa paikallinen prosessi kykenee kokoamaan paikallisia toimijoita pystyäkseen tarttumaan yhteisiin tavoitteisiin.

Litteraturlista

- Adamiak, Czesław, Mia Vepsäläinen, Anna Strandell, Mervi J. Hiltunen, Kati Pitkänen, Michael Hall C., Janne Rinne, Olga Hannonen, Riikka Paloniemi & Ulrika Åkerlund (2015). Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 22/2015.
- Adams, Ria-Maria, Komu, Teresa (2022). Radically Ordinary Lives: Young Rural Stayers and the Ingredients of the Good Life in Finnish Lapland. *YOUNG* 30(4), 361–376.
- Ahlbäck, Olav (1981). Byggelsenamn i Korsnäs. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), Korsnäs historia. Korsnäs kommun, 61–85.
- Andersson Kjell & Eklund Erland (1999). Tradition and Innovation in Coastal Finland: The Transformation of the Archipelago Sea Region. *Sociologia Ruralis*, 39, 377–393. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00114>
- Backgren-Nygård, Christina (2006a). Molpe Tuulavippor. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 8.
- Backgren-Nygård, Christina (2006b). Ungdomens nöjen. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 61–62.
- Backgren-Nygård, Christina (2006c). Muttas böllon. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 63.
- Backgren-Nygård, Christina (2006d). Molpe IF. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 88–89.
- Bagge, Marita (2003). De vann världen med ett slippapper. *Vasabladet* 18.5.2003.
- Baker, M & D. Benjamin (1997). The role of the family in immigrants' labor-market activity: An evaluation of alternative explanations. *American Economic Review*, 87, 705–727.
- Barcus Holly, Brunn Stanley (2009). Towards a Typology of Mobility and Place Attachment in Rural America. *Journal of Appalachian Studies*, Vol. 15, No. 1/2 (Spring/Fall 2009), pp. 26–48.
- Bauman, Z. (1992). Soil, blood and identity. *Sociological Review*, 40(4), 675–701.
- Benerdal, Malin (2021). Tailored workplace education for immigrants in Rural Sweden: working with resources and deficits, *Journal of Education and Work*, 34(2), 170–182, DOI: 10.1080/13639080.2021.1897548
- Bergfolk Car Service (u.å.). Bergfolk Car Service. 24.3.2023, Hämtad från: bergfolkcarservice.fi.

- Björkas, Stig (2010). Korsnäs i tiden: Intervjuer med människor i en kustkommun. Korsnäs: Korsnäs kommun.
- Bock, B., G. Osti & F. Ventura (2016). Rural Migration and New Patterns of Exclusion and Integration in Europe. M. Schucksmith & D. Brown (red.), *The Routledge International Handbook of Rural Studies*. New York: Routledge, 71–84.
- Bosworth, G., Annibal, I. Carroll, T. Price, L. Sellick, J., and Shepherd, J. (2016). "Empowering Local Action through Neo-endogenous Development: The Case of LEADER in England". *Sociologia Ruralis* 56(3): 427–449.
- Boyle P., Halfacree K. (1998). *Migration into Rural Areas: Theories and Issues*. Wiley: Chichester, UK; New York.
- Camillas Fiskedelikatess (u.å.). Camillas Fiskedelikatess. 22.2.2023, Hämtad från: <https://www.camillasfiskedelikatess.fi/sv>
- Carling, J. (2002). Migration in the age of involuntary immobility: Theoretical Reflections and Cape Verdean Experiences. *Journal of Ethnic and Migration studies*, 28(1), 5–42.
- Casson, A. (2015). *Högskolans ansvar: Principer för utveckling av den högre utbildningen*. London: Ubiquity Press. DOI: <http://dx.doi.org/10.5334/bap.d> License: CC-BY 3.0.
- Cooke, T.J. (2008). Migration in a family way. *Population, Space and Place*, 14, 255–265.
- Cooke, T.J. (2011). It is just not the economy: Declining migration and the rise of secular rootedness. *Population, Space and Place*, 17(3), 193–203. <https://doi.org/10.1002/psp.670>
- Dahlbacka, Ingvar (1992). Terjärv pastorat anno 1891. Elof, Granholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 84–92.
- Dahlskog Harry (1993). Tomater året om ur växthus i Terjärv. *Vasabladet* 21.2.1993.
- Dahlskog Harry (1993). Radhusen blev populära i Terjärv. *Vasabladet* 10.10.1993.
- D'Amato, Claudio (2020). Collectivist Capabiltarianism. *Journal of Human Development and Capabilities*, 21(2), 105–120. DOI: 10.1080/19452829.2020.1732887
- Danson, M & B. Jentsch (2009). The new Scottish rural labour market: Processes of inclusion and exclusion. B Jentsch & M Simard (red.), *International migration and rural areas. Cross-national comparative perspectives*. Farnham: Ashgate, 127–150.
- Enberg, Alvar (1981). Hantverk och industriell företagsamhet. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), *Korsnäs historia*. Korsnäs kommun, 558–582.
- Elo, S., Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *The qualitative content analysis process*. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115.
- Enholm, Kaj (1993). Kontoren i Harrström, Molpe dras in på sikt. *Vasabladet* 23.10.1993.
- Fernández-Carro, C. & Evandrou M. (2014). Staying put: Factors associated with ageing in one's 'lifetime home'. *Insights from the European context*. *Research on Ageing and Social Policy*, 2(1), 28–56.

- Flynn, M. & R. Kay (2017). Migrants' Experiences of Material and Emotional Security in Rural Scotland: Implications for Longer- term Settlement. *Journal of rural studies*, 52, 56–65.
- Fors, Fjalar (1988a). Mejerierna i Jeppo. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 330–343.
- Fors, Fjalar (1988b). Lantmannagillet och ÖSP-avdelningen. Historik över Jeppo, 351–358.
- Fors, Gustaf (1988). Rågsådd, skörd och tröskning. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 248–251.
- Forsbacka, Marcus (2003). Terjärvbyggare tar vara på värmen i jorden. *Vasabladet* 15.5.2003.
- Forsberg, S. (2017). 'The right to immobility' and the uneven distribution of spatial capital: Negotiating youth transitions in northern Sweden. *Social & Cultural Geography*, 20(3), 323–343. <https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1358392>
- Forsman, Tom (2003). Finalshow efter lyckat år. *Vasabladet* 16.3.2003.
- Forsman, Tom (2003). Lama protester i Österbotten. *Vasabladet* 25.3.2003.
- Forsman, Tom (2003). Skog i Jeppo blir åkermark. *Vasabladet* 22.4.2003.
- Forsman, Tom (2003). Tak för åttatusen ton potatis. 3.8.2003.
- Forsman, Tom (2003). Socialdemokraterna ökar i Munsala. *Vasabladet* 14.11.2003.
- Freire, P. (1972). *Cultural action for freedom*. Harmondsworth: Penguin.
- Frey, James, Fontana, Andrea (1991). The group interview in social research. *The Social Science Journal* 28(2), 175–187.
- Furu, Heimer (1992a). Bosättningen i Terjärv. Elof Granholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 73–75.
- Furu, Heimer (1992b). Varifrån kommer våra förfäder. Elof Granholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 81–83.
- Furu, Heimer (1993c). Kommunen Terjärv. Elof Granholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 76–77.
- Furu, Heimer (1992d). Landskapet Terjärv. Elof Granholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 78–80.
- Gallent, N., J. Morphet and M. Tewdwr-Jones (2008). Parish plans and the spatial planning approach in England. *Town Planning Review* 79(1) pp. 1–29.
- Giddens, A. (red.) (1984). *The construction of society*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity of self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Granholm, Elof (red.) (1992). *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank.

- Granhholm, Ole (1992a). Pälstdjursnäringen. Elof Granhholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 98–108.
- Granhholm, Ole (1992b). Trädgårdsskötsel och växthusodling. Elof Granhholm (red.) *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 109–112.
- Granhholm, Lena (1994). Ungdomens sekel. Terjärv UF 1895–1995. Terjärvs ungdomsförening.
- Green, A., M. De Hoyos, P. Jones & D. Owen (2009). Rural Development and Labour Supply Challenges in the UK: The Role of Non- UK migrants. *Regional studies*, 43(10), 1261–1273.
- Golebiwoska, K., M. Valenta & T. Carter (2011) International immigration – trends and data. D. Carson, R.O. Rasmussen, P. Ensign & L. Huskey (red.), *Demography at the Edge. Remote Human Populations in Developed Nations*. Ashgate, 53–84.
- Hansson, Bertil (1992a). Teerjärvi sparbanks historia. Elof Granhholm (red.) *Hundra år för hembygden i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 10–41.
- Hansson, Bertil (1992b). Verksamhetslokaliteterna. Elof Granhholm (red.) *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 46–49.
- Hansson, Bertil (1992c). Näringslivet. Elof Granhholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv 1891–1991*. Terjärv: Karlebynejdens sparbank, 93–112.
- Heikkilä Elli, Korhonen Sirpa (2001). The dynamics of Finnish labour markets in the 1990s. Lars Olof Persson (ed.), *Local labour market performance in Nordic countries. Nordregio R2001:9*. Stockholm: Nordregio, 85–108.
- Hjältn, A., (2014). The 'Stayers': dynamics of lifelong sedentary behaviour in an urban context. *Population. Space and Place* 20(6), 569–580.
- Huldén Lars (red.), Niina Martola, Kurt Zilliacus & Ritva-Liisa Pitkänen, mfl. (u.å.). Munsala. Finlandssvenka bebyggelsenamn. Namn på landskap, kommuner och byar i Finland av svenskt ursprung eller med särskild svensk form. Helsingfors: svenska litteratursällskapet i Finland. 12.1.2023, Hämtad från: <https://bebyggelsenamn.sls.fi/bebyggelsenamn/2503/munsala-nykarleby/>
- Humlefestival (u.å.). Om festivalen. Humlefestival. 18.1.2023, hämtad från: humlefestival.fi.
- Häggdahl, John (2006a). Molpe by och namnet Molpe. I *gamla fotspår: Molpe förr i tiden*. Molpe: Molpe byaforskare, 10–13.
- Häggdahl, John (2006b). Bilden av byn börjar skönjas. I *gamla fotspår: Molpe förr i tiden*. Molpe: Molpe byaforskare, 14–20.
- Häggdahl, John (2006c). Molpevägen. I *gamla fotspår: Molpe förr i tiden*. Molpe: Molpe byaforskare, 28–35.
- Häggdahl, John (2006d). Vedhaxar. I *gamla fotspår: Molpe förr i tiden*. Molpe: Molpe byaforskare, 68–77.
- Häggdahl, John (2006e). Moikipää Andelshandel m.b.t. I *gamla fotspår: Molpe förr i tiden*. Molpe: Molpe byaforskare, 90–98.

- Häggdahl, John (2006f). När elströmmen kom till byn. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 105–110.
- Häggdahl, John (2006g). Molpe rederiaktiebolag. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 115–119.
- Häggdahl, John (2006h). Bergövägen. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 120–127.
- Häggdahl, Susanne (2006a). Fårskall i Molpe. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byforskare, 36–43.
- Häggdahl, S. (2006b). När telefonen kom till byn. I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare, 111–114.
- Högnäs, Siw (1994). Dags för ett riktigt fynd. Österbottningen 15.6.1994.
- Högnäs, Siw (1994). KU:s sommarfest hålls i Terjärv. Österbottningen 31.5.1994.
- Ibrahim, Solava (2006). From Individual to Collective Capabilities: The Capability Approach as a Conceptual Framework for Self-help. *Journal of Human Development*, 7:3, 397–416.
- Ibrahim, Solava (2017). How to Build Collective Capabilities: The 3C-Model for Grassroots-Led Development. *Journal of Human Development and Capabilities*, 18(2), 197–222.
- Ikola, Viktor (1988). Kvarnar och sågar. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 252–259.
- Jansson, Marcus (2013). Terinit söker sig i konkurs. Österbottens tidning 22.8.2013.
- Jeppo hembygdsförening (1988). Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening.
- Julin, Alf (1988). Jeppo Bygdespelmän. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 431–434.
- Jungar, Sven (1988). Telefonväsendet. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 327–329.
- Jungar, Sven (2020). De första 50 åren. Ole, Nordström (red.). Jeppo Kraft Andelslag 100 år. Vasa: Jeppo Kraft Andelslag.
- Karlsson, Svenolof (2016). Heimkär och vidfälo: Berättelsen om Rani Plast. Del 1. Ab Rani Plast Oy.
- Karlsson, Svenolof (2017). Vidfälo Och Heimkär: Berättelsen om Rani Plast. Del 2. Ab Rani Plast Oy.
- Knuts, Tomas (2006). Med glimten i ögat. Fem år med Munsala United. Nykarleby: Munsala United.
- Korsbäck, Verner (1981). Lantbruket. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), Korsnäs historia. Korsnäs kommun, 390–453.
- Korsnäs (u.å.). Molpe daghem. Korsnäs. 17.2.2023, Hämtad från: <https://www.korsnas.fi/barn-utbildning/smabarnspedagogik/molpe-daghem/>
- Krook, Maja (2011). Smugon. Det var en gång: Molpe i flydda tider. Molpe: Molpe byaforskare, 59.
- Kronlöf, Rafael (1988). Om händelser och personer på Jeppo station. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 318–321.

- Lassén, Thor (2005). MUIK Hockey r.f. (Munsala Ishockeyklubb r.f.) 20 år: 1984–2004. Historik.
- Lavast, Anita (1988). Posten i Jeppo. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 322–326.
- Lindberg, Henrik (1993). Här går det undan! På tre dagar är nya vittnessalen färdig. Vasabladet 12.6.1993.
- Lindberg, Henrik (1994a). Inget jubel i pälsriket. Overkligt höga skinnpriser inger oro för ny kollaps. Vasabladet 15.4.1994.
- Lindberg, Henrik (1994b). Pälsboomen lockar unga åter. Vasabladet 15.4.1994.
- Lund, Leif (1993). Tur och retur Stockholm- Molpe. Vasabladet 19.8.1993.
- Långvik, Ann-Sofie (1994). Humleholmen sjöd av liv. Festival med aktivt tema. Vasabladet 21.8.1994.
- Mærsk E., Sørensen, J., Thuesen, A., Haartsen, T. (2021). Staying for the benefits: Location-specific insider advantages for geographically immobile students in higher education. *Population, Space and Place*, 27(4), 1–14.
- Malinen, Pertti (1988). Den finska skolan i Jeppo. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 235–239.
- Marsden, T. (1999). Rural futures: the consumption countryside and its regulation. *Sociologia Ruralis*, 39(4), 501–526.
- Massey, D. (1994). A global sense of place. *Space, Place and Gender*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 146–155.
- Mata-Codesal, D. (2015). Ways of Staying Put in Ecuador: Social and Embodied Experiences of Mobility–Immobility Interactions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(14), 2274–90.
- Migrationsverket (2021). Invandringsstatistiken 2020: Arbete den vanligaste orsaken till att flytta till Finland, coronaviruset påverkar antalet ansökningar. <https://migri.fi/sv/-/invandringsstatistiken2020-arbete-den-vanligaste-orsaken-till-att-flytta-till-finland-coronaviruset-paverkade-antalet-ansokningar>
- Miljöministeriet (2018). Kaupungin-maaseudun alueluokitus. Paikkatietomuotoisen alue-luokituksen muodostamisperiaatteet, Finlands miljöcentral.
- Mini-Maid (u.å.). About us, 4.1.2023. Hämtat från <https://www.minimaid.fi/about-us>
- Molpe (u.å.). Molpe bönehusförening. Molpe. 24.2.2023. Hämtad från: <https://molpe.fi/foreningar/molpe-bonehusforening/>
- Molpe byaforskare (2002). Mera glimtar från gamla Molpe. Molpe: Molpe byaforskare.
- Molpe byaforskare (2006). I gamla fotspår: Molpe förr i tiden. Molpe: Molpe byaforskare.
- Molpe Vatten (2019). Verksamhet. Molpe vatten Ab. 22.2.2023, Hämtad från: molpevatten.fi.
- Murphy, M. (2014). Self-Determination as a Collective Capability: The Case of Indigenous Peoples. *Journal of Human Development and Capabilities*, 15(4), 320–344. DOI: 10.1080/19452829.2013.878320
- Myntti, Kenneth (1994). Munsala socialismen uppåten av rävarna. Vasabladet 24.6.1994.

- Mynntti, Kenneth (2003). Tusen unga väntas till Humlefest. Festivalen i Monäs har fått en starkare kristen prägel med lovsång och gudstjänst. *Vasabladet* 15.8.2003.
- Mynntti Kenneth (2003). 150 hörde om havsnära byar. Normer för byggrätter kan ändras. *Vasabladet* 8.10.2003.
- Natale, F., S. Kalantaryan, M. Scipioni, A. Alessandrini, & A.Pasa (2019). *Migration in EU Rural areas*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Neumeier, S. (2017). Social Innovation in Rural Development: Identifying the Key Factors of Success. *The Geographical Journal* 182(1): 34–46.
- Nordberg, Kenneth (2017). *Revolutionizing Economic and Democratic Conduct – Reinventing the Third Way*, Palgrave MacMillan, London and New York.
- Nordberg, Kenneth (2020). "Spatial Justice and Local Capability in Rural Areas", *Journal of Rural Studies* 78, s. 47–58.
- Nordman, Kerstin (2003). Vasa Elektriska överväger förnya Molpemöllorna. *Vasabladet* 13.2.2003.
- Nordman, Kerstin (2003). Molpe gör sig redo för simsäsongen. Bygger omklädningsrum och bastu. *Vasabladet* 31.12.2003.
- Nordman, Kerstin (2017). Egen begravningsplats och bykyrka viktiga i Molpe. *Vasabladet* 4.11.2017.
- Nordström, Ole (1995). 20 år med Jeppo Ungdomsorkester. Nykarleby: Jeppo ungdomsorkester.
- Nordström, Ole (2020). *Jeppo Kraft Andelslag 100 år*. Vasa: Jeppo Kraft Andelslag.
- Nussbaum, M. (1995). *Human Capabilities, Female Human Beings*. M. Nussbaum, & J. Glover (red.), *Women, Culture, and Development: A Study of Human Capabilities*. Oxford: Clarendon Press, 61–104.
- Nussbaum, M. (1997). *Capabilities and Human Rights*. *Fordham Law Review*, 66(2), 273–300. <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol66/iss2/2/>
- Nyberg, Björn (1993). Dieselkraft tar hand om toppar i elförbrukningen. *Vasabladet* 22.9.1993.
- Nygård, Bertel (1995). *Brandstodsbok från 1883. Glimtar från gamla Molpe*. Molpe: Molpe byaforskare, 53–54.
- Nyholm, Bertel (1987). *Den svedbergska skolan. En skolhistorisk skildring 1856–1889*. Jakobstad: Finlands svenska skolmuseums förlag.
- Nyholm, Bertel (1994). *Skolan i Munsala 1894–1994*. Jakobstad: Bertel Nyholm.
- Nyholm, Runar (1980). *Idrotten i Munsala*. Munsala I.F. Kamrater r.f. Jakobstad: Jakobstads Tryckeri och Tidnings Ab.
- Nyholm, Runar (1988a). *Befolkningsförhållandena i Jeppo genom tiderna*. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 128–153.
- Nyholm, Runar (1988b). *Kyrkan och församlingen*. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 154–165.
- Nyholm, Runar (1988c). *Skolor och undervisning*. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 210–234.
- Nyholm, Runar (1988d). *Läskunnighet och bibliotek*. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 240–242.

- Nyholm, Runar (1988e). Brännvinsbränning, sup seder och arbete för nykterhet. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 243–247.
- Nyholm, Runar (1988f). Kiitola som industriort. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 273–290.
- Nyholm, Runar (1988g). Affärsverksamhet. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 291–297.
- Nyholm, Runar (2020). Munsala – min hembygd. Jakobstad: Munsala hembygdsförening r.f.
- Nyman, Mauritz (1981). Föreningslivet. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), Korsnäs historia. Korsnäs kommun, 344–389.
- Oksa, J. & P. Rannikko (1988). The social consequences of the differentiation of agriculture and forestry: a case study of two villages in Finnish forest periphery. *Acta Sociologica*, 31(3), 217–229.
- Orava, Heidi (2003). Fritidsområde skapat på talko. *Vasabladet*. 16.8.2003.
- Patacchini, E & Y. Zenou (2012). Ethnic networks and employment outcomes. *Regional Science and Urban Economics* 42, 938–949.
- Pedersen H. D. & M. Gram (2017). 'The brainy ones are leaving': The subtlety of (un)cool places through the eyes of rural youth. *Journal of Youth Studies*, 21(5), 620–635. <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol66/iss2/2/>
- Rani Plast (u.å.). Om oss. Rani plast 5.1.2023, Hämtad från: <https://www.raniplast.com/sv/om-oss/>
- Rauhut, Daniel, Birgit Aigner-Walder & Rahel Schomaker, (2023). *The Economics of Immigration beyond the Cities: Theoretical Perspectives and Empirical Insights*. London: Palgrave Macmillan (under utgivning).
- Risikko, Matias (2019). Modedesigner tackade nej till Paris – uppfyllde sin dröm och återlanserade Terinit. *Österbottens Tidning* 7.7.2019.
- Rosbäck, Sonja (1993). Molpeskolan firar mitt i kampen. *Vasabladet* 14.2.1993.
- Rosbäck, Sonja (1993). I Molpe frodas idéerna. *Vasabladet* 3.4.1993.
- Rundt, Dennis (1992). Munsala radikalismen. En studie i politisk mobilisering och etablering. Doktorsavhandling. Åbo Akademi: Åbo Akademis tryckeri.
- Rye, FJ & K. O'Reilly (red.) (2020). *International Labour Migration to Europe's Rural Regions*. Routledge.
- Rönn, Lisa (2003). Historiskt drama om barsk kvinna. *Vasabladet* 24.6.2003.
- Rönnlund, Maria (2019). 'I Love this Place, but I Won't Stay': Identification with Place and Imagined Spatial Futures Among Youth Living in Rural Areas in Sweden. *YOUNG* 28(2), 123–137.
- Sahai, P & KD. Lum (2013). Migration from Punjab to Italy in the dairy sector: The quiet Indian revolution. CARIM-India Research Report, 2013/10. Florence: European University Institute.
- Sandberg, Hans (1988). Evangelisk verksamhet. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 438–441.
- Sandberg, Valdemar (1988). Kommunen växer fram. Historik över Jeppo. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 183–209.

- Schewel, Kerilyn (2019). Understanding Immobility: Moving Beyond the Mobility Bias in Migration Studies. *International Migration Review*, 54(2), 328–355.
- Scott, S. & P. Brindley (2012). New Geographies of Migrant Settlement in the UK. *Geography*, 97(1), 29–38.
- Sen, A. K. (1985). Well-Being, Agency and Freedom. The Dewey Lectures 1984. *Journal of Philosophy*, 82(4), 169–221.
- Sen, A. (1988). The Concept of Development. H.Chenery & T.N Srinivasan (red.), *Handbook of Development Economics*, 1, New York: Elsevier, 9–26.
- Sen, A. K. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Sen, A. (2005). Human Rights and Capabilities. *Journal of Human Development*, 6(2), 151–166. DOI: 10.1080/14649880500120491
- Sidbäck, Börje (1993). Korsnäsby mister fjärde lärartjänsten. *Vasabladet* 28.5.1993.
- Sidbäck, Börje (1993). Byalag ger landsbygden liv. *Vasabladet* 6.10.1993.
- Sidbäck, Börje (1994). Uppåt för länet och kustområdet: Liten befolkningsökning under 1994 men flyttningen till städerna fortsätter. *Vasabladet* 31.12.1994.
- Sjö Lind, Bernhard (2006). *Oy Forsen Ab. 130 år av träförädling*. Terjärv: Oy Forsen Ab.
- Slotte, Yrsa (1993). Lokal dragkamp i val av socialchef. *Vasabladet* 5.5.1993.
- Slotte, Yrsa (1994). EU-rådgivare ryms med i hoppfull budget. *Vasabladet* 25.11.1994.
- Slotte, Yrsa (1994). Hjälper utveckla skapandet: Modellsnickare behövs alltid. *Vasabladet* 18.8.1994.
- Smedberg, Anders (2014). *Munsala Handelslag m.b.t. En berättelse om handelslagsrörelsen i Munsala – från grundande till avveckling*. Nykarleby: BSA-boken.
- Stamböl, Lasse Sigbjörn (red.), (1997). *Flytting og sysselsetting i nordiske land - Bruttoströmanalyser og tilbudssidetilpasninger i de regionale arbejdsmarkedene*. Nordisk Ministerråd, TemaNord 1997:599.
- Stamböl, Lasse Sigbjörn (red.) (1999). *Regional arbejdsmarkedsmobilitet i nordiske land - Bruttoströmanalyser og etterspørselsbetragtninger i de regionale arbejdsmarkedene*. Nordisk Ministerråd, TemaNord 1999:551.
- Statistiska centralbyrån (1924). *Befolkningsförhållandena 1922*. Helsingfors: stadsrådets tryckeri, 27.
- Statistiska centralbyrån (1962). *Statistisk årsbok för Finland 1961*. Helsingfors: stadsrådets tryckeri, 22.
- Steiner, A., S. Jack., J. Farmer. & I. Steinerowska-Streb (2022). Are They Really a New Species? Exploring the Emergence of Social Entrepreneurs Through Giddens's Structuration Theory. *Business and Society*, 61(7), 1919–1961.
- Stenwall, Erik (1982). *Terjärv idrott 70 år*. Terjärv: Terjärv ungdoms sportklubb.
- Stenwall, Erik (1988). *Idrott. Historik över Jeppo*. Jakobstad: Jeppo hembygdsförening, 388–415.
- Strengell, Bengt (2003). *I kväll hålls sista konserten på Walkerorgeln i Terjärv*. *Vasabladet* 5.7.2003.

- Stockdale, A, Theunissen, N, Haartsen, T. (2018). Staying in a state of flux: A life course perspective on the diverse staying processes of rural young adults. *Population, Space and Place*. 2018; 24(8), 1–10.
- Stockdale A. & Ferguson S. (2020). Planning to stay in the countryside: The insider-advantages of young adults from farm families. *Journal of Rural Studies*, 78, 364–371.
- Svens, Stig (1993). Inte lätt ta Jeppo Kraft! *Vasabladet* 22.1.1993.
- Svens, Stig (1993). Jungar en by med framtidstro. *Vasabladet* 23.9.1993.
- Svens, Stig (1994). Nya Jeppoherden vill tala dialekt och vara du med församlingen. *Vasabladet* 1.12.1994.
- Svens, Stig (2003). Med själ och hjärta i varje spant. *Vasabladet* 19.6.2003.
- Suni, Lennart (1978). Några data om västra Munsala. He ska lengär havas än järas. *Munsala bygd i förvandling*. Munsala: Gnistan, 11–13.
- Södergran, Bror (1981). Handel och banker. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), *Korsnäs historia*. Korsnäs kommun, 537–557.
- Söderling, Sven (1988). Korsnäs från nutid till forntid. *Korsnäs hembygdsbok*. Korsnäs: Korsnäs hembygdsförening och Korsnäs kommun, 18–27.
- Thuesen, A. A., & Rasmussen, H. B. (2015). Danish rural areas' readiness for joint action as a proxy for the potential for co-production. *The Journal of Rural and Community Development*, 10(1), 32–55.
- Thylin, Cecilia (2003). Här är det roligt att arbeta. *Vasabladet* 6.6.2003.
- Ulfvens, Johan (1981). Korsnäsbor och Korsnäs byar. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), *Korsnäs historia*. Korsnäs Kommun, 9–25.
- Ulfvens, Levi (1981). Emigrationen från Korsnäs. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), *Korsnäs historia*. Korsnäs kommun, 676–701.
- UNCHR (2022). Global trends report in forced displacement in 2021. Statistics and Demographics section, UNCHR Global Data Service.
- Urry, J. (2000). Mobile Sociology. *British Journal of Sociology*, 51(1), 185–203. DOI: 10.1111/j.1468-4446.2000.00185.x.
- Vbl. (1993). Jeppo kraft tar strid om elköp. *Vasabladet* 21.1.1993.
- Vbl. (1993). Frilund åter till Pensala. *Vasabladet* 30.10.1993.
- Vbl. (1994). Amerikastafetten skidas på söndag. *Vasabladet* 3.2.1994.
- Vbl. (1994). Skoljubileum i Munsala. *Vasabladet* 30.10.1994.
- Vbl (1994). Munsalasångare firar jubileum. *Vasabladet* 3.11.1994.
- Vbl. (2003). Pedersöre härad stänger i Nedervetil och Terjärv. *Vasabladet* 9.1.2003.
- Vbl. (2003). FBK får pengar för servicehus. *Vasabladet* 5.2.2003.
- Vbl. (2003). Amerikastafetten i Munsala. *Vasabladet* 4.3.2003.
- Vbl. (2003). Nya förmågor i ny omgång av Stjärnskottet. *Vasabladet* 13.9.2003.
- Venhorst, V., J. van Dijk & L. van Wissen (2011). An analysis of trends in spatial mobility of Dutch graduates. *Spatial Economic Analysis*, 6(1), 5–82. DOI: <https://doi.org/10.1080/17421772.2010.540033>

- Venhorst, V. A. & Cörvers F. (2018). Entry into working life: Internal migration and the job match quality of higher-educated graduates. *Journal of Regional Science*, 58(1), 116–140. <https://doi.org/10.1111/jors.12347>
- Vuotilainen, O., K. Korhonen, U. Ovaska & H. Vihinen (2021). Mökkibarometri 2021. Luonnonvara-ja biotalouden tutkimus 47/2021. Luonnonvarakeskus. Helsinki, 87.
- Västra Finlands miljöcentral (2007). Plan för fiskeriekonomisk restaurang av Kronoby å inom Terjärv delägarlags område. Västra Finlands miljöcentral, 5.1.2023. Hämtad från: <https://www.fishpoint.net/norra-kust-osterbottens-fiskeriomrade>
- Weidinger, T. (2018). Residential mobility of refugees in rural areas of Southeastern Germany. Structural contexts as influencing factors. S. Kordel, et al. (red.), *Processes of Immigration in Rural Europe: The Status quo, Implications and Development Strategies*. Cambridge Scholars, 178–202.
- Wester, Holger (2003). *Keppo. Gården och dess folk*. Vasa: Scriptum.
- Widjeskog, Hilding (1992). I emigranternas spår. Elof Granholm (red.), *Hundra år för hembygden. Sparbanken i Terjärv. Terjärv: Karlebynejdens sparbank*, 126–145.
- Wikman, Hans (1993). Finska elever hem till Jeppo. Staden sparar halv miljon. *Vasabladet* 25.3.1993.
- Wikman, Hans (1993). Andelsbanken erbjöd ettåriga arbetsavtal. *Vasabladet* 10.12.1993.
- Wikman Hans (1994). Munsalas egen fredsängel inspirerar via datanätet. *Vasabladet* 27.3.1994.
- Wikman Hans (1994). Inflyttad familj lyft för Jeppo. *Vasabladet* 24.8.1994.
- Wikman Hans (1994). Potatisodlare befarar att EU leder till överproduktion och prisfall. *Vasabladet* 11.12.1994.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Los Angeles, CA: Sage.
- Ziegler, Rafael (2010). Innovations in Doing and Being: Capability Innovations at the Intersection of Schumpeterian Political Economy and Human Development. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(2), 255–272.
- Åkerholm, Bror (1972). *Munsala sockers historia*. Vasa: Munsala kommuns förlag.
- Östdahl, Birgitta (1994). EU medför inga radikala förändringar för företag. *Österbottningen* 18.10.1994.
- Östdahl, Birgitta (1994). Yngre och äldre samsas på Nabba. *Österbottningen* 11.12.1994.
- Österbacka, Folke (2015). *Terjärv hembygdsförening 1945–2015. Terjärv hembygdsförening*.
- Österholm, Thor (1981). *Skolor och utbildning. Birger Ulfvens & Helge Ulfvens (red.), Korsnäs historia. Korsnäs kommun, 676–701*.

Kenneth Nordberg, Karin Sandell
och Magnus Enlund

Rurala stannare

En studie av stannandets dynamik i Österbotten, Finland

Att stanna på landsbygden har ansetts vara någonting passivt, i motsats till att flytta därifrån, som setts som en aktiv och mer intressant handling att studera. Den här boken belyser stannandet som en dynamisk och mycket medveten process och ger på så sätt ett nytt perspektiv på landsbygdens utveckling. Att stanna på landsbygden är en aktiv handling genomförd av människor som ofta har alternativ, där vissa faktorer avgör till stannandets fördel.

Boken omfattar fem fallstudier i österbottniska byar med målsättningen att dra mer generella slutsatser om stannande på landsbygden. Studien tar avstamp i en historisk exposé av byarna för att senare analysera de faktorer som varit avgörande för stannande under de senaste årtiondena. De här faktorerna kan ha att göra med platsens kvaliteter, som en vacker natur, tillgång till service och arbetstillfällen, eller en stark gemenskap och sociala sammanhang. Ytterligare en viktig dimension är att människors hembygdskänsla föder en strävan att göra det möjligt att stanna, något som vi ser ett flertal exempel på i bokens fallstudier.

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

LEADER

Aktion
Österbotten

www.migrationinstitute.fi

PUBLIKATIONER 47

ISBN 978-952-7399-29-3 (bin.)
ISBN 978-952-7399-30-9 (pdf)
ISSN 2343-3507 (tryckt)
ISSN 2343-3515 (eBook)